

**'SPIRIT OF DAYTON' -KÄSITE DAYTONIN
RAUHANSOPIMUKSEN POLIITTISENA
UUDELLEENTULKINTANA**

Arttu Lähteellä

Pro gradu-tutkielma

Valtio-oppi

**Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos**

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2012

SPIRIT OF DAYTON' -KÄSITE DAYTONIN RAUHANSOPIMUKSEN
POLIITTISENA UUDELLEENTULKINTANA

Arttu Lähteelä

Pro gradu -tutkielma, 89 s.

Valtio-oppi

Syksy 2012

Abstract

Bosnia and Herzegovina has been fragile state controlled by the international community since the Bosnian war that was ended by the Dayton Peace Agreement made in 1995. As part of the Dayton Agreement a new institution called the Office of High Representative (OHR) was established as the controlling body ensuring the peace and stability in the country. The OHR found huge difficulties in implementing the Dayton Accords, and was soon given legislative powers, as well as controversial powers to control media and to remove elected politicians from their posts in order to secure the implementation of civil aspects of the Dayton Peace Accords. These new powers given to the OHR were widely legitimized by the concept 'Spirit of Dayton' in order to strengthen the OHR's mandate. However, local political actors found the new interpretation as fake and not valid, and politicized the growth of powers of the OHR by verbally attacking the concept.

The rhetorical approach to politics sees the concepts used in argumentation as political tools. One of the most interesting aspects lies in the use of concepts as political tools, not in the validity or truth of the concept. Even false information or outright lie can be seen as very useful tools for a politician to gain power. From this perspective I study the OHR's use of the concept – 'Spirit of Dayton' – namely they re-framed the concept to increase their power of action. The concept was frequently employed during the Dayton peace process widen the literal and strictly juridical interpretation of the Dayton Peace Agreement.

In order to understand the political use of certain concept there has to be a good understanding on the context where it has been used. It is important to make sure we have good understanding about the actors, their goals and preferences, as well as the historical background of the concepts. Such methods have been used by Quentin Skinner for example. George Lakoff and Patrick Thaddeus Jackson have studied concepts and their meanings for political action and see that certain concepts and their combinations are better for political argumentation than others. Following especially George Lakoff and Quentin Skinner, my study analyzes the use of the concept 'Spirit of Dayton' used by the OHR, in order to create a new framing for the Dayton peace agreement, as well as to create a new rhetorical commonplace to legitimize its powers.

Asiasanat: Bosnia, Daytonin sopimus, Daytonin henki, Balkan, käsitetutkimus

SISÄLLYS

Abstract	2
1. JOHDANTO	4
1.1. Tutkimuksen tarkoitus	4
1.2. Tutkimuskysymys	4
1.3. Tutkittava aineisto, aineiston valikoituminen ja käyttö	6
1.4. Tutkimuksen metodi	9
1.5. Bosnian poliittiset toimijat sekä aiempi tutkimus aiheesta	10
2. TUTKIMUKSEN TEORIA	14
2.1. Poliitikka kielellisenä ilmiönä – käytetyt käsitteet poliittisen selittäjänä	14
2.2 Kontekstin merkitys	16
2.3 Suhde totuuteen – hyväksyttävyyys ei ole logiikkaa	17
2.4 Retorinen uudelleenraamitus poliittisen kielenkäytön välineenä	18
3. ’SPIRIT OF DAYTON’ -KÄSITTEEN KÄYTÖN ANALYYSI	22
3.1. ’Spirit of Dayton’ -käsitteen ilmaantuminen Bosniasta käytettyyn poliittiseen kieleen	22
3.2. ’Daytonin henki’ ja ’Daytonin kirjain’	30
3.3. ’Daytonin henki’ -käsitteen juurtuminen poliittiseen kieleen rauhanprosessia positiivisesti kuvaavana	35
3.4. Tilanteet ja olosuhteet luovat tarpeen retoriikan muutokselle, samalla ’Spirit of Dayton’ -käsite vakiintuu käyttöön	37
3.5. ’Spirit of Dayton’ -käsitteen retorinen uudelleenraamitus vastaus OHR:n tarpeeseen laajentaa Daytonin tulkintaa	40
3.6. Sintran julistus, ’Spirit of Daytonin’ institutionalisoituminen	43
4. OHR:N VALTA JATKAA KASVAMISTAAN JA ’SPIRIT OF DAYTON’ -KÄSITE HAASTETAAN SERBITASAVALLAN POLIITIKKOJEN TOIMESTA	51
4.1. OHR:n toimivaltuuksien kasvaminen ’Spirit of Dayton’ -tulkinnalla	51
4.2 Miten tarkastella teoreettisesti reagoimista retoriseen uudelleenraamitukseen	54
4.3 Serbitasavallan poliittisen eliitin reagoiminen ’Daytonin henki’ -raamiin	58
4.4. Serbitasavallan poliitikot havaitsevat uuden raamin kielen	62
4.5. Serbitasavallan poliitikkojen argumentointi raamin purkamiseksi	65
4.6 ’Spirit of Dayton’ -käsitteen käyttö uuden raamin paljastuttua	70
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	78
5.1 Tutkimuskysymys ja siihen vastaaminen	78
5.2 ’Spirit of Dayton’ -käsitteen merkitys	80
Lähteet	84

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimukseni seuraa Kari Palosen näkemystä tutkimuksesta pyrkimyksenä tarjota lisäymmärrystä poliittisesta tarkastelussa olevaan aiheeseen (Palonen, 1988, 14-15). Tältä pohjalta tutkimukseni tarkoitus on analysoida poliittista kamppailua Bosnia ja Herzegovinassa (myöhemmin tekstissä Bosnia) Daytonin rauhansopimuksen 1995 jälkeen, tilanteessa jossa Daytonin kohtasi vaikeuksia ja uudistamisaineita, mutta jonka uudelleenkirjoittamisesta ei ollut minkäänlaista poliittista yhteisymmärrystä maan sisällä. Edellä mainitun takia Daytonin sopimus joutui uuden poliittisen retorisen tulkinnan kohteeksi. Pyrkimyksenäni on analysoida ja tuottaa lisäymmärrystä siitä kuinka tilanteessa politikoitiin ja miksi osapuolet toimivat kuten toimivat.

Asialla on merkitystä, jos halutaan ymmärtää Bosnian poliittisen elämän Daytonin sopimuksen jälkeistä aikaa sekä ymmärtää maan sodan jälkeisen poliittisen uudistumisen vaikeuksia, jotka alkoivat heti Daytonin sopimuksen solmimisen jälkeen ja jatkuvat edelleen vuonna 2012. Bosnian sodan jälkeistä poliittista elämää on määrittänyt heikko valtio ja ulkopuolisten vahva rooli maassa (mm. Lyon, 2000, 110-112, Majstorović, 2007, 628-629 ja Holbrooke, 1999, 360-365) Tarkastelu tutkimuksen ajanjaksolla sijoittuu ajallisesti tilanteeseen, jossa sodan jälkeisestä ajasta siirryttiin asteittain hajonneen Jugoslavian ajalta uusiin rajoihin ja uudenlaisiin poliittisiin yksiköihin, joista Bosnia oli nimellisesti yksi, mutta repivien sisäisten kamppailujen määrittämä (Holbrooke, 1999, 360-365). Tarkoitus on auttaa ymmärtämään miten Bosnian kohdalla maassa toimivat Bosnian ulkopuoliset poliittiset toimijat politikoivat suhtautumisellaan Daytonin sopimukseen ja maan tulevaisuuteen.

1.2. Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni määräytyminen perustuu pohdintaan siitä: millaisessa tilanteessa politiikka nousee esiin tekstistä (Palonen, 1988, 29). Bosnian poliittista elämää koskeva akateeminen tutkimus on tarkastellut ja huomionnut maahan Daytonin sopimuksen perusteella perustetun korkean edustajan toimiston OHR:n vallan kasvaneen toimiston

alkuperäisestä mandaatista. Useat Bosniaa tutkineet ovat töissään huomioineet kuinka OHR:n rooli kasvoi Bosniassa tavalla, joka oli osin kyseenalainen Daytonin sopimuksessa kirjattuun nähden (mm. Chandler, 2006, 17 ja Majstorović, 2007, 627-628).

Mm. David Chandler ja Valery Perry ovat osoittaneet kuinka OHR:n mandaattia on laajennettu alkuperäisestä Daytonin sopimuksesta sovitusta, ja kuinka perusteluksi on mainittu 'Daytonin hengen' – noudattaminen (Chandler, 2006, 25 ja Perry, 2002, 1). Perry on huomionut 'Spirit of Dayton' -käsitteen ristiriitaisen merkityksen Euroopan vähemmistöasiain tutkimuskeskuksen (ECMI) julkaisussa (Perry, 2002, 1), mutta tarkastelee Bosniaa tiukan perustuslaillisesta näkökulmasta¹, eikä siten ole tarttunut itse käsitteen käyttöön. Käsitteen käyttö perusteluksi OHR:n vallan laajentamiseksi on siis Bosniaa koskevassa tutkimuksessa tunnistettu, mutta itse käsitteen käyttöä koskevaa yksityiskohtaista retorista tutkimusta ei ole aiemmin tehty ja pyrin tekemään sen tässä tutkimuksessa.

Kari Palonen kehottaa etsimään temaattiset solmukohdat tekstistä, eli kysymään: mitkä ovat ne yleiset kysymykset joiden yhteydessä politiikka nousee esiin tekstistä (Palonen, 1988, 29). Palonen kehottaa myös kiinnittämään huomion kohtiin, joista poliittisen potentiaali on suhteellisen helposti esiin luettavissa (Palonen, 1988, 31). Tulen osoittamaan kuinka 'Spirit of Dayton' -käsitteeseen liittyy huomattava ja ilmeinen valta-asemien uusjako Bosniassa. Tarkastelussa kävi ilmi, että juuri 'Spirit of Dayton' -käsite oli keskeisessä osassa OHR:n vallan kasvattamiseen liittyvässä legitimoinnissa, ja kuinka käsitteen käyttöön liittyen muodostui huomattavaa poliittista jännitettä. Suhteellisen helposti esiin luettavissa ei tässä tapauksessa tarkoita, että aihe olisi automaattisesti täysin ilmeinen ja helppo, vaan tutkimuksen alkupistettä, jossa edellä mainittu poliittisen potentiaali on tunnistettavissa analyysin tekemisen aloittamista varten.

'Spirit of Dayton' -käsite ei ilmaantunut tyhjästä, vaan tarkastelen käsitteen juuria Daytonin prosessin alkua ajoilta, pyrin näyttämään toteen miksi juuri tällainen käsite oli omiaan toimimaan retorisenä poliittisena työkaluna kulloisessakin vaiheessa, ja miten

¹ Perryn perustuslaillinen tarkastelu OHR:n vallan kasvamisesta on itsessään huomion arvoinen. Sitä voidaan pitää osoituksena Daytonin sopimuksen näkemisestä juridisesti sitovana ja perustuslain kaltaisena (Perry, 2002). Myös mm. James M. B. Lyon ja Zoran Pajic ovat huomioineet Daytonin sopimuksen Bosnian perustuslakina (Lyon, 2000, 110-111 ja Pajic, 1999, 33). Tämä on huomionarvoista, kun myöhemmin analyysissä arvioin Daytonin sopimuksen juridisen ja poliittisen puolen suhdetta toisiinsa.

käsite lopulta haastettiin ja politisoitiin². 'Spirit of Dayton' -käsitteeseen liittyy olennaisesti kaksi erillistä aspektia; ensiksi 'Daytonin henki' -käsitteen puhtaan retorinen puoli, jonka yhteydessä käsitettä käytetään legitimoimaan erilaisia politiikkalinjoja – tätä käyttöä voidaan tarkastella ns. policy-retoriikka tyypisenä (Palonen ja Summa, 1996, 11-12). Toiseksi aspektiksi on erotettava käsitteen kohtaama institutionalisoituminen ja oikeudellistuminen, jonka yhteydessä käsitettä käytettiin sopimustulkintojen laajentamisessa, sekä lainkaltaisiin velvoitteisiin perustuvan sensuurijärjestelmän luomisessa. Näitä kahta aspektia ei voi täysin erottaa, mutta haluan tarkastelussa tehdä eroa niiden välille korostaakseni käsitteen käyttötavan kohtaamaa muutosta. Tämä muutos on käsitteen merkityksen huomattava kasvu, käsitteen oikeudellistuminen, mutta samaan aikaan myös politisoituminen.

1.3. Tutkittava aineisto, aineiston valikoituminen ja käyttö

Lähestyin aineiston tarkastelua ja valitsemista Palosen esittämällä ajatuksella aineistosta politiikan tekemisestä jääneinä jälkinä (Palonen, 1988, 153). Työn pääosa perustuu havaintoihin OHR:n käyttämästä poliittisesta kielestä, jolla on pyritty legitimoimaan tehtyjä ja tavoiteltuja politiikkaohjelmia. Aineisto on valikoitunut sillä perusteella, että se mahdollistaa havaitun poliittisen ongelman tarkastelun edellä mainittujen politiikanteon jälkeensä jättämien jälkien avulla. Tarkasteltaessa aineisto voi vastata kysymyksiin siitä miten OHR:n toimintaa, päätöksentekoa ja koko toimiston olemassaoloa on bosnialaisille ja maan tilannetta seuraavalle maailmalle perusteltu.

Analysoitavana aineistona käytän siten pääosin edellä mainitun Bosnian korkean edustajan toimiston, eli OHR:n lehdistötiedotteita, tiedotustilaisuuksien puheiden tekstejä, mediasta OHR:n toimesta koottuja viikko- ja aikakausikatsauksia, sotilaslähteiden tiedotteita, sekä joitain sanomalehtilähteitä. Koska analyysin kohde ja siten myös sen kohteena oleva aineisto on pääosin Bosnian ulkopuolisten toimijoiden tuottamaa, aineistosta suurin osa on alkuperäiskielellä englanniksi. OHR-toimistolla on kattava internetarkisto, jonne on koottu puheita, lehdistötiedotteita, sekä paikallisesta mediasta poimittua sisältöä Daytonin

² Politisoinnilla tarkoitan Kari Palosen ja Hilka Summan esittämällä tavalla: pelinavausliikettä, joka osoittaa toiminnassa olevaa pelivaraa, mahdollisuuksien horisontin uudelleentulkintaa ja uusien kysymysten tematisointia (Palonen ja Summa, 1996, 12-13).

sopimuksen alkuajoista lähtien. Mediakatsausten osalta käännökset paikallisista lehdistä ovat OHR:n lehdistötoimituksen tekemiä. Edellä todettu huomioon ottaen olen pyrkinyt käyttämään OHR:n toimiston toimittamaa sisältöä. Olen pyrkinyt purkamaan aineistoon liittyvät huomioitavat seikat aina kulloisenkin analyysikohdan yhteydessä.

Kaiken kaikkiaan läpi käytyä aineistoa on reilut 1500 sivua. Määrä sinällään ei kerro mitään sillä suurimman osan on joutunut sivuuttamaan tähän tutkimukseen suoraan liittymättöminä. Toisaalta myös suoraan tutkimuskysymykseen liittymättömän aineiston läpikäynnillä on tutkimusprosessin kannalta arvoa. Aineistoon perehtyminen on toiminut keinona oppia havaitsemaan ja siten etsimään ne kysymykset joihin liittyen tarkastelussa olevaa 'Spirit of Dayton' -käsitettä on käytetty. Viitteiksi olen nostanut tekstikohtia, jotka kuvaavat tarkasteltavaa kysymystä kattavasti, ollen joko tyypillisiä usein toistuvia käytötapoja, tai erityisissä poliittisissa taitekohdissa esiin tuotuja käytötapoja. Viitteiksi nostetut tekstikohdat ovat näin valintoja, joiden tarkoitus on toimia analyysin lähteenä. Edelleen Palosen ajattelua seuraten, tarkastelen poliittista analyysiä tulkintana (Palonen, 1988, 14-16). Analyysin kohteeksi nostettujen tekstikohtien ympärille pyrin rakentamaan selkeästi tarkasteltavissa olevan tulkinnan kulloinkin käsiteltävästä tekstikohdasta. Analyysissä esiin nousseiden asioiden perusteella asioista voidaan tehdä johtopäätöksiä, jotka sitten tarjoavat alussa mainittua lisäymmärrystä politiikasta.

Lukumääräisesti viitteiksi nostetut aineistokohdat ovat luonnollisesti vain hyvin pieni osa koko aineistoa ja ovat valikoituneet aina siksi, että niihin liittyy jokin uusi analyysin kokonaisuuden kannalta huomionarvoinen aspekti, kuten tilanteen muutos, joskus ne ovat esimerkkejä laajemmasta edustavuudesta – jo aiemmin mainittuja poliittisia solmukohtia, joista poliittisen potentiaali on luettavissa esiin politiikan jättämistä jäljistä (Palonen, 1988, 29, 31 ja 153). Valintakriteeriksi ei ole riittänyt, että käsite ilmenee aineistossa, vaan sen nostamisella viitteeksi on jokin merkitys analyysin kannalta. Koska myös valintaperuste on osa analyysiä, myös tekstien valikoituminen kulloiseenkin kohtaan on aina purettu analyysissä kulloisenkin tekstiviitteen kohdalla.

Lehdistötiedotteet, puheet lehdistötilaisuuksissa ja artikkelit ovat soveltuvia lähteitä, joiden avulla voidaan analysoida miten Bosniaa koskevaa päätöksentekoa on muulle maailmalle julkisesti perusteltu, ja ymmärtämään minkälaista keskustelua ja mihin asioihin liittyen maan alkupuolella on käyty. Koska tutkimuksen tarkastelun pääpaino on OHR-toimiston

käyttämässä kielessä, tuo OHR:n tuottamien ja toimittamien aineistojen käyttö ensikäden lähteen luonteen ilman tekstien altistumista kolmansien osapuolien muokkaamiselle. Näin ollen suurin osa lähteistä on mahdollisimman alkuperäisiä, vailla ulkopuolisten suorittamaa toimittamista. Samaa alkuperää koskevasta aineistosta on tehty muutakin Bosniaa koskevaa tutkimusta mm. Danijela Majstorović on tutkinut OHR:n lehdistötiedotteiden avulla OHR:n politiikan legitimointia Eurooppalaisuuden diskurssin näkökulmasta (Majstorović, 2007).

Laajemmin aineistoviitteitä löytyy tekstistäni myös lähdeviitteinä ja alaviitteinä, joissa olen pyrkinyt tarjoamaan tiettyjen asioiden linkin aineistoon, vaikka itse tekstikohtaa ei ole suoraan lainattu. Aineiston käyttöön liittyen täytyy huomioida, että Daytonin sopimuksen alkumetreillä ulkovaltojen läsnäolossa maassa oli kyse enemmän sotilasoperaatiosta ja siksi sotilaslähteet ovat enemmän esillä analyysin alussa, kun taas siviilipuoli korostuu suhteessa loppua kohden.

Tutkimuksen ajallinen rajausta perustuu tutkimuskysymyksen perustana oleviin tapahtumiin, jotka ajoittuvat pääosin muutaman vuoden Daytonin sopimuksen solmimisen jälkeiseen aikaan. Tarkastelujakso alkaa Daytonin sopimuksen alkuvaiheilta 1995, mutta ajallisesti tutkimuskysymyksen kannalta merkittävin tarkastelujakso ajoittuu OHR:n vallan kasvamisen aikoihin vuosille 1997-1998, sekä käsitteen asteittaiseen politisoitumiseen tästä eteenpäin. Tarkastelun loppu päättyy asteittain vuoteen 2011, jolloin käsitteen käyttö on saavuttanut tämän hetken tiedon valossa eräänlaisen päätepisteen, sen käytön vähennyttyä ja poliittisen merkityksen asteittain laannuttua. Käsitteen politisoituminen OHR:n vallan kasvun yhteydessä on samalla muuttanut käsitteen saamia merkityksiä. Tämä ei tarkoita, ettei käsitettä edelleen käytettäisi vuonna 2012, mutta siihen liittyvä poliittinen jännite on laimentunut samalla kun OHR:n toimiston roolia ollaan tällä hetkellä heikentämässä ja toimiston rooli vahvana toimijana Bosniassa on jäämässä asteittain taaksepäin.

1.4. Tutkimuksen metodi

Tutkimuksen metodina yhdistän aineistoperustaiset havainnot poliittisesta ilmiöstä kontekstiin ja teoreettisiin työkaluihin lähestymällä aihetta käsitetutkimuksen näkökulmasta. Metodi liittyy teoreettisiin esittämiin havaintoihin joiden mukaan käsitteillä ja niiden käytöllä kielessä on poliittista merkitystä (mm. Palonen, 2003, Skinner, 2002, Jackson, 2006 ja Lakoff, 2004). Alussa esitän valitsemani teoriat, joiden soveltuvuutta tämän aiheen käsittelyyn käyn läpi teoriaosassa, mutta pyrin pitämään teorian ennen kaikkea osana analyysin tekemistä. Havainnot OHR:n toimiston käyttämästä kielestä on mahdollista tunnistaa retoristen teoreettisten työkalujen avulla.

Metodinä on yhdistää aineistosta havaitut konkreettiset 'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttöön liittyvät poliittisten voimasuhteiden muutokset teoreettisiin malleihin, joiden avulla käsitteitä on mahdollista tarkastella politiikan tutkimuksessa. George Lakoffin ja Patrick Thaddeus Jacksonin teorioiden keskiössä on käytetty kieli, ennen muuta legitimointipyrkimyksessä käytetyt käsitteet. Lakoff ja Jackson eroavat perinteisemmästä retoriikan analyysistä, jolloin huomio ei ensisijaisesti kohdistu puhujaan ja tilanteeseen, vaan enemmän määrin kulloinkin käytettyyn kieleen eritoten käsitteisiin ja niihin sisältyvään legitimointipotentialiin (mm. Jackson, 2006, 1-3 ja Lakoff, 2004, 10-11 ja 20-22).

Lakoffin esittämän tapainen retorinen uudelleenrajaaminen pyrkii muuttamaan käsitystä asiasta tai ilmiöstä – tässä tapauksessa Daytonin sopimuksesta. Jacksonin esittämä retorinen selviö puolestaan on käsite, jonka ihmiset tunnistavat ja jonka olemassaolo hyväksytään, mutta josta ilmiönä voidaan olla montaa mieltä ja johon yksilötasolla asemoidutaan hyvin monin tavoin (Jackson, 2006, 46). Pyrin osoittamaan kuinka 'Spirit of Dayton' on ollut retorinen uudelleenraamitus, jonka pyrkimyksenä on ollut luoda retorinen selviö, joka käytössä legitimoit erilaisia politiikkaohjelmia yksinkertaisesti ja tehokkaasti, mutta joka samalla on politisoitu ja kohdannut huomattavaa vasta-argumentaatiota. Olen pyrkinyt esittämään käsitteen käytön eri merkityksillä, eri toimijoiden toimesta. Olen pyrkinyt myös esittämään ne retoriset käännekohdat käsitteen käytössä, jotka ovat olleet olennaisesti muokkaamassa Bosniasta käytetyn kielen todellisuutta.

'Spirit of Dayton' -käsite on elänyt eri merkityksillä, eri toimijoille, eri tavoin. Analyysissä yhdistän kulloisenkin merkityksen kulloisellakin toimijalla, pyrkien selventämään toimijoiden kohtaamia vaatimuksia ja tavoitteita. Tarkastelun lopputuloksena on sarja erilaisia tapahtumia, joissa tarkastelussa oleva käsite on toiminut poliittisena työkaluna vastauksena toimijoiden tavoitteiden täyttämiseksi. Kontekstin olennaista merkitystä olen tarkastellut yksityiskohtaisemmin osana teoriaa lähinnä Quentin Skinnerin metodia koskevaan ajatteluun perustuen (mm. Skinner, 2002, 12, 125 ja 148-150 ja Palonen, 2003). Metodina, teoreettisten työkalujen avulla aineistoa tarkastellaan siten, että retoriset siirrot liitetään Bosnian poliittisten elämän tapahtumien kontekstiin.

Tutkimuskysymykseen on mahdollista tuoda lisäymmärrystä huomioimalla Bosnia ja Hertsegovinasta aiemmin tehty tutkimustieto ja yhdistämällä sen tarjoama pohjatieto työn varsinaiseen analyysiin. Työn varsinainen analyysi Kari Palosen näkemystä seuraten poliittisen toiminnan esiin lukemista tekstistä (Palonen, 1988, 23-24). Se tapahtuu yhdistämällä teoria politiikasta retorisenä toimintana, teorit retorisisista keinoista toinen toisensa pois sulkevissa ristiriitatilanteessa, sekä konkreettiset havainnot aineistoon perustuen, ja yhdistämällä nämä käsitteen 'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttöön aineistossa, huomioiden Bosnia ja Hertsegovinan omalaatuinen konteksti.

1.5. Bosnian poliittiset toimijat sekä aiempi tutkimus aiheesta

Daytonin sotilastukikohdassa Ohiossa Yhdysvalloissa 21.11.1995 neuvoteltu Daytonin sopimus päätti Bosnian sodan ja asetti askelmerkit nykyiselle Bosnia ja Herzegovinana tunnetun valtion sodanjälkeiselle elämälle. Sota oli päättynyt ihmisoikeusrikkomusten ja joukkomurhien seurauksena NATO:n johtamiin ilmapommituksiin, jotka lopulta pakottivat osapuolet neuvottelupöytään (mm. Holbrooke, 1999, 360). Ulkopuolisten rooli Daytonin neuvotteluprosessissa oli näin ollen vahva (mm. IDC, 2009, 2), samoin kuin koko Bosnian sodanjälkeisessä elämässä. Käytännössä ulkopuoliset ohjasivat Bosnian kehitystä Daytonin sopimuksessa perustetun Bosniassa toimivan ns. korkean edustajan toimiston, eli OHR-toimiston avulla³. OHR-toimisto on tämän analyysin kannalta keskeinen toimija, jonka edustajien toiminnan tarkastelu on työn keskeisin sisältö.

³ OHR, Office of High Representative.

OHR:n mandaatti on määritelty Daytonin sopimuksen kymmenennessä lisäyksessä (DPA, 1995, annex 10). Tänä päivänä OHR:n toimisto määrittelee itsensä kansainväliseksi *ad-hoc* perustaiseksi instituutioksi, jonka vastuulla on Bosnian sodan päättäneen sopimuksen (Daytonin sopimus) siviiliaspektien valvonta ja toimeenpano. Toimiston korkea edustaja (HR) toimii toimiston esittämän määritelmän mukaan yhdessä Bosnian ihmisten ja instituutioiden kanssa, sekä kansainvälisen yhteisön kanssa varmistaakseen Bosnian kehittymisen rauhanomaiseksi euro-atlantiseen yhteistyöhön suuntautuvaksi demokratiaksi. Saman määritelmän mukaan toimisto pyrkii viemään Bosniaa kohti bosnialaisten omaa vastuuta maan asioista (OHR Introduction 16.2.2012).

OHR:n mandaatti oli alun perin määritelty vuoden mittaiseksi (Søberg, 2006, 46), mutta toimisto toimii Bosniassa vielä vuonna 2012. OHR:n rooli ja valtaoikeudet ovatkin vaihdelleet huomattavasti ja sen roolin muuttuminen on keskeinen osa tätä tutkimusta. Kriittisissä puheenvuoroissa erityisesti OHR:n edustavuus ja vastuunalaisuus suhteessa Bosnian kansalaisiin on kyseenalaistettu, eikä OHR toimi esimerkiksi YK:n antamalla mandaatilla (mm. IDC, 2009, 2). David Chandler on julkaissut aiheesta kriittisempiä äänenpainoja hyvin kuvaavilla otsikoilla: mm. *Bosnia: The Democracy Paradox* ja *Faking Democracy after Dayton* (Chandler, 2001, 114-119 ja Chandler, 2000).

Bosnia on monen eri etnisen vähemmistön muodostama kokonaisuus, josta kuitenkin yleisesti puhuttaessa viitataan kolmeen suurimpaan ryhmään – *constituent peoples* – serbeihin, kroaatteihin ja bosniakkeihin (ECHR, 2009, 3, Perry, 2002, 2 ja Chandler, 2001, 117). Edellä mainitut kolme ryhmää ovat myös ne joihin samalla kulminoituu Daytonin sopimuksen etnisyyttä korostava poliittinen ja juridinen puoli (ECHR, 2009, 3). Poliittisella puolella viitataan etnisen taustan äärimmilleen korostuneeseen merkitykseen osana Jugoslavian hajoamista ja sitä seurannutta aikaa. Käytännössä Daytonin sopimuksen juridinen puoli seuraa tätä tendenssiä, kun Daytonin sopimuksen tekstissä turvataan tarkasti määritettyjä erityisoikeuksia kullekin etniselle ryhmälle, ei Bosnian alueen ihmisille yksilöinä (DPA, 1995). Tämä näkyy esimerkiksi maan jakamisesta alueellisiin entiteetteihin, ja etniseen taustaan perustuvaan äänioikeuteen⁴. Usein esitetty Dayton-kritiikki koskeekin usein juuri tätä sopimuksen ylikorostunutta etnistä luonnetta (mm.

⁴ Tunnettu esimerkki tämän osa-alueen ongelmista on ns. Sejdic-Finchi tapaus, jossa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on linjannut päätöksessään 22.12.2009, ettei poliittista osallistumista ja äänioikeutta voi rajata etnisiin perusteisiin (ECHR, 2009). Tältä osin maan perustuslain muutos on ollut vireillä pitkään, mutta muutoksesta ei ole lopullista sopua maan sisällä ainakaan vielä alkuvuonna 2012.

Lyon, 2000, 110-112), jonka tarkoitus on ollut taata tunnustetuille ryhmille laajat oikeudet, mutta jonka monet näkevät myös omalta osaltaan ylläpitävän jakolinjoja (Holbrooke, 1999, 365 ja Mc Mahon ym., 2009, 71), ja siten ohittavan suurimpien ryhmien ulkopuolelle jäävät ihmisryhmät.

Aloittaessani OHR:n toimiston työn analysointia kävi pian selväksi, että OHR:n toimistolla oli erityisen jännittynyt suhde Serbitasavallan suuntaan. Serbitasavalta, eli Republika Srpska (RS) on toinen Bosnian kahdesta osavaltion kaltaisesta entiteetistä. Serbitasavaltaa pidetään yleisesti myös poliittisesti ja taloudellisesti vahvana suhteessa Bosnian heikkoon keskusvaltaan (Mc Mahon, ym., 2009, 69). Osin edellä esitetystä syystä aineiston perusteella Serbitasavallassa vaikuttavilla poliitikoilla on ollut erityisen kuuluva ja usein hyvin kriittinen ääni liittyen OHR:n toimintaan maassa. OHR:n ja Serbitasavallan poliitikkojen jännitteisen suhteen vuoksi juuri tämä pari korostuu työn analyysissä, ja juuri Serbitasavallan poliitikot ovat olleet äärimmäisen herkkiä reagoimaan OHR:n toimintaan maassa. Vaikka tutkimuksen pääpaino on OHR:n toimijoiden toiminnassa, tulen tarkastelussa esittämään, kuinka Serbitasavallan toimijoiden kritiikki OHR:n toimintaa kohtaan on ollut paitsi avoimen politisoivaa ja konfliktia hakevaa, niin myös osin varsin asiaperustaista ja oikeudellisesti pätevää.

Daytonin jälkeinen Bosnia oli ja on edelleen jossain määrin kansainvälisessä hallinnassa. Pyrkimys siirtää maa bosnialaisten demokraattiseen hallintaan sodan jäljiltä on ollut pitkä ja vaikea prosessi. Vaikka Bosnia ei virallisesti ollut esimerkiksi YK:n protektoraatti (Chandler, 2006, 18), jotkut ovat pitäneet protektoraatti termiä hyvin vallinnutta todellisuutta vastaavana (mm. IDC, 2009, 1-2 ja Pajic, 1999, 33-34). Tässä yhteydessä on tarpeen huomioida myös OHR:n toimiston rooli pikemminkin ulkomaalaisina virkamiehinä, kuin aitoina poliittisina toimijoina. OHR:n toimiston tehtävä liittyi toki Bosniaan, mutta toimiston henkilökunta oli eri maiden nimittämää, eikä siten poliittisesti vastuunalaista Bosniassa asuville ihmisille. Daytonin sopimuksen solmimisen jälkeen OHR:n alkuperäinen mandaatti oli varustettu heikoin valtaoikeuksin ja sen merkitys oli lähinnä ohjaava (Singer, 2000, 31). Työn tarkastelun edetessä käy ilmi, että Bosnian *de-facto* suvereniteetti oli kuitenkin heikompi kuin muodollinen suvereniteetti täysin itsenäisenä valtiona. Tämän on huomionnut mm. Majstorović, 2007, 627-628).

Bosnia ja Hertsegovinaa on tutkittu paljon. Hyvin suuri osa on erilaista rauhan- ja valtionrakentamista koskevaa akateemista tutkimusta. Edellä mainitun kaltainen tutkimus tarjoaa paljon läpikäytyä tietoa Bosnian poliittisesta elämästä, mutta on selvästi erillään tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksestä ja metodologiasta. Hyvin usein Bosniaa koskeva tutkimus ottaa jollain tapaa kantaa Daytonin sopimuksen ja Bosniassa toimivien toimijoiden onnistumiseen tai epäonnistumiseen tehtävässään. Tässä tutkimuksessa huomioidaan Daytonin sopimus ja sen ominaispiirteet, mutta ei esitetä arviota Daytonin onnistumisesta tai epäonnistumisesta valtionrakentamisen tai rauhan kannalta, vaan tulkitaan sopimukseen ympärillä käytävää poliittista kamppailua.

Lähimpänä tätä tutkimusta on tutkimus, jossa 'Spirit of Dayton' -käsitteen varjolla oikeutetusta vallankäytöstä on tehty perustuslaillista tai oikeustiedettä sivuavaa tutkimusta, jossa on selvitetty OHR:n toimivaltuuksien ristiriitaa Daytonin perustuslakiluonteen kanssa. Joissain akateemisissa Bosnia ja Hertsegovinan politiikka koskevissa artikkeleissa käsitteen ristiriitaisuus ja poliittisuus on huomioitu (mm. Perry, 2002 ja Chandler, 2001). Itse käsitteen käyttöä poliittisena välineenä halki Daytonin prosessin vuosien ei ole kuitenkaan tutkittu ennen minua systemaattisesti.

Balkanin maiden yhteydessä puhutaan usein myös balkanisaation diskurssista, joka tosin on omiaan vaikuttamaan myös Bosnian tapahtumiin. Balkanisaation näkökulmasta Bosnia on ollut länsitoimijoille lähinnä ongelma, joka tulee hoitaa (Todorova, 1997, viii-xi). Vaikka työni ei keskity balkanisaatioon, on tämä näkökulma huomionarvoinen Bosnian ulkopuolisten ja länsitoimijoiden suhdetta tarkasteltaessa. Paikallisten suhtautuminen länsitoimijoihin on ollut vaikea maan sodanjälkeisen aikakauden ollessa ulkopuolisten poliittisten toimijoiden vahvassa hallinnassa. Tämä on ollut poliittiselle elämälle leimallista ja vaikuttaa väistämättä toimijoiden välisiin suhteisiin muodostaen hyvin voimakkaita jännitteitä ja suhteellisen kovaa retoriikkaa. Jännitteiden suhteen Bosnia ei eroa muista voimakkaan ulkopuolisen ohjauksen kohteeksi joutuneista maista, mutta avointa laajamittaista vastarintaa tai massaprotesteja OHR ei Daytonin sopimuksen jälkeen kohdannut (Søberg, 2006, 55).

2. TUTKIMUKSEN TEORIA

2.1. Poliittikka kielellisenä ilmiönä – käytetyt käsitteet poliittisen selittäjänä

Tutkimuksen teoriaa käsittelevä osa alkaa politiikan kielellisyyttä koskevalla osiolla, jota seuraa pohdinta Skinnerin metodista, vahvasta kontekstista sekä suhteesta totuuteen. Teoriaa käsittelevän osan päättää pohdinta argumentaation ja logiikan suhteesta, ja sen vaikutuksesta tutkimiseen, sekä tilanteiden analysoinnin merkityksestä – tarkoitus on esittää millaista teoriaa aineistoon ja tutkimuskysymykseen sovelletaan. Yksi puoli teoriaa on esittää käytettävä teoria politiikan tutkimisen näkökulmasta, sekä tarkastella käytetyn metodin teoreettista perustaa. Teoriaa koskevan osan on myös tarkoitus toimia lyhyenä johdantona erityisesti George Lakoffin, mutta myös Patrick Thaddeus Jacksonin ajatteluun politiikan tutkimisesta käsitteiden avulla, varsinaisen teorian käytön sijoituessa analyysiosaan.

Työni retorinen teoria perustaa voimakkaasti poliittisen kielellisenä ymmärrettävään luonteeseen. Käsitteitä politiikan tutkimuksessa ja ylipäätään poliittista koskevien ongelmien osalta lähestyn asiaa Quentin Skinnerin ja Kari Palosen määrittämällä askelmerkeillä käsitteiden käytön poliittisuudesta, sekä edellä mainittujen Max Weberin legitimaatiota koskevien havaintojen pohjalta (mm. Skinner, 2002, 4, 31 ja 148-150 ja Palonen, 2003, 50 ja 58). Vaikka työni pääpaino onkin ennen muuta käsitteissä, varsinaisen retoriikantutkimuksen osalta nojaan Chaïm Perelmaniin, joka ammentaa mm. Aristoteleen retoriikasta (Perelman, 1996, 7-16), sekä myös Roderick Hartiin, jonka lähestymistapa on retorinen kritiikki – tämä osin käsitetutkimuksen ja retoriikan väistämättömien yhtenäisyyksien vuoksi.

Käytän tutkimuskirjallisuutena myös retoriikkaa ja argumentoinnin rakenteita pohtivaa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutilaa (Kakkuri-Knuutila, 2004). Tutkimuskysymykseni selvittämiseksi käytän edellä mainittujen rinnalla ennen muuta uudempia käsitetutkijoita, George Lakoffin teoriaa uudelleenraamitetun retoriikan vaikuttavuudesta (Lakoff, 2004), sekä Patrick Thaddeus Jacksonin (Jackson, 2006) havaintoja vallitsevien selviöiden legitimointipotentialista. Työn teorian pääpaino on ennen muuta jälkimmäisinä

mainittujen Lakoff ja Jacksonin osalla, sillä heidän havaintojensa käsittelemisen avulla tutkimuskysymys on parhaiten ymmärrettävissä. Kari Palosen työtä käyttäen rakentaessani perustukset politiikan kielelliselle ymmärtämiselle (Palonen, 1988, 1993, 1996 ja 2003) ja Quentin Skinneriä metodologisena oppaana käsitetutkimukseen (Skinner, 2002).

Käsitetutkimuksen osalta metodini pääpaino on Skinnerin kontekstisidonnaisessa tavassa ymmärtää käsitteitä ja politiikkaa kielellisenä toimintana. Kari Palosen mukaan juuri Skinnerin huomio on kysymysten asettelun siirtymisessä politiikan tuloksista itse poliittiseen toimimiseen (Palonen, 1996, 144). Poliittikka on kielellinen ilmiö (Skinner, 2002, 148-150). Keith Tribe määrittää Skinnerin Reinhard Koselleckin *Futures Past* -teoksen vuoden 2004 laitoksen esipuheessa ennen muuta sitoutumisessa poliittisen kielen kontekstuaaliseen ymmärtämiseen (Tribe, 2004, viii).

Palosen mukaan Skinnerille politiikka on loputtomia väliintuloja, jotka toistuvat ja toistuvat ja toistuvat (Palonen, 2003, 3) Palonen esittää Max Weberin legitimizeettiiä koskevia havaintoja käyttäen, että kaikki politiikka tarvitsee legitimoimista ja sitä kautta se luo politiikkaan suostuttelun aspektin (Palonen, 2003, 50). Ja jos poliittisen hallinnan ajatellaan olevan laajojen kansanjoukkojen hallintaa, poliittisen hallitsemisen tarve tuo mukanaan tarpeen suostuttelulle ja vallankäytön legitimoiminnille, eli politiikan retorisen luonteen (Palonen, 2003, 50). Hallittujen kannalta kaikenlaiset politiikkalinjat ovat mahdollisia – jos ne pystyy legitimoimaan.

Suostuttelua ei voi väistää: myös raaimmat, väkivaltaan nojaavat hallitsijat joutuvat perustelemaan valitsemansa toimintatavat, eli pyrkimään legitimoimaan toimintansa (Crawford, 2002, 12). Näin ollen Palosen mukaan valtasuhteet ovat aina liikkeessä ja muuttuvat retorisin keinoin sen mukaan miten kukin toimija pystyy linjaansa perustelemaan (Palonen, 2003, 58). Jos taas poliittinen toiminta on puheakteja, on perusteltua myös tutkia niitä (Palonen, 2003, 31). Tällaisen perustan päälle rakentuu myös ajatus käsitteiden sisältämästä legitimoimintapotentiaalista (Jackson, 2006, 3), kun niitä käytetään perustelemaan tehtävää tai tehtyä politiikkaa. Ajatus on, että tietyt käsitteet toimivat paremmin legitimaatiota tuottavina kuin toiset (Jackson, 2006, 3). Tarkasteltaessa voidaan havaita, kuinka tämän tutkimuksen tarkastelussa oleva 'Spirit of Dayton' -käsite on valikoitunut toimijoiden käyttöön tiettyjen käsitteeseen kuuluvien tehokasta legitimoimista tuottavien ominaisuuksien takia.

2.2 Kontekstin merkitys

Quentin Skinnerin mukaan faktoja ei voi löytää ellei tunne asiantilojen taustoja (Skinner, 2002, 12). Konteksti on tärkeä, jotta voidaan ymmärtää miksi jossain tilanteessa on toimittu juuri niin kuin on toimittu (Skinner, 2002, 125). Vaikka Skinner tutkiikin huomattavasti vanhempia tekstejä kuin viime vuosikymmenten tapahtumia, on kontekstin huomioiminen tärkeä osa myös uudempia tekstejä tutkittaessa. Ennen muuta on tärkeää huomioida mihin kysymyksiin kulloinenkin puhe tai argumentti on ollut vastaus ja pohtia miksi se on tehty (Palonen, 1996, 145). Poliitiikkaa voi tyypitellä poliittisen toiminnan perspektiivistä siten, että poliittinen retoriikka jakautuu policy-, polity-, politikointi-, ja politisointiretoriikkaan (Palonen ja Summa 1996, 11-12 ja Palonen, 1993, 10). Näistä erityisesti policy- ja politikointiretoriikka esiintyvät tämän työn aineistossa.

Työni tapauksessa kysymykseksi nousee Bosnian kontekstin uudelleenrakentaminen. Jos tarkoitus on selvittää miten 'Spirit of Dayton' -käsitettä käytettiin poliittisena kattokäsitteenä, retorisenä selviönä ja uudenlaisena rajauksena koskien Daytonin sopimusta, on välttämätöntä pyrkiä selvittämään mitä ihmiset tällaisista puheista ylipäätään ajattelivat, tai ylipäätään onko asiassa mitään tutkittavaa. On myös pohdittava mihin kysymyksiin ja keiden toimesta 'Spirit of Dayton' -käsite oli vastaus, millaisissa olosuhteissa ja millä motiiveilla. Myös kontekstin ymmärtämisen suhteen on syytä olla varovainen, vältettävä yksinkertaistamista ja yleistämistä liikaa ja pohdittava missä kohdin jokin ilmiö on siinä määrin merkittävä, että se tulee ottaa huomioon analyysissä tai missä määrin kyse on yksittäistapauksista. Kontekstin merkityksen voi helposti avata yksinkertaisella Bosniaan sijoittuvalla esimerkillä: Daytonin sopimuksen voi sanoa olevan Bosnian Serbitasavallan poliitikoille elintärkeä ja kaikki kaikessa, mutta yhtäläillä samalla sen voi sanoa olevan todella vihattu – kumpaa se oli milloinkin, riippuu tarkastelussa olevasta asiasta ja tarkastellusta kontekstista.

Palosen mukaan Skinnerille tarkoitus ei ole ajaton, vaan samat asiat tarkoittavat eri asioita eri asioita eri aikoina (Palonen, 2003, 35). Vastaavia havaintoja on mahdollista tehdä myös lyhyemmän aikavälin tarkastelussa, sillä käsitteet todella muuttuvat käytössä. 'Spirit of Dayton' -käsitteen tapauksessa merkittävimmät muutokset käsitteen merkityksissä liittyvät sen politisoitumiseen ja sitä myötä merkitysten kääntymiseen käsitteen alkuperäisten lanseeraajien näkökulmasta pääläelleen. Palosen mukaan olemme aina alttiita uusille

väliintuloille ja käyttämämme mallit ovat kyvyttömiä ymmärtämään maailmaa tyhjentävästi (Palonen, 2003, 3-6). Tämä on myös nähtävissä eräänlaisena varoituksena siitä miten paljon on mahdollista sanoa teksteistä, ettei tule ylitulkinneeksi. Samalla se toimii myös siltana pohtia Skinneriä ja argumentaation suhdetta totuuteen.

2.3 Suhde totuuteen – hyväksyttävyyden ei ole logiikkaa

Skinner ei näe järkeä tutkia jotain tapahtumaa vain sellaisenaan tai selittää sitä, vaan tutkia miksi kyseinen tapahtuma ylipäätään tapahtui (Skinner, 2002, 10). Skinner ei tarjoa totuutta, vaan mahdollisuuden selvittää, mitä voi pitää rationaalisesti hyväksyttävänä tapana ajatella asiasta (Skinner, 2002, 52). Kysymys liittyy paitsi valideihin tutkimustuloksiin ja onnistuneeseen analyysiin, niin myös siihen mitä on järkevää tutkia. Skinnerin suhteella totuuteen haluan käytännössä sivuuttaa kysymyksen 'Daytonin hengen' olemassaolosta ja pikemminkin etsiä vastausta kysymykseen näkemällä 'Daytonin hengen' argumentaatiosta, sillä sieltä sen voi kiistatta löytää, ja pyrkiä avaamaan käsitteen käytön poliittisuutta tätä kautta. Kysymys Daytonin hengen todellisesta olemassaolosta on toki jossain määrin validi ja tarkastelun arvoinen, mutta ei ensisijainen käsitteellä tehdyn politiikoinnin tarkastelussa.

Hyväksyttävyyteen liittyy myös se seikka, että looginen todistaminen ei ole argumentaatiota (Leivo ym., 1996, 95) Kuten Hilikka Summa asian esittää: suostuttelu ei näin ollen myöskään ole välttämättä riippuvainen logiikasta (Summa, 1996, 67). Asioiden totena pitämisen suhteen ei ole kyse siitä että väite ei olisi hyväksyttävä koska johtopäätös on väärä, vaan koska väite on epähyväksyttävä (Perelman, 1996, 28). Asiat voivat olla epähyväksyttäviä lukuisista eri syistä, joista loogisuus on vain yksi. Merkitysten muuttuminen ajan, paikan ja toimijan mukaan ei tee mahdolliseksi tehdä pätevää tulkintaa vain argumenttiin (logos) keskittyvällä analyysillä.⁵ Logos on puhujan tuottama materiaali plus todisteet, joka osoittaa jonkin todeksi (Haapanen, 1996, 31-33).

Näistä lähtökohdista 'Spirit of Dayton' -käsitettä pohdittaessa ollaan monenlaisten kysymysten äärellä, ja joudutaan tekemään paljon tulkintaa muuttujia ja toimijoita silmällä pitäen. Tämä vaikeuttaa johtopäätösten tekemistä ja korostaa analyysin päätelmien

⁵ Logoksesta mm. (Perelman, 1996, 28 ja Haapanen, 1996, 31-33)

läpeensä tarkkaa kirjaamista, sekä kontekstin tarkkaa esittämistä.⁶ Kun tarkoitus on tehdä nimenomaan käsitetutkimusta 'Spirit of Dayton' -käsitteestä, on pohdittava sen suhdetta retoriikantutkimukseen. Palosen mukaan käsitehistorian ja retoriikan tutkimuksen ero on suhteellinen (Palonen, 1996, 140). Palosen mukaan Skinnerille käsitteet ovat ensiarvoisen tärkeitä, koska politiikka on kielellistä toimintaa (Palonen, 2003, 37). Ensimmäiseksi vain käsitteisiin keskittymisessä vastaan iskee ajatus tilanteiden merkityksen katoamisesta ja sitä kautta jonkin olennaisen menettämisestä. Tilanteiden täsmällinen tarkastelu voi osoittautua tuskaisen vaikeaksi prosessiksi, mutta niiden merkitys on analysoitava auki, jotta todellista käsitteiden merkitystä voidaan ymmärtää.

Myös toiselle retoriikan teoreetikolle, Roderick Hartillekin puheakti on toimintaa, aina vähintään valintaa sanojen välillä (Hart, 1997, 40). Hartin näkemyksen mukaan hyvä retorinen kriitikko pyrkii ymmärtämään puheen tai tekstin koko viestin, ei vain sitä jonka suostuttelija pyrkii esittämään (Hart, 1997, 24). Metodiin kuuluu tilanteiden auki lukeminen, eli kysymys siitä kuka käy debattia ja kenen kanssa. Hartin tilanteen käsityksen voi nähdä liittyvän yhtäältä hyvin konkreettisesti siihen puhetilanteeseen, jossa argumentti on esitetty, mutta myös laajemmin – analysoitavalle tekstille esitetään kysymyksiä siitä millaisessa keskustelussa lausuma on osallisena. Käsitteiden legitimoitipotentiaalin tutkimisen osalta parhaita työkaluja antavat Lakoff ja Jackson, jotka selittävät miksi tietyillä käsitteillä on taipumus tuottaa käytettäessä hyväksyttävyyttä laajalti ja moninaisille politiikkalinjoille. Legitimoitipotentiaalin osalta pohdin myös 'Spirit of Daytonia' rinnastuksena tai analogiana Daytonin sopimuksesta⁷.

2.4 Retorinen uudelleenraamittaminen poliittisen kielenkäytön välineenä

'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttö voidaan nähdä Daytonin sopimuksen uudelleentulkintana, uudenlaisena rajauksena olemassa olevasta asiasta sekä siihen liittyvistä ilmiöistä. George Lakoffin sosiaalisen ja käsitteellisen uudelleenraamittamisen omaksuminen osaksi 'Spirit of Dayton' -käsitteen tutkimista edellyttää pohtimista siitä, onko Daytonin sopimuksesta johdettu 'Spirit of Dayton' tulkinta tai uudelleenmäärittely

⁶ Hilikka Summa on pohtinut Perelmania ja loogisten päätelmien sekä argumentaation eroja (Summa, 1996, 66 ja 71).

⁷ Rinnastuksesta retorisenä keinona (Kakkuri-Knuutila, 2004, 252) ja Rinnastuksesta ja analogiasta (Perelman, 1996, 134).

George Lakoffin esittämän kaltaista sosiaalista ja kielellistä uudelleenraamittamista ensinkään. Arvioitaessa Lakoffin teorian soveltuvuutta tähän tutkimukseen, on siis tarpeen käydä läpi, mitä Lakoff retorisella uudelleenraamittamisella tarkoittaa.

Lakoff määrittää sosiaalisen uudelleenraamittamisen toiminnaksi, jossa määrittämällä uudelleen käytettyjä käsitteitä jokin asia saadaan esitettyä tavalla joka rajoittaa vastaargumentaation mahdollisuuksia (Lakoff, 2004, 3-4). Uudelleenraamittamisen ajatuksena on esittää asiat uudella tavalla, eli määrittää uusia käsitteitä, jotta keskustelua voidaan ohjata raamin asettajan itse määrittämällä ehdoilla (Lakoff, 2004, 22-24). Uudelleenraamittaminen ei ole vain sanoja, vaan operointia taustaoletuksilla tai ideoilla, jotka ovat sisäänrakennettuina ihmisten mielissä ennen kuin sanoja edes käytetään (Lakoff, 2004, 3-4, 22-24 ja 105). Ihmisen täytyy olla hyväksynyt idea ja taustaoletukset alitajuisesti, jotta sen päälle rakennettu itse operoiva oivaltava argumentti voi toimia tehokkaasti (Lakoff, 2004, 22-24). Tämä tarkoittaa, että argumentoinnin on operoitava kehyksessä, jota kuulija voi pitää hyväksyttävänä.

Lakoffin mukaan tehokkaasti uudelleen raamittava retori yksinkertaistaa monimutkaisia asioita näkemystään puoltavan kehyksen sisään (Lakoff, 2004, 50). Vastaavasti puolustautuessaan hän pyrkii monimutkaistamaan ja irrottamaan asiantilat esitetystä omalta kannaltaan epäedullisesta kielestä (Lakoff, 2004, 50) Tehokkaan uuden kehyksen tulee olla hyväksyttävä kaikissa tilanteissa ja tarpeeksi yksinkertainen, jotta sen vaikutus on tehokas ja sen varaan rakennetut argumentit osuvia. Kyse on taustaoletuksien tarkoituksellisesta muuttamisesta niin, että esitetty argumentti nojaa aina kuulijan hyväksymiin taustaoletuksiin. Asia esitetään oletettujen kuulijoiden arvoihin nojaavana, positiivisena, tarpeeksi laajan epämääräisenä ja yksinkertaistettuna - pyrkimyksenä mahdollisimman laajaan hyväksyttävyyteen.

Kehyksen pyrkimyksenä on määrittää keskustelussa käytettävä kieli siten, että itse käytettävistä argumenteista tulee helposti hyväksytyjä ja vaikeasti vastustettavia (Lakoff, 2004, 3-4). Tätä edesauttaa havainto, jonka mukaan käytetyn kielen määrittäjä aloitteen tekijänä on etulyöntiasemassa vasta-argumentoijiin nähden, koska hän määrittää keskustelussa käytetyn kielen vasta-argumentoijan joutuessa reagoijan asemaan (Lakoff, 2004, 26). Vaikka Lakoff puhuu kielen määrittäjästä, on määrittäjä ymmärrettävä tässä tapauksessa tavalla, joka pitää sisällään huomion käsitteiden tulkinnanvaraisuudesta ja

kiistanalaisuudesta. Käsitteet ovat kielellisessä kamppailussa, jossa ne saavat eri aikoina eri merkityksiä (Palonen, 2003, 35-37 ja Skinner, 2002, 176). Tässä tapauksessa kielen määrittäjä onkin nähtävissä toimijana joka kyseenalaistaa jostain ilmiöstä käytetyn kielen ja muuttaa käsitteitä ja kieltä omia tarkoitusperiään paremmin palvelemaan suuntaan. Mutta yhtä kaikki, hänenkin määritelmänsä ovat avoinna uusille tulkinnoille ja kyseenalaistamiselle.

Uudelleenraamittava retori tähtää tehokkaaseen argumentin hyväksyttävyyteen, eli pyrkii operoimaan sanallisesti siinä tilassa jossa argumentti on oletettavasti kaikkein hyväksyttävimmillään (Lakoff, 2004, 17-18). Lakoffin mukaan vasta-argumentoinnin vaikeus uudelleenraajaavaa retoriikkaa vastaan perustuu siihen, että uusi raami yhdessä esitetyn argumentin kanssa sisältää retorisen ansan, jossa argumenttiin on sisäänrakennettuna jotain, joka on myös kuulijan arvojen ja arvotusten mukaista (Lakoff, 2004, 10-11 ja 17). Lakoff esittää esimerkiksi republikaanien Yhdysvalloissa lanseeraaman *Clean Skies Act* -lain, joka löysäsi velvoitteita ympäristön kuormittamisen suhteen, mutta jonka nimi antaa ymmärtää täysin päinvastaista (Lakoff, 2004, 22-23). Lakoffin esimerkissä keskustelu ympäristölainsäädännöstä ohjataan puhtaaseen ilmaan, ja kuka nyt puhdasta ilmaa vastustaisi.

Lakoffin esittämää vastaavia esimerkkejä löytyy poliittisesta kielestä muitakin: kun Suomessa menoleikkauksista puhutaan sopeutustoimina, Ranskassa presidentti François Hollande on tarjonnut 2012 vaalikampanjassaan eurokriisiin ratkaisuksi talouden 'kasvua' – tarkoittaen säästötoimista pidättäytymistä. Kun keskustelussa käytetty kieli muutetaan palvelemaan haluttuja tavoitteita, tulee se samalla rajanneeksi ulos kilpailevia vaihtoehtoja, koska ne eivät ole yhteensopivia määritetyn kielen muodostaman ideamaailman kanssa – sosialisti Hollanden keskusta-oikeistolaiset vastustajat eivät voi julkisesti vastustaa talouden kasvua vaikka ajaisivatkin säästölinjaa.

Jos kuulija ei osaa irtautua käytetystä kielestä vasta-argumentointi on vaikeaa, sillä uusi kielellinen raami pyrkii ohjaamaan ihmisten ajattelua. Se myös pyrkii asettamaan kielen, eli tavan käsitteellistää ilmiöitä tavalla, joka on rajauksen tuottajan kannalta suotuisa. Neta Crawford on selittänyt siirtomaavallan purkautumista ja sodankäynnin muuttumista pahaksi eettisen argumentin vahvuudella (Crawford, 2002). Eettisen argumentin vahvuus ja sen vaikuttavuus suostuttelussa liittyy paljolti sen poikkeavaan ja vahvaan luonteeseen

argumentaatiotapojen kirjossa. Eettinen argumentti on suostuttelussa vahva, sillä se operoi ihmisten keskeisen uskomusten ja tunteiden alueella (Crawford, 2002, 36-37). Uudelleenraamittavan retoriikan tarkoitus on luoda uusi kieli, jolla käydään debattia. Tarkoitus on lanseerata uudet raamit sille, minkälaista kieltä jostain asiasta tai ilmiöstä käytetään. Raamittamisen lähtökohtana on uuden kehyksen määrittävän käsitteen aktiivinen käyttö puheessa ja päämääränä uudelleenmääritellyn käsitteen mahdollisimman laaja vallitsevuus kielessä.

3. 'SPIRIT OF DAYTON' -KÄSITTEEN KÄYTÖN ANALYYSI

3.1. 'Spirit of Dayton' -käsitteen ilmaantuminen Bosniasta käytettyyn poliittiseen kieleen

Aloitan 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytön tarkastelun esittämällä käsitteen ilmaantumisen ja juurtumisen Bosniasta ja Herzegovinasta (myöhemmin Bosnia) käytävään poliittiseen kieleen. Tarkastelen käsitteen käyttöön liitettyjä merkityksiä sekä poliittisia tarkoituksia, joiden voidaan perustellusti ajatella liittyvän käsitteen käyttöön kulloisessakin tilanteessa, kulloisillakin merkityksillä. Pyrin retoriseen uudelleenraamittamiseen nojaavan analyysin avulla tarkastelemaan, kuinka 'Spirit of Dayton' -käsitettä on käytetty pyrkimyksenä raamittaa uudelleen Daytonin sopimusta. Luvun lopuksi tarkastelen, kuinka käsite lopulta institutionalisoitiin osaksi mediaa koskevaa lainsäädäntöä.

'Spirit of Dayton' on käsite, jolla sananmukaisesti viitataan Daytonin rauhansopimuksen 'henkeen'. Määritelmällisesti jonkin asian 'henki' on hyvin monitulkintainen, monin eri merkityksin tulkittavissa. Käsite onkin saanut eri tulkintoja eri aikoina, eri käyttäjien toimesta, eikä sille ole yhtä selkeää ja täysin vakiintunutta merkitystä. Käsite on juurtunut Daytonin rauhansopimuksen jälkeen asteittain Bosniasta käytettävään poliittiseen kieleen, ensin Bosniassa toimivien maan ulkopuolisten toimijoiden käyttämänä ja sittemmin politisoituen kokonaisvaltaisemmin rauhaprosessin edetessä. Daytonin hengellä on viitattu Daytonin rauhansopimukseen ja sitä seuranneeseen toimeenpanoon monilla eri tavoilla, enimmäkseen viitattaessa sopimukseen ja/tai sen seurauksiin positiivisessa sävyssä. Samoin käsitettä on käytetty viitattaessa seikkoihin joista Daytonin sopimustekstistä ei suoraan löydy vastaavuutta, mutta joiden kuitenkin ajatellaan (tai halutaan ajateltavan) liittyvän sopimukseen tai sen täytäntöönpanoon.

'Spirit of Dayton' -käsitteen ilmestyessä Bosniaan sen toivat Bosnian ulkopuoliset toimijat, kuten esimerkiksi ensimmäinen kansainvälinen korkea edustaja Bosniassa (HR)⁸ ruotsalainen Carl Bildt huhtikuussa 1997:

In recent months there have been moves to reforge the old alliance between president Slobodan Milosevic in Belgrad and Mr Radovan Karadzic in Pale. Agreements have been concluded which, in parts, contradict the spirit and letter of Dayton. This must not be tolerated. – Carl Bildt High Representative (OHR, 11.4.1997, 1).⁹

Retoriseksi kriitikoksi itsensä määrittävä Roderick Hart esittää kirjassaan *Modern Rhetorical Criticism* tilanteiden perkaamisen merkityksen retoriikantutkimukselle. Hän korostaa tilanteen ja olosuhteiden merkitystä tulkinnan kannalta (Hart, 1997, 38), ja näkee retoriikan arkipäivän toimintana jossa tilanteet vaihtelevat (Hart, 1997, 18). Hartin näkökulmaa seuraten pyrin palauttamaan esitettyjen tekstiviitteiden esittämis aikaan vallinneet tilanteet, ja valikoimaan viitteet niin, että ne edustavat kattavasti tarkoitustaan.

Tyypillinen poliittinen tilanne jossa 'Spirit of Dayton' -käsitettä käytetään, on yllä olevan Carl Bildtin rauhanprosessin alkupuolelle ajoittuvan lausuman tavoin teksti, jossa Daytonin sopimuksen toimeenpanoon liittyvä taho ottaa kantaa sopimuksen toimeenpanoon liittyen. Carl Bildt käyttää käsitettä viitatessaan Slobodan Miloševićin ja Radovan Karadžićin yhteistyön tiivistymisen olevan 'Daytonin hengen' ja 'kirjaimen vastaista', jollaista ei tule hyväksyä. Daytonin sopimuksen henkeen viitataan usein siinä missä kirjaimeenkin, usein kuitenkin tilanteissa joissa tulkintaa jonkin asian Daytonin mukaisuudesta halutaan laajentaa täysin kirjaimellisesta laajemmaksi.

Tyypillisessä tapauksessa Bosniassa toimivan OHR:n toimiston, (eli kansainvälisen Bosniassa toimivan korkean edustajan toimiston) edustaja, pyrkii määrittämään mitkä asiat, millainen kielenkäyttö ja mitkä teot ovat rauhansopimuksen toimeenpanon kannalta

⁸ (HR) High Representative, kansainvälinen korkea edustaja Bosniassa. (OHR) Office of High Representative in Bosnia and Herzegovina, rauhanprosessin toimeenpanoa valvova *ad hoc* perustainen kansainvälinen instituutio, joka luotiin Daytonin sopimuksen yhteydessä. (OHR, 2012).

⁹ Tutkimuksessa lainatut tekstit ovat poimintoja artikkeleista, lehdistötiedotteista, mediakatsauksista tai haastatteluista, jotka on valikoitu kuhunkin kohtaan esimerkiksi kuvaamaan kulloistakin analyysissä olevaa asiaa. Lainatut tekstit ovat aineistossa olevalla kielellä ja alkuperäisessä kirjoitusasussaan. Kirjoitusvirheet, kuten aksenttimerkkien puuttuminen on lainattu sellaisenaan aineistosta.

suotavia ja mitkä kielteisiä. Käsitettä käytetään usein myös tilanteissa, joissa OHR:n toimijoiden tai Bosniassa olevien turvallisuusviranomaisten toimintaa perustellaan, eli legitimoidaan tehtyjä päätöksiä asioiden 'Daytonin hengen' mukaisuudella. Kuten Bosnian korkean edustajan Bildtin lausumassa, tällaisen debatin osapuolena ovat etupäässä Bosniaa valvovat ulkopuoliset, virkamiehet, poliitikot sekä Bosnian paikallinen poliittinen eliitti.

'Spirit of Dayton' -käsitteen ilmaantuminen ulkopuolisten toimesta selittyy sillä, että korkean edustajan toimisto vastaa rauhanprosessin täytäntöönpanon valvomisesta. On loogista, että juuri he pyrkivät määrittämään rauhanprosessin kannalta suotuisien ja kielteisten asioiden rajat retorisesti. Bildtin laatima artikkeli on julkaistu OHR:n lehdistötiedotteena, sekä The Financial Times lehdessä (OHR, 11.4.1997, 1). Artikkelissa Bildt esittää Bosniassa toimivana korkeana edustajana näkemyksiään rauhanprosessista ja Daytonin sopimuksen tulkinnasta. Bildtin puhe on suunnattu paitsi paikallisille, niin myös The Financial Times -lehden välityksellä Bosnian tapahtumia seuraavalle muulle maailmalle. Bildtin viittaus Slobodan Miloševićin ja Radovan Karadžićin yhteistyön tiivistymiseen ja sen olevan 'Daytonin hengen' vastainen, on nähtävä julkisena pyrkimyksenä ohjata rauhanprosessin etenemistä.

Varsinaisen 'Spirit of Dayton' -käsitteen ensimmäisen käyttäjän löytäminen osoittautui mahdottomaksi, mutta myös epäolennaiseksi. Ajallisesti käsitteeseen on kuitenkin viitattu heti rauhanprosessin alkuvaiheilta käytännössä vuodesta 1995, aina vuoteen 2012 saakka. Käsitteen käytön lukumääräinen esiintyminen on kasvanut huomattavasti vuodesta 1996 eteenpäin, kun rauhansopimusta toimeenpanevan OHR toimiston toiminta alkoi toden teolla Bosniassa.

Käsitteen ensimmäisen esittäjän pohtiminen on mielenkiintoista, mutta ei kaikkein olennaisinta. Poliittikkaa käsitteiden legitimointipotentiaalissa tutkineen Patrick T. Jacksonin mukaan käsitteiden merkitykset muuttuvat käytössä, niin että alkuperäinen merkitys voi olla täysin eri kuin käytössä muokkautunut (Jackson, 2006, 244-252). Tärkeintä ei siten ole se kuka käsitteen 'Spirit of Dayton' on alun perin esittänyt tai määrittänyt, sillä kielellisenä ilmiönä merkitykset vaihtelevat. Voimme havaita 'Spirit of Dayton' -käsitteen elävän argumentaatiossa tarkasteltaessa Bosniasta käytyä rauhanprosessiin liittyvää poliittista debattia, joten myös merkitykset on etsittävä käsitteen käytöstä.

Siksi 'Spirit of Dayton' –käsitettäkin on tarkasteltava tällaisesta myös Quentin Skinnerille tyypillisestä alituisen muutoksen näkökulmasta, jossa merkitykset vaihtelevat tilanteen ja käsitteen käyttäjän mukaan, eikä käsitteen mahdollisella ensimmäisellä esittäjällä ole minkäänlaista monopolia debatissa käytyyn kieleen (mm. Skinner, 2002, 86-87 ja 176). Tämän aspektin merkitystä korostaa entisestään 'Daytonin hengelle' leimallinen sumea määriteltävyys, joka suorastaan huutaa toisilleen vastakkaisia kilpailevia määritelmiä ja tulkintoja ilmiön luonteesta. Olisi virheellistä käsitellä käsitettä jonkinlaisen alkuperäisen tai ensimmäisen merkityksen näkökulmasta, kun samaan aikaan käsite on ollut käytössä hyvin erilaisissa merkityksissä, eri toimijoiden käyttämässä kielessä. Koska 'Spirit of Dayton' –käsite on kiistatta löydettävissä argumentaatiosta, voimme todeta sen olevan olemassa.

OHR:sta puhuminen rauhansopimuksen tulkitsijana ei tarkoita, ettei paikallisilla olisi ollut rooli rauhansopimuksen tulkinnan saralla, tai että OHR:llä olisi ollut jonkinlainen tulkintamonopoli mitä tulee rauhansopimuksen tekstiin. Pikemminkin Daytonin sopimuksen soveltamisesta käytetyssä kielessä on kyseessä kamppailu eri toimijoiden ja eri intressien välillä, jossa kukin toimija tekee tulkintojaan rauhansopimuksesta. Myös OHR:llä on ollut tarve esittää ääneen omia näkemyksiään rauhansopimuksen noudattamisesta ja sopimuksen tulkintatavoista. Tarkasteltaessa mikä vaikuttavuus OHR:n tekemillä tulkinnoilla sopimuksesta oli paikallisiin nähden, on todettava että OHR:n rooli rauhansopimuksen toimeenpanoa valvovana toimijana (viime kädessä NATO:n ja sittemmin EU:n sotilas-/poliisioperaation takaamana) tarkoittaa myös sen tekemien sopimustulkintojen olevan merkittävässä roolissa koko rauhanprosessin kannalta.

James Lyonin mukaan OHR:n varsinainen toimivalta erityisesti Daytonin sopimuksen alkupuolella oli heikko (Lyon, 2000, 113-114). Daytonin sopimuksessa OHR:n varsinaiset tehtävät on kirjattuna melko ympäröyvästi, niiden ollessa Daytonin rauhansopimuksen siviilipuolen toimeenpaneminen ja valvonta (DPA, 1995, lisäys 10). Korkean edustajan vastuulla olivat myös kansainväliset turvallisuusviranomaiset.

Koska korkean edustajan rooli oli prosessin alkupuolella heikohko ja OHR:n keinovalikoima oli melko vähäinen, on edellä esitettyä Bildtin lausumaa tarkasteltava poliittisena puheena, jossa osapuolia yritetään suostutella pysymään Daytonin sopimuksen

määrittämällä linjalla esittämällä tietyt asiat epähyväksyttävänä Daytonin henkeen nähden. Käytännössä tämä näkyi siinä mitä OHR:n toimisto pystyi tekemään mahdollisten rauhansopimusten rikkomusten kanssa, kun paikalliset toimijat koettelivat rauhansopimuksen rajoja. Maassa oleva ulkopuolinen sotilasvoima takasi, ettei rauhansopimusta räikeästi rikottaisi seuraamuksetta, mutta OHR:n toimijoilla oli ongelmia toistuvien pienempien ja Daytonin sopimuksen valossa epäselvempien rikkomusten kanssa, kuten Bildtin edellä mainitsema Miloševićin ja Karadžćin yhteistyö, joka nähtiin haitallisena, mutta johon ei oikein ollut mahdollisuutta suoraan puuttua.

OHR toimiston toimijoiden voi kuitenkin nähdä edustavan rauhansopimuksen tulkinnassa jonkinlaista virallista linjaa, josta kuitenkin käydään kamppailua. OHR toimiston johtajana toimivan Bildtin edellä tarkastellussa lausumassa esittämä tulkinta Daytonista sen 'hengen' perusteella on osa tätä linjanvetoa. Paikallinen poliittinen eliitti taas ei ollut asemassa, jossa sen olisi mahdollista päästä määrittelemään sopimuksen toimeenpanoon liittyviä reunaehtoja, joskin he ovat pyrkineet omalla tahollaan toimimaan hyvinkin voimakkaasti turvatakseen asemansa. Tähän liittyy paikallisen poliittisen eliitin pyrkimys esittää ja tehdä omia tulkintoja rauhansopimuksesta ja sen toimeenpanosta. Erotukseksi maan ulkopuolisista toimijoista paikalliset eivät ole olleet luomassa tai käyttämässä 'Spirit of Dayton' -käsitettä sen ilmestyessä maan poliittiseen kieleen¹⁰.

Huomattavan suuri osa OHR:n toimijoiden 'Spirit of Dayton' -käsitteen varaan rakennetusta argumentaatiosta koskee tilanteita, joissa Bosnian Serbitasavallan poliittiset toimijat ovat OHR:n toimijoiden mielestä toimineet vastoin 'Daytonin henkeä'. 'Daytonin henki' ja sen rikkominen eivät kuitenkaan koske vain Serbitasavallan poliittisia toimijoita, vaan viittauksia Daytonin henkeen tai sen rikkomiseen on tehty myös koskien niin Bosnian kroaatteja, bosniakkeja, kuin kansainvälisiä toimijoitakin kohtaan. Lukumäärältään ja painoarvoltaan eniten 'Spirit of Dayton' -käsitteellä on viitattu Serbitasavallassa vaikuttaviin toimijoihin. Aineistoon perustuen, osa merkittävistä poliitikoista halusi julkisissa puheissaan lähinnä vesittää rauhansopimuksen ja pyrkiä irrottamaan Serbitasavallan Bosniasta (mm. IFOR 13.6.1996, 2, IFOR, 26. 8.1996, 2ja 5-6 ja IFOR, 31.8.1996, 11-12, Wien, Int. 2012 ja Bosnia Institute, 20.6.2009)

¹⁰ 'Spirit of Dayton' -käsite esiintyi kuitenkin rauhanprosessin alkupuolella yksittäisissä tapauksissa myös joidenkin paikallisten toimijoiden puheissa (mm. OHR, 4.7.1997, 1).

Myös OHR:n toimintaa seurannut media omaksui OHR:n käyttämän 'Spirit of Dayton' – käsitteen. Tämä ilmeni mm. toimittajien kysymyksinä OHR:n lehdistötilaisuuksissa koskien rauhansopimuksen tulkintaa, ja kysymyksinä siitä onko jokin asia Daytonin tekstin tai hengen mukainen vai ei (mm. OHR, 12.12.1997, 4, IFOR 13.6.1996, 8, IFOR, 15.7.1996, 8). Rooli, jossa toimittajat kysyvät määritelmiä Daytonin tulkinnasta nimenomaan OHR:n edustajilta, osaltaan vahvistaa ajatusta OHR:n roolista Daytonin sopimuksen eräänlaisena virallisena tulkitsijana. Mikään ei olisi estänyt paikallista poliittista eliittiä argumentoimasta Daytonin sopimuksen laajempaa tulkintaa vastaan, ja haastamaan OHR:n uutta Dayton tulkintaa jo tässä vaiheessa, mutta uuden 'henki'-tulkinnan todellinen poliittinen merkitys oli vielä tässä vaiheessa vähäinen. Käsitteen käyttö rauhanprosessin alkupäässä oli siis yksipuolista, kuten Bildtin lausuma edellä.

Rauhanprosessin alkupuolella yksipuolisena ja merkitykseltään varsin mitäänsanomattomana 'Spirit of Dayton' -käsitteen yksi keskeinen tulkinta oli viittaus Daytonin monilta osin kuvitteelliseen positiiviseen henkeen hyvin yleisellä tasolla. OHR:n edustajana usein esiintynyt Colin Murphy käyttää 'Spirit of Dayton' -käsitettä lehdistötilaisuudessa Sarajevossa IFOR joukkojen tiedotuskeskuksessa¹¹:

And yet the High Rep¹² is reaching out, extending the hand of friendship to all people at every level within RS,¹³ except to those indicted for war crimes. That is how it should be and that is how it is. That is the spirit of Dayton. - Colin Murphy Spokesman for the Office of High Representative (IFOR, 13.5.1996, 1-2)¹⁴

Murphy toimi usein OHR:n edustajana, kun maan turvallisuustilannetta käsiteltiin rauhansopimuksen toimeenpanon sotilas ja siviilipuolen yhteislehdistötilaisuuksissa, joissa kansainväliset toimijat tiedottivat turvallisuustilanteesta ja Daytonin sopimuksen toimeenpanosta. Nämä IFOR:in tiedotustilaisuudet ovat hyvä keino löytää myös OHR:n puheita aivan rauhanprosessin alkupuolilta, sillä sotilaallinen puoli oli korostetummassa asemassa aivan rauhanprosessin alkuvuosina. IFOR-lehdistötilaisuuksiin osallistui paljon

¹¹ IFOR, Naton johtama operaatio "Joint Endeavour" Daytonin rauhansopimuksen toimeenpanemiseksi, kesti vuoden joulukuusta 1995 – joulukuuhun 1996. Operaation korvasi sitten NATO:n SFOR operaatio.

¹² "High Rep", eli High Representative.

¹³ RS, Republika Srpska, Bosnian Serbitasavalta.

¹⁴ Valitut tekstikohdat alkuperäisessä kirjoitusasussa. Muita vastaavia esimerkkejä 'Spirit of Dayton' – käsitteen käytöstä aineistossa mm. "Multi ethnic spirit of Dayton" (IFOR 7.5.1996, 2), "Right to move freely is in the spirit of Dayton" (IFOR 22.4.1996, 2), "Integration is in the spirit of Dayton" (OHR, 4.7. 1997, 4).

myös paikallista ja kansainvälistä mediaa, joilla oli myös mahdollisuus esittää kysymyksiä. Murphy toimii näissä tilaisuuksissa korkean edustajan Carl Bildtin edustajana, joten hänen voidaan todeta puhuvan OHR:n mandaatilla.

OHR:n edustajana Murphy määrittää Daytonin hengen olevan kansainvälisen korkean edustajan ”ystävyyden käsi” kaikille myös Serbitasavallassa. Daytonin sopimuksen jälkeen ’Spirit of Dayton’ -käsitteeseen on usein viitattu henkenä, joka on alkanut Bosnian sodan päättäneestä Daytonin rauhansopimuksesta, ja joka saa täyttymyksensä mahdollisesti aidosti rauhallisena, multietnisenä ja jakamattomana Bosniaa. ’Daytonin henkeen’ viittaamisessa on kyse vakuuttavaan argumenttiin pyrkivästä retorisesta keinosta, jossa Daytonin sopimusta tulkitaan väljästi, sen ’hengen’ mukaan, kuin myös siitä, ettei rauhansopimuksessa voida päättää kaikista yksityiskohdista, joten tulkinnoille jää helposti paljonkin tilaa. Murphyn lausumassa kuten niin usein käsitettä käytettäessä viitataan rauhanprosessiin positiivisesti hyvin yleisellä tasolla.

Kenties tarkoituksellisen epämääräisyyden ja väljien positiivisten viittausten vuoksi käsite ei vielä rauhanprosessin alkuaikoina politisoitunut tai joutunut kriittiseen arviointiin. Koska käsitteen käyttö tässä vaiheessa oli lähinnä viittaamista kaikkeen rauhanprosessin kannalta hyvään, ei kenelläkään ollut varsinaisesti perusteltua syytä kyseenalaistaa käsitteen käyttöä tai siihen liitettyjä merkityksiä. Tämä on huomionarvoista muistaa lähinnä, kun käsitteen painoarvo alkaa rauhanprosessin edetessä muuttua marginaalista politiikan keskiöön.

’Spirit of Dayton’ -käsitteen suoran positiivisen viittauksen lisäksi käsitettä käytettiin paljon negaation kautta. Colin Murphy toimii jälleen OHR:n edustajana IFOR-joukkojen lehdistökeskuksessa Sarajevossa pidetyssä lehdistötilaisuudessa:

Yes, the SDS¹⁵ is the most powerful party, but we think that if he¹⁶ remains as the head of the SDS and exerts influence that is contrary to the spirit of Dayton and

¹⁵ SDS, Srpska Demokratska Stranka, Српска демократска Странка, suom. Serbiän demokraattinen puolue Bosnia ja Herzegovinassa, toimi Bosnian Serbitasavallassa (erotukseksi Serbiasta).

¹⁶ Radovan Karadžić

that will not be acceptable to the High Representative either. –Colin Murphy (IFOR 28.6.1996, 5).¹⁷

Jälleen OHR:n edustajana on Colin Murphy. Hän viittaa IFOR-joukkojen tiedotustilaisuudessa Radovan Karadžićin mahdolliseen jatkamiseen Serbitasavallan suurimman Serbien demokraattisen SDS-puolueen johdossa, ja toteaa tämän aiheuttava 'Daytonin hengen' vastaisia vaikutuksia. Vastaavia esimerkkejä löytyy halki aineiston, ja 'Spirit of Dayton' –käsite esiintyykin huomattavan usein negaation kautta. Murphyn mukaan Karadžićin jatkaminen ei ole Daytonin sopimuksen hengen mukaista, eikä tule olemaan korkean edustajan hyväksyttävissä.

Murphyn lausuma on retorisesti merkittävä, sillä se on tyypillinen 'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttöön liittyen. Lataukseltaan 'Spirit of Dayton' -käsite on lähtökohtaisesti positiivinen, rauhanprosessin etenemiseen liittyvä käsite. Lausumassaan Murphy osoittaa sen vastaisen toiminnan negatiivisena. 'Spirit of Dayton' -käsitteellä negaation kautta viitattiin tapahtumiin, joita ei voinut pitää OHR:n ja turvallisuusviranomaisten näkökulmasta Daytonin sopimuksen vastaisina itse sopimustekstin perusteella, mutta joita kuitenkin pidettiin epätoivottuina ja rauhanprosessia horjuttavina. Negaation kautta käsitteen avulla argumentoituja voi luoda ja määrittää uhkia joiden näkee vahingoittavan rauhanprosessia, ja näin ollen pyrkii tuomitsemaan tiettyjä tekoja Daytonin vastaisena, hyvin väljästi määrittävällä tulkintavaralla.

'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttö on ollut retorinen työkalu, jolla OHR on pyrkinyt osoittamaan, mitkä asiat ovat OHR:n toimijoiden näkemyksen mukaan rauhanprosessin kannalta suotuisia ja sallittuja, mutta myös mitkä ovat kielteisiä ja tuomittavia. Rauhanprosessin kannalta kielteisten ja tuomittavien asioiden hyväksyttävyyttä on pyritty murentamaan niiden 'Daytonin hengen' vastaisuudella. Kuten Murphyn lausumassa, OHR:n toimijat joutuivat usein tilanteeseen, jossa jokin tilanne oli heidän näkökulmastaan rauhansopimuksen kannalta ei toivottu, mutta ei varsinaisesti Daytonin sopimuksen vastainen. Paikalliset poliitikot ja puolueet kuten SDS– johon Murphy viittaa, taas politikoivat koetellakseen sopimuksen rajoja.

¹⁷ Vastaavia esimerkkejä on aineistossa kymmeniä, muutamia negaation kautta käyttöä havainnollistavia esim. (OHR 15.1.1997, 2, OHR 14.11.1997, 1, IFOR 12.8.1996, 6, IFOR 26.8.1996, 5-6)

Koska itse sopimuksen kirjain ei anna Murphylle mahdollisuutta tuomita Karadžćin toimimista SDS-puolueen puheenjohtajana, hän vetoaa negatiivisiin seurauksiin jotka ovat 'Daytonin sopimuksen hengen' vastaisia. Huomionarvoista on, että hän ei viittaa sopimustekstiin ollenkaan, ainoastaan sen 'henkeen'. Samalla hän antaa ymmärtää, että Karadžćin jäämisellä SDS:n puheenjohtajaksi ei ole OHR:n hyväksyntää. Juuri tällaisessa tilanteessa 'henki' -tulkinta on tyypillisimmillään. Sillä on mahdollista kuvata asioita, jotka eivät kestä Daytonin sopimuksen kirjaimellista tarkastelua, mutta jotka kuitenkin toimija haluaa liittää osaksi kysymystä Daytonin sopimuksesta.

3.2. 'Daytonin henki' ja 'Daytonin kirjain'

Vaikka tarkasteluni keskittyy 'Daytonin henki' -käsitteeseen, on huomionarvoista, että Daytonin sopimukseen viitataan useimmiten sen kirjaimellisen tulkinnan mukaan. On tarpeen tehdä selkeyttävää eroa 'Daytonin hengen' ja 'Daytonin kirjaimen' välille. 'Daytonin hengellä' viitataan abstraktisti sopimukseen tai sen luonteeseen, jonkinlaisiin kirjaamattomiin oletuksiin sopimuksen sisällöstä ja/tai sen toimeenpanosta. Vastaavasti 'Daytonin kirjain' -käsitteellä viitataan Daytonin rauhansopimuksen kirjaimelliseen tulkintatapaan.

Usein 'Daytonin kirjain' -käsitteellä viitataan Daytonin sopimukseen juridisena ja oikeudellisesti sitovana sopimuksena. Daytonin sopimuksen kontekstissa tämä seikka korostuu erityisesti johtuen rauhansopimuksen erikoisesta luonteesta poikkeuksellisen monimutkaisena rauhansopimuksena, jossa vihollisuuksien päättämisen lisäksi on sovittu varsin yksityiskohtaisesti Bosnian valtiomuodosta, laeista, instituutioista ja sopimuksessa tunnustettujen etnisten ryhmien perusoikeuksista, sopimuksen toimiessa näin myös Bosnian *de facto* perustuslakina¹⁸ (DPA, 1995, Annex IV., ECHR, 2009, 3, Lyon, 2000. 110 ja Chandler, 2006, 24). Daytonin sopimuksen perustuslakiluonne on syytä huomioida, kun tarkastellaan sopimuksesta tehtyjä erilaisia tulkintoja ja niiden merkitystä. Tällöin kysymykseksi nousee ennen muuta, kuinka laajasti sopimusta voidaan tulkita poliittisena ja mennä sopimustekstin kirjaimen ulkopuolelle.

¹⁸Mm. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkinnan mukaan Daytonin sopimus on myös Bosnian perustuslaki (ECHR, 2009, 3).

'Daytonin henki' ja 'Daytonin kirjain' esitetään useissa tapauksissa yhdessä, kuten korkea edustaja Carl Bildtin puheessa lehdistötilaisuudessa Mostarissa, tammikuussa 1997:

President Plavsic has said things that are very difficult to reconcile with both the spirit and the letter of the peace agreement in this respect – and so has Mr. Ganic.
– Carl Bildt High Representative (OHR, 15.1.1997, 2).

Korkea edustaja Carl Bildt viittaa Bosnian Serbitasavallan presidentti Biljana Plavšićin ja Bosnia Herzegovinan federaation¹⁹ presidentin Ejup Ganićin molempien puheissaan rikkoneen 'Daytonin henkeä' ja 'Daytonin kirjainta', ja vaikeuttaneen rauhanprosessia. Bildtin puuttuminen Plavšićin ja Ganićin puheisiin liittyy OHR toimiston rooliin rauhanprosessin toimeenpanijana. Edellä viitatus kaltaiset puheet siitä mikä on rauhanprosessin kannalta suotuisaa ja mikä ei, on osa Bildtin toimintaa rauhanprosessin valvomisessa. Varsinaista toimivaltaa puuttua konkreettisesti 'Daytonin hengen' vastaisiin puheisiin Bildtin johtamalla toimistolla ei tässä vaiheessa 1997 ollut.

Usein, kuten tässä Carl Bildtin lausumassa, 'Daytonin hengestä' ja 'Daytonin kirjaimesta' puhutaan kuin ne olisivat merkitykseltään yksi ja sama asia, ja monissa tapauksissa näin todella onkin. 'Hengen' väljä määriteltävyys sallii hyvin myös Daytonin sopimuksen 'kirjaimen' mukaisen merkityksen asettamisen 'Daytonin hengelle'. Tällaisissa tilanteissa sopimuksen 'hengen' ja 'kirjaimen' välillä vallitsee merkitysten osalta yhteneväisyys. Retorisena keinona kyse on kahden asian rinnastamisesta toisiinsa (Kakkuri-Knuutila, 2004, 252), tässä tapauksessa puhuja rinnastaa 'Daytonin hengen' ja 'Daytonin kirjaimen' toisiinsa nähden samanlaisiksi.

Argumentaation rakennetta tarkasteltaessa, rinnastuksen esittäjä voi tahallaan tai vahingossa jättää huomiotta käsitteiden luonteenomaiset piirteet tai merkitysten erot (Kakkuri-Knuutila, 2004, 252). Näin ollen huomionarvoista on, että tällä tavoin 'Daytonin henki' ja 'Daytonin kirjain' -käsitteiden rinnastaja saattaa jättää huomiotta (mahdollisesti tahallaan tai vahingossa) käsitteiden merkitysten erot. Puhumalla 'Daytonin kirjaimesta' ja 'Daytonin hengestä' Bildt saa puheelleen lisää liikkumatilaa suhteessa Daytonin

¹⁹ Bosnia ja Herzegovinan federaatio on toinen Bosnian kahdesta osavaltion kaltaisesta entiteetistä.

sopimukseen, puhuessaan sopimuksen 'hengestä', ja vastaavasti vakuuttavuutta argumenttiin käyttämällä rinnalla myös sopimuksen kirjaimellista tulkintaa.

Käsittelyssä olevassa Bildtin tekstipätkää voidaan tarkastella politiikan retoristen tyyppien avulla. Näistä tyypeistä politisointiretoriikka keskittyy toiminnan pelivaran osoittamiseen (Palonen ja Summa, 1996, 11-12). Bild pyrkii sekä vetoamaan normiin, että politisoimaan osoittamalla toimintaan liittyvään pelivaraa. Daytonin sopimuksen kirjaimeen viittaaminen on viittaus pysyväsmuotoiseen normiin, eli Daytonin sopimukseen. 'Daytonin henki' ei sen sijaan ole vakiintunut käytäntö tai normi. 'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttö onkin Daytonin sopimuksen laajenuksena tulkittavissa politisointiretorisena puheena. Näin 'henki' tulkinta toimii poliittisena laajenuksena Daytonin sopimukselle, sen pyrkiessä osoittamaan, että normin (Daytonin sopimus) läheisyydessä esiintyvän 'hengen' rikkomista tulkitaan rikkomuksen kaltaisena kuten itse normin rikkomista. Bildt esittää lausumallaan vaihtoehtojen pelivaran kaventumista tuomalla Plavšićin ja Ganicin tietoon, että vaikka sopimusta ei vielä rikotakaan, niin tuo rajapinta alkaa lähestyä, ja määrittää samalla omaa pelivaraansa normia laajemmaksi tekemällä tulkinnan, joka ulottuu myös kaikkia toimijoita sitovan normin ulkopuolelle.

Tässä tapauksessa yhdessä esittäminen on siis keino huomaamattomaan tulkinnan laajentamiseen, tavalla joka sallii täysin uudenlaisten tulkintojen tekemisen entisen, yleisesti tunnustetun tulkinnan varjolla. Tämän tyyppisen argumentaation perusta on ajatuksessa, että koska Dayton on yhdessä sovittu ja yleisesti hyväksytty, niin siitä seuraa että myös 'Spirit of Dayton' -käsitteen avulla rakennettu tulkinta voisi olla hyväksyttävissä²⁰. Asioiden esittäminen toistuvasti on perinteinen retorinen keino (Perelman, 1988, 51-52). Toistamalla 'Spirit of Dayton' -tulkintaa yhdessä kirjaimellisen tulkinnan kanssa käsitteiden välillä vallitseva joskus vähäinen, joskus olennainen merkitysero alkaa ajan myötä haalentua.²¹ Kyse on pyrkimyksestä siirtää hyväksyttävyyttä asiasta toiseen rinnastamalla käsitteet toisiinsa.

²⁰ Uusi retorinen raami ei pidemmän päälle toiminut täysin huomaamatta, sillä 'Spirit of Dayton' tulkinta kyseenalaistettiin myöhemmin paikallisten toimesta näiden havaittua käsitteelle annetun painoarvon kasvaneen.

²¹ Aineistossa lukuisia esimerkkejä näiden kahden käsitteen yhdessä esittämisestä, muutamia esimerkkejä (OHR, 2.9.1997, 1, OHR 15,7,1997, 1, IFOR, 26.8.1996, 2 ja 5)

Lausumat ovat retorisia siirtoja, eivät väitteitä joiden pätevyyden arviointi on ensisijaista (Palonen, 1996, 146). Suhde totuuteen tällä tavalla on osin selitettävissä loogisen päättelyn ja argumentaation perustavaa laatua olevilla eroilla. Chaïm Perelmanin mukaan puhtaan loogisen ja argumentaation päättelyiden erot ovat löydettävissä jo Aristoteleen logiikkaa ja dialektiikkaa koskevista päätelmistä (Perelman, 1996, 8-12). Logiikan säännöt eivät päde argumentaatioon, sillä argumentoitaessa pyritään siirtämään premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä – ei todistamaan johtopäätöksiä (Perelmann, 1996, 28, myös Leiwo ym., 1996, 95). Tämä johtaa tilanteeseen, jossa premisseille on mahdollista saada hyväksyntä myös loogisesti kestävämmillä perusteluilla. 'Spirit of Daytonin' tapauksessa kyseeseen tulee pyrkimys siirtää Daytonia koskeva hyväksyntä koskemaan myös monia muita politiikkalinjoja.

Näin myös 'Daytonin hengestä' tai 'Daytonin kirjaimesta' voi kulloisenkin tilanteen valossa olla parempi puhua käyttäen vain jompaakumpaa käsitettä yksinään ja unohtaa vastinpari, tai esittää käsitteet yhdessä – kuten Bildt edellä. Erilaiset retoriset strategiat sopivat motiivien, tilanteiden ja mahdollisuuksien mukaan eri tavoin. 'Spirit of Dayton' - käsite on Daytonin sopimuksen tulkintana huomattavasti sopimuksen kirjaimen perustuvaa tulkintaa poliittisemmin latautunut, sillä Daytonin kirjaimesta osapuolet ovat sopineet, kun taas sopimuksen 'henki' on vapaammin määrittävissä ja siksi kiistanalaisempi. 'Daytonin henki', eli Daytonin sopimuksen väljempi tulkintatapa voitiin istuttaa käytettyyn poliittiseen kieleen osaksi Daytonin sopimuksen tulkintaa, ilman että puhuja tulee liiaksi korostaneeksi uuden tulkintatavan merkitystä. Jos 'Daytonin henkeä' ja 'kirjainta' ei eroteta, ja Daytonin sopimusta tulkitaan sen 'hengen' perusteella, tulkinta ulottuu mahdollisesti myös sen ulkopuolelle mistä osapuolet ovat alun perin kirjaimellisesti sopineet. Poliittisesta näkökulmasta olennaista ei ole vastaako tehty tulkinta asioiden todellista tilaa, vaan onko se hyväksyttävä.

Retorisena keinona käsitteiden määrittäjällä on myös poliittista merkitystä, koska käsitteistön ja puhutun kielen määrittäjä on retorisisessa etulyöntiasemassa mitä tulee näillä käsitteillä käytävään argumentatiiviseen kamppailuun (Lakoff, 2006, 100). Uusien käsitteiden keksijä tai esiintuoja, ja niiden ensimmäinen määrittäjä, voi toiminnallaan rajata käsitteillä käytävää debattia haluamaansa suuntaan (Lakoff, 2004, 100). Tilanne jossa 'Spirit of Dayton' -käsite tuodaan osaksi keskustelua rinnastaen se 'Daytonin kirjaimen' kautta, saa aikaan tilanteen, jossa kuulija tulee vähintäänkin altistetuksi uudelle tulkinnalle

Daytonin sopimuksesta. Edellä esitetyn tarkoitus on tarkastella kuinka 'Daytonin henki' - tulkinta lanseerattiin OHR:n toimijoiden toimesta rinnastamalla käsite sopimuksen kirjaimen.

George Lakoffin tulkinnan mukaan tehokkaasti toimiva uudelleenrajaava retori yksinkertaistaa monimutkaisia asioita näkemystään puoltavan raamin sisään pyrkiessään vaikuttamaan kuulijoihinsa (Lakoff, 2004, 50). Kuten aiemmin esitetty, 'Daytonin henki' ei missään vaiheessa saanut mitään yksittäistä tarkkaa määritelmää, vaan pikemminkin lukuisia sumeita, rauhanprosessin kannalta positiivisia merkityksiä. Tällä on merkitystä, kun tarkastellaan käsitteen käyttömahdollisuuksia argumentaatiossa. Olennaista on, että 'henki' -tulkinta yksinkertaistaa Daytonin sopimukseen liittyviä asioita. 'Spirit of Dayton' -käsitteen tapauksessa raamituksen tekeminen uudenkaltaiseksi, – sopimuksesta sopimuksen hengeksi – tuo huomattavasti lisää poliittista liikkumatilaa suhteessa Daytonin sopimukseen, ja sitä kautta myös valtaa.

Edellä esitetyissä kahdessa Colin Murphyn ja kahdessa Carl Bildtin lausumassa tehty uusi raami yksinkertaistaa erilaisia ja monimutkaisia poliittisia kysymyksiä yhdeksi yksinkertaiseksi kysymykseksi – kysymykseksi asioiden 'Daytonin hengen' mukaisuudesta. Daytonin hengestä tulee näin käytössä yksinkertainen yleisvastaus, jota voidaan käyttää legitimoimaan kaikkea rauhanprosessin ja OHR:n kannalta suotuisaa. Kysymys on väljän määriteltävyyden omaavasta ja yksinkertaistavasta 'hengestä', joka sallii hyvin monenlaisten merkityksen asettamisen käsitteen alle. Näin ollen käsitteen legitimointipotentiali muodostuu huomattavan laajaksi.

Jos tulkintaa sopimuksen 'hengen' ja 'kirjaimen' välillä vertailee, on sopimuksen kirjaimellisella luennalla luonnollisesti huomattavasti tarkempia ja yleisemmin hyväksytyjä merkityksiä, jossa kulloisenkin asiantilan merkityksiin ei liity samanlaista tulkintojen kirjoa kuin 'Spirit of Dayton' -käsitteeseen liittyvissä tulkinnoissa. Daytonin sopimuksen kirjaimen perustuva tulkinta voidaan aina lukea ulos Daytonin rauhansopimuksesta, joskin myös sopimuksen kirjaimellinen tai juridinen luentatapa on luonnollisesti avoin monille ristiriitaisille tulkinnoille, ei vähiten kunkin toimijan poliittisten motiivien vaikutuksesta. Näin ollen monimerkityksinen 'Spirit of Dayton' -

käsite on huomattavasti avoimempi uusille tulkinnoille sen mukaan miten ja millaisena kukin haluaa 'Daytonin hengen' nähdä, kuin sopimuksen kirjaimellinen tarkastelu.²²

3.3. 'Daytonin henki' -käsitteen juurtuminen poliittiseen kieleen rauhanprosessia positiivisesti kuvaavana

'Spirit of Dayton' -käsite juurtui asteittain Bosnian poliittiseen kieleen ja käsite määrittyi rauhanprosessin kannalta positiivisten merkitysten kautta. Yksi tällaisista keskeisistä merkityksistä on Daytonin sopimuksen alkumetreiltä saakka ollut ajatus jakamattomasta Bosniasta:

They are not saying that in so many words but as we said before, this is an area where they say no, because they everything that they're doing at the moment implies that they are seeking sovereignty and that they want to be seen as sovereign state and as I said before they avoid putting that in words but certainly the spirit of that is contrary to Dayton, yes. – Colin Murphy, Spokesman for the OHR (IFOR, 12.8.1996, 6).²³

Edellä esitetty Colin Murphyn lausuma kuvaa tilannetta jossa Serbitasavallan ja OHR:n toimijoiden intressit ovat vastakkaiset, Serbitasavallan poliitikot etsivät keinoja Serbitasavallan asteittaiseen suvereeniuteen, kun taas OHR pyrkii pitämään Bosnian kasassa. Murphyn lausumasta on nähtävä myös toinen tärkeä huomio OHR:n ja Serbitasavallan suhteissa, eräänlainen virallisen julkituodun ja epävirallisen todellisen toteutettavan linjan välinen ero johon Murphy viittaa. Serbitasavallan poliitikot eivät suoraan esittäneet itsenäisyyttä Serbitasavallalle, mutta toimivat tämän päämäärän edistämiseksi. Murphyn mukaan tällainen ei ole 'Daytonin hengen' mukaista. 'Daytonin hengen' voi todeta saaneen joitain keskeisiä merkityksiä, kuten ajatuksen jakamattomasta Bosniasta, vaikka tämä on vain yksi käsitteen saamista keskeisistä merkityksistä. Tällaiset kysymykset, kuten kysymys maan rajoista, ovat poliittisia superkysymyksiä maassa.

²² Toinen mahdollinen syy esittää 'Spirit of Dayton' -käsite yhdessä sopimuksen kirjaimellista luentatapaa korostavan tulkinnan kanssa on pyrkiä tekemään käsitteiden merkitysten välille eroa. Tätä tarkastelen seuraavassa luvussa tilanteissa, joissa Serbitasavallan poliittiset toimijat pyrkivät haastamaan 'Spirit of Dayton' -tulkinnan pyrkimällä kääntämään keskustelun takaisin Daytonin sopimuksen kirjaimeseen.

²³ Lainatut tekstit alkuperäisessä kirjoitusasussa aineistosta.

Daytonin sopimus on Bosnian jakamattomuuden ja samalla koko nykyisen Bosnian valtion perustamisen kulmakivi.

Daytonin sopimuksen suhdetta maan jakautumiseen voi tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Kriittisempien näkemysten mukaan toisaalta Daytonin sopimus päinvastoin aiheutti jakautumista ja on nähtävä ennen muuta Bosnian jakautumista jatkavana, kun keskushallinnon rooli jäi minimaaliseksi suhteessa vahvoihin ja etnisesti jakautuneisiin entiteetteihin (mm. Kumar, 1997, 22-34). Richard Holbrooken havainnon mukaan Yhdysvaltojen entinen ulkoministeri Henry Kissinger meni niin pitkälle, että esitti että oli virhe luoda yksi valtio Bosniaan, sillä Bosnia ei ole koskaan ollut yksi kansakunta, eikä sellaista tulisi tehdä (Holbrooke, 1999, 365). Holbrooke ei mainitse lähdettä tiedolle, mutta Kissinger esitti tällaisen näkemyksen mm. Charlie Rosen tekemässä TV-haastattelussa marraskuussa 1994 (Rose, 28.11.1994, 3'00"). Holbrooke myös näkee Serbitasavallan nimen *Republika Srpska* ongelmallisena, sen viitatessa tasavaltaan ja ylläpitäen näin merkitystä Serbitasavallasta erillisenä valtiollisena yksikkönä (Holbrooke, 1999, 363).

Bosnian Daytonin jälkeistä tilaa ei voi analysoida ottamatta huomioon rajojen muotoutumista. Bosnian jakaminen on olennainen kysymys, koska kyse on myös alueesta käytävästä kamppailusta, jonka kukin etninen ja poliittinen ryhmä näkee kuuluvan itselleen. Näiden ryhmien tavoitteet alueen suhteen ovat monilta osin hyvin ristiriitaisia. Jyrkän linjan mukaan koko Bosnia tulisi ensisijaisesti jakaa osiin tai liittää osina Serbiaan ja Kroatiaan (mm. Kumar, 1997, 22-24 ja 31-34)²⁴.

Bosnian jakaminen oli varmuudella ainakin joidenkin Serbitasavallan poliitikkojen toiveissa, ja myös osa Bosnian kroaateista on ollut osittamisen takana (mm. Lyon, 2000, 113 ja Kumar, 1997, 31). Poikkeuksetta Bosniaa koskevat jakopyrkimykset olivat OHR:n taholta leimattu paitsi 'Daytonin kirjaimen', niin myös sen 'hengen' vastaisiksi. Kaikenlaisiin Bosnia ja Herzegovinaa koskeviin osituspyrkimyksiin on suhtauduttu OHR:n ja sitä kontrolloineen rauhan toimeenpanoneuvoston (PIC)²⁵ puolesta äärimmäisellä kielteisyydellä (mm. Sintra Declaration, 1997, 1-2). Yhtenä syynä oli tulkinta, että Serbitasavallan irtautuminen Bosniasta ja mahdollinen liittäminen Serbiaan olisi palkinto

²⁴ Joidenkin bosniakkien mukaan Serbitasavallan irrottaminen johtaisi kroaatti-entiteetin muodostamiseen ja mahdollisesti bosnian kroaattien liittymiseen Kroatiaan, jolloin bosniakit jäisivät epäedulliseen asemaan pienenä vähemmistönä yksin serbien ja kroaattien keskelle (Lyon, 2000, 111, ja Kumar, 1997, 31)

²⁵ Rauhan toimeenpanoneuvosto, Peace Implementation Council, PIC.

etnisiin puhdistuksiin syyllistyneille, ja tätä ei moni taho voisi hyväksyä (mm. OHR, 25.4.2002, 8 ja Lehti, 1999, 18).

Vaikka jakaminen Daytonin jälkeen olikin juridisesti ja sen hetkisen poliittisen tilanteen mukaan pois suljettu, siihen liittyvät kysymykset ovat pysyneet näihin päiviin saakka Bosnian poliittisessa elämässä. Voisi jopa sanoa, että Serbitasavallan irrottaminen Bosniasta oli yksi paikallisten serbipoliitikkojen tärkeimmistä teemoista. Tämä tarkoitti vähintäänkin asian pitäminen poliittisella agendalla, ei vähiten jakopolitiikan Serbitasavallassa saaman suuren kannatuksen vuoksi.²⁶ Yhtä usein, kun toiveita Bosnian jaosta esitettiin, esitykset maan jakamisesta torjuttiin Daytonin kirjaimen vastaisena, ja samalla tällaiset puheet maan jakamisesta torjuttiin 'Daytonin hengen' vastaisena (mm. IFOR, 13.6.1996 ja IFOR, 12.8.1996, 6).

Puheet Bosnian osittamisesta ovat olleet keskeisiä laukaisijoita 'Spirit of Dayton' -käsitteen merkityksen kasvamiselle ja politisoitumiselle Bosniassa. Käytännössä jatkuva puhe Bosnian jakamisesta ylläpiti myös osaltaan aidosti jakautumisen mahdollisuutta, joka sinällään oli uhka koko Daytonin prosessin kestävyydelle (Lyon, 2000, 111). Paikallisen poliittisen eliitin jatkuvat puheet maan jakamisesta aiheuttivat Daytonin sopimuksen toimeenpanoa valvoville ilmeisiä paineita maan tulevaisuuden suhteen²⁷. Aseriisuntaa ei ollut ehditty viedä läpi, ja Daytonin sopimuksen alkuvaiheilla maan hajoaminen ja uuden sodan uhka leijui aitona mahdollisuutena ilmassa (Lyon, 2000, 111-112). Siksi Murphyn lausuma kuvaa edustavasti paitsi OHR:n suhdetta Serbitasavaltaan ja sen toimijoihin, niin myös Serbitasavallassa valloillaan ollutta ajattelutapaa suhteessa Bosniaan valtioon.

3.4. Tilanteet ja olosuhteet luovat tarpeen retoriikan muutokselle, samalla 'Spirit of Dayton' -käsite vakiintuu käyttöön

On pohdittava missä määrin 'Spirit of Daytonia' voi pitää tietoisena uudelleenraamittamisena ja missä määrin vain yksittäistapauksena. Roderick Hart on pohtinut missä määrin valitussa retoriikassa on kyse tilanteesta ja sen asettamista

²⁶ Nationalistit pärjäivät hyvin Daytonin jälkeisissä vaaleissa (Lyon, 2000, 1 ja Chandler, 2000, 69-71), joka tyypillinen ilmiö konfliktin jälkeisessä tilanteessa jyrkästi jakautuneissa maissa, kun äänestäjät luottavat jyrkkien jakolinjojen tilanteessa vahvoihin toimijoihin (Schear, 1996, 93-94).

²⁷ Aineistossa viitteitä OHR:n hankalasta asemasta suhteessa jakopuheisiin mm. (IFOR, 15.7.1996, 8).

vaatimuksista ja ongelmista (Hart, 1997, 18 ja 50-51). Kysymys tilanteiden vaikutuksesta käsitteiden muodostumiseen on relevantti, joskaan ei tärkein. Käsitteet voivat syntyä tai niitä voidaan käyttää puolivahingossa, hetken mielijohteesta pakon alla, tai suunnitelmallisesti ja tarkoin harkitussa tilanteessa esitetysti, mutta ne eivät muodostu vallitseviksi ellei niitä käytetä uudelleen ja uudelleen (Jackson, 2004, 244). 'Daytonin henki' -käsite on ollut vastaus tarpeeseen, miten argumentoida tehokkaasti Daytonista sopimustekstiä laajemmin.

Vasta kun käsite jää elämään kieleen, sen uudelleenkäyttäjien ja uudelleentuottajien tapauksessa voidaan käyttöä tutkia tietoisena vallitsevan käsitteen tuottamisena, muutosta ja legitimaatiota silmällä pitäen. Jonkin käsitteen ensimmäisellä määrittäjällä tai määrityksellä ei ole monopolia käsitteeseen, kuten ei ensimmäisellä käyttäjällä sen käyttöön, tai ensimmäisen käyttäjän motiiveilla suhteessa muiden motiiveihin. Tämä huomioiden yksittäistapausten luonteen aspekti haihtuu käsitteen käytön jatkuessa, joskin jonkin käsitteen yksittäisten käyttäjien motiivit ja käsitteelle antamat määritteet voivat edelleen vaihdella. Todella vaikuttavien ja olennaisten merkitysten tulkitsemiseksi olennaista on katsoa käyttöä laajemmalti. Tilanteiden vaihtelun mukanaan luoma pakko reagoida, on ollut vaikuttamassa myös 'Spirit of Dayton' -käsitteen ilmaantumiseen.

Colin Murphy esittää IFOR-joukkojen ja OHR:n yhteisessä lehdistötilaisuudessa lokakuussa 1996, kuinka Serbitasavallan poliitikot tulkitsevat Daytonin sopimusta tavalla, joka ei tyydytä OHR:n edustajia:

Well, they say that, what we have noticed in the past is that they say that the Dayton Agreement is very important and they will abide by the agreement to the letter. And we have sometimes we've had to say that we thought perhaps the spirit of the agreement was not being addressed. –Colin Murphy, Spokesman for the OHR (IFOR, 26.10.1996, 10).

Murphy ottaa jälleen esiin OHR-toimiston kohtaaman ongelman, jossa heidän näkökulmastaan Serbitasavallan toimijat eivät noudata rauhansopimuksen 'henkeä'. Murphy viittaa sopimuksen henkeen, sillä hän tarvitsee retorista liikkumatilaa suhteessa sopimuksen kirjaimeen. Hänen näkökulmastaan Serbitasavallan poliitikot liikkuvat jälleen toiminnassaan sillä rajalla, jossa he noudattavat Daytonin sopimusta, mutta toimivat silti

Murphyn näkökulmasta rauhanprosessin kannalta epäedullisesti. Tämä aiheuttaa ongelman, sillä sopimuksen rajapinnan koettelu ei varsinaisesti riko itse sopimusta, ja on siksi OHR:n mandaatin ulkopuolella.

Konfliktin jälkeinen tilanne on omiaan aiheuttamaan sisäistä valtataistelua. Paikallisen poliittisen eliitin halu toimia ulkopuolelta tulevan kontrollin alla ja tukea Daytonia oli ollut koko Daytonin prosessin ajan hyvin kyseenalainen (mm. Sintra Declaration, 1997, 1 ja Lyon, 2000, 114). Joidenkin näkemysten mukaan Bosnian paikallinen eliitti mukautui lähinnä näennäisesti uuteen Daytonin jälkeiseen tilanteeseen ja jäi odottamaan ulkopuolisten poistumista maasta (Lyon, 2000, 111). Nationalistiset ja selvästi Daytonin vastaiset puheet olivat myös selvästi tärkeä työkalu paikalliselle poliittiselle eliitille poliittisen pääoman hankkimiseksi (esimerkkinä IFOR, 13.6.1996, 2).

Asioiden esittäminen uudella tavalla, joka raamittaa keskustelun uudelleen, on nähtävissä ainakin tavoitteiden suhteen tietoisena ja aktiivisena toimintana. Tietoisuus tavoitteiden toteutumisesta ja sen kyseenalaistaminen liittyy lähinnä siihen inhimilliseen puoleen, kuinka paljon uudelleenraamittajan voi ajatella huomioivan kaikkia kehykseen liittyviä tekijöitä tai muuttujia ja tätä kautta uudelleenraajatun käsitteen elämistä kielessä. Joskus käytetty kieli onnistutaan kääntämään käyttäjänsä vastaan tai puhujan käyttämät merkitykset voivat asettua alkuperäisiä tavoitteita vastaan. Siksi edes tehokkaaseen uudelleenraamittavaan kieleen rakentavaa toimijaa ei voi tarkastella retoristen tilanteiden automaattisena voittajana. Tehokkaasti uudelleenraajaava puhuja on vasta tuottanut oman kehyksensä julki, ja on eri asia asettuvatko kuulijat kehykseen ja tuottaako käytetty kieli todella halutun lopputuloksen.

Todellisen legitimaation onnistuminen riippuu paitsi raamittajasta, niin myös yleisöstä ja ennen muuta poliittista vastustajista ja heidän reaktioistaan. Raamituksen onnistuminen riippuu myös siitä huomataanko ja politisoidaanko raami, vai muuttuuko käytetty kieli tuottaen legitimaatiota raamittajan toivomalla tavalla.²⁸ Daytonin sopimus jätti Bosnian tilaan, jossa paikalliset valtasuhteet menivät rajusti uusiksi. Paikallinen poliittinen eliitti on ollut pakotettu jossain määrin virallisesti mukautumaan OHR:n vallankäyttöön ja

²⁸ 'Spirit of Daytonin' tapauksessa käsite sittemmin politisoitui, se käännettiin alkuperäistä esittäjänsä ja ajatusta vastaan, mutta paljon ehti tapahtua ennen kuin Daytonin ja Daytonin (hengen) ero huomattiin paikallisten toimesta ja politisoitiin.

lupautumaan toimivansa Daytonin kirjaimen mukaan, vaikka epävirallisemmin pyrkivät politikoimaan omien intressiensä mukaisesti (esim. IFOR, 31.8.1996, 11-12). Tämä näyttäytyi Murphyn lausumassaan viittaamaan rajanvetoon, jossa paikalliset sanovat noudattavansa sopimusta, mutta todellisuudessa koettelevat sen rajoja.

'Daytonin hengellä' Murphy viittaa suoraan siihen, etteivät asiat mene oikeaan suuntaan, vaikka periaatteessa eivät riko Daytonin sopimusta – käytäntöjen tarve ja tilanteiden aiheuttama pakko reagoida olivat omalta osaltaan vaikuttamassa 'Spirit of Daytonin' ilmaantumiseen kieleen. Daytonin uusi tulkinta oli keino ohjata osapuolet pois nationalistisesta politiikasta ja etnisen jaottelun retoriikasta, kun rauhanprosessi oli etenemässä Daytonin kirjaimen mukaisesti, mutta OHR:n kannaltaan katsottuna poliittisesti väärään suuntaan. Edellä esitettyihin OHR:n edustajien lausumiin viitaten voidaan todeta 'Spirit of Dayton' -käsitteen vakiintuneen OHR:n käyttämään kieleen ei vain yksittäistapauksena, vaan uudelleentuotettuna ja uudelleentuotettuna, tiettyä tulkinnan (Daytonin sopimuksen) laajentamista silmällä pitäen.

3.5. 'Spirit of Dayton' -käsitteen retorinen uudelleenraamitus vastaus OHR:n tarpeeseen laajentaa Daytonin tulkintaa

Kun nyt on todennettu 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytön vakiintuminen OHR:n käyttämässä kielessä, ja avattu käsitteen saamia merkityksiä, on syytä pohtia mistä tarkalleen ottaen on kyse, kun tarkastellaan 'Daytonin hengen' ja Daytonin sopimuksen suhdetta edellä esitettyssä OHR:n edustajien Carl Bildtin ja Colin Murphyn argumentaatiossa. Tarkastelen 'Daytonin henkeä' uudelleenraamituksena Daytonin sopimuksesta George Lakoffin esittämän teorian valossa.

Lakoff esittää tehokkaasti operoivan uudelleenraamittamisen toimintana, jossa useat asiat on liitetty riippuvuussuhteeseen toisiinsa (Lakoff, 2004, 30). Bosnian tapauksessa lähes kaikki poliittiset kysymykset liittyvät tavalla tai toisella Daytonin sopimukseen. Mahdollisuus rakentaa argumentti alueen superkysymyksen, Daytonin sopimuksen ympärille ja luopua samalla monista sopimuksen tekstin asettamista rajoituksista, on uudelleen määritellä se mitä Daytonin sopimuksella tarkoitetaan – muuttaa raamia, eli pyrkiä muuttamaan tapaa jolla ihmiset sopimusta tarkastelevat. Tällaisen rajauksen

rakentamisessa olennaista on pyrkimys laajentaa käsitystä siitä mikä todella on Daytonin mukaista ja mikä ei. Rajauksen muuttaminen on poliittinen toimi. Se on myös mahdollisesti kiistanalainen toimi, mutta tämä riippuu rajauksen toteuttamisesta ja siitä miten uutta raamia käytetään argumentaatioissa, kuten myös kuulijoiden reagoinnista uuteen rajaukseen (Lakoff, 2004, 26-28).

Uusi tulkintaa laajentava raamitus tehtiin liittämällä Daytonin sopimusta koskevaan kieleen liite 'spirit', joka muuttaa merkitystä aavistuksen, mutta on silti aina palautettavissa alkuperäiseen merkitykseensä tarkoittamaan Daytonin sopimusta. Pieniin määritelmiin liittyviä ristiriitoja kuulijan on hankala havaita, kun taas suurempiin kuulijan huomio kiinnittyy todennäköisemmin. Retorisen raamin muuttamisen onnistuminen riippuu olennaisesti siitä miten uutta rajausta käytetään. Sitä myötä kysymykseksi nousee, miten uuteen retoriseen raamiin reagoidaan tai huomataanko sitä edes. Merkitysten tulkinnanvaraisuus on joka tapauksessa huomattavasti suurempi Daytonin hengen osalta kuin Daytonin sopimuksen kirjaimen osalta. Kyse on siitä omaksuvatko ihmiset raamittajan tuottaman uuden kielen ja samalla uuden kehyksen.

Uudelleenraamittamisen tai uudelleenmäärittelyn tarkoitus on saattaa asiantilat tarkasteltaviksi suhteessa 'Daytonin henkeen', samalla jättäen taka-alalle ajatuksen sopimuksen kirjaimellisesta velvoittavuudesta. Ideaalitulanteessa, kun käsitteiden uutta retorista raamia tehdään, tulee rajauksen olla mahdollisimman väljästi määriteltävissä, mutta rajapinta on myös riittävän vahva. Asian arvon, uskomuksen tai taustaoletuksen jolle raami perustuu, täytyy olla niin vahva, että rajaus on poliittisesti kestävä, mutta myös yksinkertainen. Toisin sanoen väljä/yksinkertainen rajaus on parhaimmillaan, kun se on rakennettu mahdollisimman kestävä taustaoletuksen varaan. Näin ollen saadaan käyttöön väljä määriteltävyys, joka on seurausta yksinkertaistamisesta ja toisaalta mahdollisimman kova hyväksyttävyys vahvasta taustaoletuksesta (Lakoff, 2004, 22-23).

OHR:n toiminnan, olemassaolon ja tavoitteiden näkökulmasta Daytonin sopimus oli Bosnian kontekstissa kaikki kaikessa. Daytonin sopimukselle perustaminen on keskeisimpiä argumentteja, joilla OHR:n toimisto voi toimintaansa ja läsnäoloaan Bosniassa perustella, olihan myös OHR:n hyvin yleisellä tasolla sopimuksessa kuvattu toimintamandaatti toimeenpanna sopimuksen siviiliaspektit peräisin Daytonista. Tämä todettaessa on otettava huomioon Daytonin sopimuksen kohtaama paikallisten laaja

vastustus, varsinkin Serbitasavallassa. Toisaalta Daytonin sopimus oli harvoja asioita, joista Bosniassa ylipäätään vallitsi edes jonkinlainen vaatimaton konsensus.

Daytonin sopimukselle perustava argumentaatio kohtaa jossain vaiheessa rajoitteensa. Kaikkia Bosnian poliittisia kiistakysymyksiä ei voi perustella Daytonin kirjaimella, eikä kaikista Bosnian poliittisen elämän tapahtumista ei tietenkään ole sovittu etukäteen Daytonissa. Kaikissa tilanteissa ei ole mahdollista rakentaa argumenttia suoraan Daytonin sopimukseen viitaten, olkoonkin että poliittiset kysymykset ja niihin liittyvät asiantilat liittyvät usein tai lähes poikkeuksetta jollain tavoin Daytonin sopimukseen. Sen sijaan oli mahdollista raamittaa uudelleen se mitä pidettiin Daytonina tai Daytonin sopimuksen mukaisena. Juuri tästä edellä esitetyissä Bildtin ja Murphyn lausumissa on kyse.

Tilannetta, joka Bosniassa vallitsi rauhanprosessin alkuvaiheilla 1997, kuvaa erinomaisesti Lontoossa toimivan Bosnia-instituutin kahden kuukauden välein ilmestyneen raportin havainto OHR:n keinojen vähydestä puuttua rauhanprosessin etenemiseen:

Mr Bildt or his successor should have the power to dismiss any officials, including elected ones, if he regards their actions as contrary to the basic aims and spirit of the Dayton Agreement. (The spirit of the Agreement must be treated as outweighing its letter; it is essentially a political document rather than a legal one, and, as I have suggested above, if its spirit is fulfilled, the letter will have to be changed anyway). (Malcom, 1996/1997, 10)

Noel Malcomin Lontoossa toimivan Bosnia-instituutin raportissa esittämä lausuma on yksi tutkijan mielipide Bosnian poliittisen tilanteen eteenpäinviemiseksi. Tämä eroaa aineistona muusta analyysin aineistosta, mutta kuvaa ja ennakoii hyvin Bosnian tilannetta, erityisesti ristiriitaista suhtautumista Daytonin sopimuksen luonteeseen. Keskeisiksi raportin huomioista nousee kaksi Malcomin esittämää seikkaa, jotka vahvasti määrittivät Bosnian tulevia vuosia: ensiksi ehdotus mahdollisuudesta erottaa vaaleilla valittuja virkamiehiä tai poliitikkoja, ja toiseksi tulkinta Daytonin sopimuksesta poliittisena dokumenttina, laillisen, kirjaimellisen tarkastelun sijasta. Bosnia instituutin raportissa ehdotetaan OHR:n aseman lujittamista juuri sellaisilla keinoilla, jotka asteittain tulivat kahden seuraavan vuoden aikana PIC:n kokoontumisten päätöksillä voimaan Bosniassa.

Olenaisin seikka, jonka Malcom esittää, on Daytonin sopimuksen avoin tarkastelu poliittisena asiakirjana sen 'hengen' perusteella, eikä juridisesti ja kirjaimellisesti sitovana. Käytännössä Malcom ulkopuolisena lausuu ääneen sen mitä OHR:n toimistossa oli Daytonin uudella 'henki' -tulkinnalla käytännössä tehty, eli tarkasteltu sopimusta poliittisena asiakirjana, sivuuttaen juridinen sitovuus niiltä osin kuin se ei ole sopinut OHR:n tarpeisiin. Malcomin lausuman tarkastelu auttaa teroittamaan ajatusta hyvin ristiriitaisista käsityksistä suhteessa Daytonin sopimukseen, OHR:n vaikeaan rooliin, sekä rauhanprosessin eteenpäinvientiin liittyviin menettelytapoihin. Hänen havaintonsa uudesta Daytonin poliittisen tulkinnan tarpeesta on hyvin oivaltava ja ennen muuta paikkaansa pitävä, jähka asiaa tarkastellaan ajallisesti eteenpäin. Malcomin lausuma antaa viitteitä siitä ajattelusta, että 1990-luvun lopun Bosniassa myös keskeisiä juridisia sopimuksia voitaisiin tarvittaessa tarkastella poliittisesti, jos tarvetta ilmenee.

Usein konfliktinratkaisu on valintaa vaikeiden pragmaattisten käytännön poliittisten valintojen ja tiukan laillisuusperiaatteen noudattamisen välillä. Malcomin lausuma edustaa hyvin pragmaattista näkemystä konfliktin ratkaisun menetelmistä tässä tilanteessa. Hän näkee Daytonin sopimuksen ensisijaisesti poliittisena eikä juridisena²⁹. Tästä on monia näkemyksiä, ei vähiten sen vuoksi, että Daytonin sopimus on myös Bosnian perustuslaki, sopimuksen neljännen lisäyksen perusteella (DPA, 1995, Annex IV). Vaikka Malcomin lausuma on vain yhden ulkopuolisen asiantuntijan toimenpidesuositus ja mielipide, sillä sattuu olemaan hämmentäviä ja täsmällisiä yhtymäkohtia Bosnian tulevaisuuden kanssa vuodesta 1997 eteenpäin, ja joka osoittaa selvästi kuinka suurta poliittista pelivaraa Daytonin sopimuksessa jotkut näkivät.

3.6. Sintran julistus, 'Spirit of Daytonin' institutionalisoituminen

Retorisesti OHR:n toimijat pyrkivät argumentaatiossa sumealla 'Daytonin hengellä' suitsimaan nationalistisia puheita joiden koettiin olevan haitallisia rauhanprosessille. OHR:n edustajana Murphy ottaa kantaa, kun häneltä kysytään rauhansopimuksen noudattamisesta:

²⁹ Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin näkee asian eri tavalla, ja on tulkinnut Sejdin ja Finchin vs. Bosnia tapauksen käsittelyn yhteydessä Daytonin sopimuksen neljännen lisäyksen muodostavan Bosnian perustuslain. Samassa yhteydessä EIT on todennut perustuslain olevan malliltaan hyvin ainutlaatuinen, ilman demokraattista hyväksymisprosessia voimaan saatettu, eikä sitä mm. ole laadittu tai julkaistu lainkaan Bosnian virallisilla kielillä (ECHR, 2009, 3).

Two things; first of all, the answer to the first part of your question would be yes, it would be a party in violation of the spirit if not the letter of Dayton. Secondly, what can be done about this; I don't have the ready answers. – Colin Murphy (IFOR, 15.7.1996, 7).

Murphyn lausuma kuvaa OHR:n asemaa. Vaikka OHR käytti valtaa maassa rauhansopimuksen toimeenpanossa, se oli sidottu Daytonin sopimukseen, eikä siten voinut tässä vaiheessa puuttua puheisiin tai muihin toimiin, jotka olivat vastoin 'Daytonin henkeä', jos sopimuksen 'kirjainta' ei rikottu. Rauhanprosessin kannalta epäsuotuisia paikallisten poliitikkojen puheita lietsoi sodan jäljiltä oleva hajanainen ja poliittisesti jakautunut mediakenttä (Price, 2002, 144).

Kielelliset ja kulttuuriset erot jakoivat voimakkaasti maan mediakentän, poliittisista näkemyseroista puhumattakaan. Murphyn lausuma on ensimmäisiä viitteitä OHR:n toimijoiden kokemasta tarpeesta median poliittiseen ohjaamiseen. Paikallinen media oli liian jakautunutta, jotta OHR olisi voinut toimia sen kanssa, kun taas vastaavasti läntisten toimijoiden omat yritykset tukea maltillisia voimia eivät olleet tuottaneet toivottua tulosta (Price, 2002, 138, 145-147). Bosnian mediakenttää tutkineen Monroe E. Pricen mukaan OHR:n ja NATO:n johdot pitivät serbitasavallassa vaikuttaneen median puheita erittäin haitallisina, mahdollisesti tuhoisina koko rauhanprosessin kannalta (Price, 2002, 138, 145).

'Spirit of Dayton' -käsitteen esiinmarssi Bosnian politiikan keskiöön tapahtui, kun OHR:n toimivaltuuksia kasvatettiin ensimmäistä kertaa sitten Daytonin sopimuksen. Tämä tapahtui toukokuussa 1997 ns. Sintran julistuksessa, jossa OHR sai mahdollisuuksia median poliittiseen ohjaukseen (mm. Chandler, 2006, 26). Monikansallinen rauhan toimeenpanoneuvosto (PIC), joka valvoi OHR-toimiston toimintaa ja Daytonin sopimuksen toimeenpanoa, kasvatti OHR:n toimivaltaa Daytonin sopimuksessa sovitun ulkopuolelle laajentamalla OHR:n toimintamandaattia suhteessa mediaan.

PIC, eli rauhan toimeenpanovaltuusto, oli perustettu Daytonin rauhansopimuksen jälkimainingeissa pidetyssä konferenssissa Lontoossa joulukuussa 1995. PIC-valtuusto kokosi 55 maata, Suomi mukaan lukien auttamaan ja koordinoimaan rauhanprosessia

Bosniassa (OHR, 16.2.2012b). PIC:n suurinta valtaa käytti ns. ohjauskomitea, eli yllä viitattu Steering Board³⁰. PIC:n asema oli osin kiistanalainen, sillä toisin kun OHR, se muodostettiin Daytonista erillisenä vasta sopimuksen solmimisen jälkeen, tämän aiheuttaessa kritiikkiä ja kysymyksiä PIC:n kansainvälisoikeudellista asemasta (IDC, 2009, 2-3).

Kiistanalainen ja monimutkainen OHR:n ja PIC:n suhde operoi siten, että OHR, joka oli perustettu Daytonin sopimuksella, sai toimintaohjeita ja valtuuksia PIC:ltä, joka oli perustettu sopimuksen jälkeen ulkopuolisten toimesta. Näin PIC valvoi ja ohjasi OHR:n toimintaa. Edellä mainittu toimijoiden erikoinen suhde mahdollisti sen, että OHR saattoi saada ulkopuolelta, eli PIC:ltä, lisävaltuuksia toimintamandaattiinsa ohi Daytonin sopimuksen.

PIC:n Sintran julistuksessa asetetaan uusia velvoitteita medialle 'Daytonin hengen' noudattamisesta:

The Steering board is concerned that the media has not done enough to promote freedom of expression and reconciliation. It declared that the High Representative has the right to curtail or suspend any media network or program whose output is in persistent and blatant contravention of either the spirit or the letter of the Peace Agreement. – PIC Sintra Declaration, Paragraph 70, (PIC, 1997, päätös n:o 70).³¹

PIC:n yllä viitattu Sintran julistus on päätöslauselma, joka antoi OHR:lle mahdollisuuden kontrolloida mediaa, sekä tarvittaessa estää Daytonin rauhansopimuksen 'henkeä' tai 'kirjainta' toistuvasti ja räikeästi rikkovat julkaisut maassa (PIC, 1997, n:o 70.). Sitran julistus muutti 'Spirit of Dayton' -käsitteen luonteen alkuperäisestä lähinnä retorisesta keinosta median ja paikallisten poliitikkojen puheiden ohjaamisesta nyt myös lain mukaan velvoittavaksi. OHR sai valtuudet rangaista toimijoita mediassa esiintyvistä 'Daytonin hengen' vastaisista puheista. Samalla määrittelymonopoli 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytännön merkityksestä mediassa siirtyi OHR:n yksipuoliseen määrittely- ja toimivaltaan. Tämä on käsitteen käytön ja merkityksen kannalta oleellinen käännepointti.

³⁰ PIC:n ohjauskomiteaan kuuluivat Kanada, Ranska, Saksa, Italia, Japani, Venäjä, Britannia, Yhdysvallat ja Turkki, joka edusti islamilaisten maiden konferenssia.

³¹ Sintran julistusta on käsitelty mm. Monroe E. Price (Price, 2002, 138-149).

Sintran julistuksen kieli jatkaa samaa retorista linjaa, jota OHR-toimiston toimijat ovat käyttäneet rauhanprosessiin liittyen. 'Spirit of Dayton' -käsitteen merkitys pysyi samana kuin ennen Sintran julistusta, kun mitään tarkkaa määrittelyä käsitteeseen liittyen ei tehty. Käytännössä OHR sai avoimen mandaatin arvioida millaisia puheita tai millaista mediasisältöä se pitää 'Daytonin hengen' vastaisina. 'Sopimuksen hengen' valvomisen tuominen median sisällön kontrolliin suorastaan huutaa mahdollisuuksia poliittisille tulkintoille. Sintran julistuksessa myös nimitettiin uusi korkea edustaja Bosnia ja Herzegovinalle, kun Bosnian ensimmäistä korkeaa edustajaa ruotsalaista Carl Bildtiä seurasi espanjalainen Carlos Westendorp (Sintra Declaration, 1997, n:o 89-90).

Samalla kun 'Daytonin hengen' noudattamisesta tuli velvoite, muodostui Sintran julistus kysymykseksi PIC:n toimivallasta³². Kaikki osapuolet eivät olleet tyytyväisiä tapaan, jolla PIC yksipuolisesti lisäsi OHR:n toimivaltaa, ilman että Daytonin sopimuksessa mukana olleet osapuolet olisivat olleet päättämässä asiasta (mm. Price, 2002, 147 ja Sjøberg, 2006, 46-47). Toimivaltakysymykseen liittyen PIC oli kirjannut Sintran julistuksessa toimivansa Daytonin sopimuksen puitteissa, jolloin kysymyksessä ei olisi varsinaisesti OHR:n toimivallan kasvattaminen, vaan ainoastaan Daytonin sopimuksen puitteissa tapahtuva täsmennys OHR:n toimivaltuuksiin (PIC, 1997, Sjøberg, 2006, 46-47 ja Chandler, 2006, 25). Toisin sanoen PIC perusteli OHR:n uudet valtuudet tulkinnaksi Daytonin sopimuksesta.

Sintran julistuksen perusteella OHR pystyi konkreettisesti puuttumaan puheisiin, joiden se ajatteli olevan 'Daytonin hengen' vastaisia ja vahingoksi rauhanprosessille. Samalla kun OHR sai huomattavan lisävaltuuden, teki Sintran julistus paikallisen poliittisen eliitin Daytonin noudattamisen väistelyn entistä vaikeammaksi. Aiemmin edellä esitetty paikallisen poliittisen eliitin virallisen julkituodun linjan ja käytännön toimien välinen ristiriita mediassa voitiin OHR:n toimesta läpivalaista, ja sanktioida viimekädessä voimakkein. Daytonin vastaisten puheiden *de facto* kieltäminen mediassa, on nähtävissä osana tilannetta, jossa OHR:n näkökulmasta koko rauhanprosessi saattoi kaatua menetetyin mediahallinnan mukana.

³² PIC:n toimivallasta kasvattaa OHR:n mandaattia tuli poliittinen kysymys (mm. Price, 2002, 147, Sjøberg, 2006, 46 ja Chandler, 2006, 25)

Samalla Sintran julistuksen perusteella 'Spirit of Dayton' -käsitteen luonne muuttui OHR:n toimeenpanemaksi sensuurinomaiseksi median kontrolliksi. Tämä heijasteli Daytonin jälkeisiä valtasuhteiden muutosta, jossa OHR:n toimiston valta kasvoi paikallisten poliittisten toimijoiden kustannuksella. Paikallisen poliittisen eliitin rooli Sintran julistuksen suhteen oli lähinnä esittää tyytymättömyytensä jälkikäteen (Chandler 2006, 25 ja Price, 2002, 147). Myös se ettei median toimintaa olennaisella tavalla rajoittanutta 'Spirit of Dayton' -käsitettä määritelty tarkemmin, kuvaa omalta osaltaan OHR:n valtaa paikallisiin poliittisiin toimijoihin nähden. Sumea merkitys takasi OHR:lle paitsi mahdollisuuden puuttua kaikkeen mediasisältöön, jonka se katsoi rikkovan 'Daytonin henkeä', myös mahdollisuuden määritellä sen mitä 'Daytonin hengen' vastaisilla puheilla tarkoitettiin. Koska mitään virallista määrittelyä asioista, jotka olivat 'Daytonin hengen' vastaisia ei Sintran perusteella ollut, OHR toimi enemmän tai vähemmän *ad hoc* periaatteella tulkitessaan mediasisältöjen sopivuutta suhteessa 'Daytonin henkeen'.

Viisi kuukautta Sintran julistuksen jälkeen, 1.10.1997, OHR määräsi SFOR-joukot keskeyttämään lähetyksen ja ottamaan haltuun paikallisten medioiden tiloja Serbitasavallassa. Ote OHR:n lehdistötiedotteesta asiassa:

You will be aware that at the request of the High Representative the NATO Secretary General and the SACEUR have authorised SFOR to occupy and control a number of Broadcasting Facilities in the RS. This action took place this morning.

The High Representatives recommendation was made on the basis of the mandate given to him under the terms of the Sintra Declaration specifically paragraph 70 which empowers him to act against any media outlet whose output is in persistent and blatant contravention of either the spirit or letter of the Peace Agreement. (OHR, 1.10.1997, 1)

Lehdistötiedotteessa tapahtumista OHR vetosi 'Daytonin hengen' vastaisen sisällön osalta Sintran julistuksen 70. kappaleeseen, joka antaa toimivaltuudet valvoa 'Daytonin hengen' noudattamista mediassa (OHR, 1.10.1997, 1). 'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttö median kontrolloimiseksi on nähtävä OHR:n tarvetta rajoittaa maata repivää poliittista keskustelua.

OHR:n oli määriteltävä jonkinlaiset raamit, jotka rajoittavat epätoivottuna pidettyä puhetta, ja nuo raamit oli nyt konkreettisesti asetettu velvoitteeksi 'Daytonin hengen' noudattamiseen. 'Daytonin henki' muodosti sensuurin raamit sen suhteen minkälaista poliittista puhetta mediassa voitiin esittää. Lausumaan liittyen on olennaista, että toisin kun Bildtin ja Murphyn lausumat joita käsiteltiin alkupuolella ja joissa OHR:n rooli oli enemmän toimia neuvonantajana, nyt OHR:stä on tullut aktiivinen ja vahva toimija, joka voi konkreettisesti vaikuttaa voimakeinoin 'Daytonin hengen' vastaisina pitämiinsä tekoihin.

OHR:n toiminnan kannalta median kautta vaikuttaminen oli keskeinen mahdollisuus pyrkiä tuottamaan 'Daytonin henkeä' nationalististen toimijoiden kustannuksella. Voimakkaita pelkoja median levittämän epäsovun ja vihan seurauksista voi osaltaan selittää median roolilla Slobodan Miloševićin organisoimissa etnisissä puhdistuksissa (mm. Price, 2002, 141-143). OHR:n toiminnan jälkeen kyse oli poliittisen kielen institutionalisoidusta ohjaamisesta, hyvin sumealla ja väljällä määrittelyllä. 'Spirit of Dayton' -käsite sisältää kirjoittamattoman, mutta paikallistenkin jollain tapaa yleisesti ymmärtämän merkityksen. Kaikki osapuolet tietävät karkeasti mihin 'Spirit of Daytonilla' viitataan, vaikka eivät välttämättä jaa ajatusta Daytonin hengen olemassaolosta, tarpeellisuudesta tai ylivoimaisuudesta. Sintran julistuksen jälkeen 'Spirit of Dayton' määritteli sen, mitä on sopivaa sanoa mediassa. OHR valvoi mediaa jotta Daytonin henkeä ei tiedotusvälineissä rikota ja NATO:n SFOR-joukot toimivat fyysisen voimankäytön takuuna OHR:n toiminnalle.

Monroe E. Price on tutkinut Sintran julistusta seuranneita tapahtumia yksityiskohtaisesti ja hänen mukaansa on viitteitä, etteivät paikalliset mediat myöntyneet heti OHR:n mediakontrolliin, vaan pyrkivät jatkamaan itsenäistä toimintaansa OHR:n toimista huolimatta (Price, 2002, 148). NATO käytti voimakeinoja, esimerkiksi yhdysvaltalaisia sotilaslentokoneita teknisesti jumittamaan serbimielisen SRT-kanavan lähetyksiä, estääkseen lähetyksen jatkamisen (Price, 2002, 148). Samassa yhteydessä maassa tehtiin nopealla tahdilla erilaisia OHR:n ja paikallisten medioiden välisiä sopimuksia, joilla OHR sai omaa lähetyssaikaa, mahdollisuuden valikoida toimittajia ja vaikuttaa julkaistuihin sisältöihin (Bideleux ym., 2007, 367 ja Price, 2002, 147-148). OHR:n Sintran julistuksessa saamat uudet valtuudet tulivat myös osaksi Serbitasavallan sisäpoliittista valtataistelua, OHR:n toimiston pyrkiessä nostamaan ja auttamaan maltillisia ja uudistusmielisiä

paikallisia poliitikkoja. OHR pyrki neuvottelemaan sopimuksia serbimedian tasapuolisemmasta käytöstä serbipoliitikkojen välillä maltillisten voimien tukemiseksi ja Bosnian sodassa keskeisessä roolissa olleen Radovan Karadžéin tukijoita vastaan (Bideleux ym., 2007, 367).

OHR:n toimiston edustaja Simon Haselock otti kantaa Sintran julistuksen lailliseen sitovuuteen median osalta SFOR-joukkojen lehdistötilaisuudessa kesäkuussa 1998, noin vuosi Sintran julistuksen laatimisesta:

Again Sintra is law, and anybody who breaks that law is in non compliance with the Dayton process. And that will be our position on this matter. Thank you very much. (SFOR, 2.6.1998, 3)

Simon Haselockin rooli on vastaava kuin Colin Murphyn rooli aiemmin käsitellyissä IFOR viitteissä, eli Haselock edustaa OHR-toimistoa SFOR-joukkojen kanssa pidetyissä yhteislehdistötilaisuuksissa. Haselockin lausumasta on mahdollista saada käsitys PIC:n kokoontumisissa laadittujen asiakirjojen laillisesta sitovuudesta Bosniassa. Haselock lausuu asian Sintraan liittyvien mediaa koskevien asioiden suhteen suoraan, ”Sintra on laki”. Sintran julistuksen oikeudellinen status noudattaa samaa linjaa kuin rauhan toimeenpanoneuvoston (PIC) toiminta muutenkin.

Teoriassa Sintra ei kuitenkaan ollut laki, eikä OHR:llä ollut mahdollisuutta säätää lakeja Bosniassa. Mutta kuten aiemmasta serbimedian tilojen haltuunottoon liittyvästä viitteestä voi todeta, käytännössä sillä oli täysin samanlainen velvoittavuus kuin lailla, noudattamatta jättäminen johti pakkokeinoihin. Tilanne korostaa omalta osaltaan Bosnian erikoista tilannetta kansainvälisten toimijoiden hallinnoidessa maata sodan jäljiltä. Sintran julistus loi Bosniaan konkreettisesti Daytonin tulkintaan liittyvän sensuurin mahdollisuuden, jossa epämääräisellä ’Spirit of Dayton’ -rajauksella mahdollistettiin tiedotusvälineiden kontrollointi, ja ’Daytonin hengen’ noudattamisesta tuli toimijoita velvoittava normi.

Kun tarkastellaan Haselockin viittausta Sintran lailliseen sitovuuteen sekä median tilojen haltuunottoon, ja verrataan sitä aiemmin esitettyyn Colin Murphyn lausumaan (IFOR, 15.7.1996), on nähtävissä selvä ero OHR:n asemassa suhteessa paikallisiin. Murphy totesi aiemmin tarkastellussa lausumassa: ”ettei voi mitään sille, että Daytonin henkeä tai

kirjainta ei noudateta”. Siinä tilanteessa tämä piti täysin paikkaansa, sillä alun perin OHR:n rooli oli heikko, lähinnä neuvoa antava. Sintran julistuksen tuomien lisävaltuuksien myötä tämä seikka alkoi kääntyä täysin toisin päin. OHR:n edustajilla oli mahdollisuus hyvin väljästi puuttua rauhanprosessin kannalta haitallisina pitämiinsä mediasisältöihin, ja sitä kautta poliittisesti ohjata mielipiteenmuodostusta mediassa. Tämä kiteyttää Sintran merkityksen olennaisesti. Valtaa oli siirretty ensi kertaa sitten Daytonin sopimuksen paikallistasolta yhä enemmän OHR toimiston toimijoille.

Sintran julistus oli OHR-toimistolle työrukkanen, mutta julistuksen toteutus näennäisesti osana Daytonin sopimusta, ja sen tuomat uudistukset eivät julistuksen lainmukaisuuden ja menettelytapojen osalta olleet kaikkein tyylikkäämmin hoidettu (mm. Chandler, 2006, 25 ja Søbørg, 2006, 46).³³ David Chandler on kuvannut Sintran julistusta ”luovaksi tulkinnaksi” Daytonin sopimuksesta (Chandler, 2006, 25). Myös Chandlerin näkemys korostaa Sintran olleen poliittinen tulkinta Daytonin sopimuksesta. Sintran tapahtumat aiheuttivat ’Spirit of Dayton’ -käsitteen politisoitumisen paikallisen poliittisen eliitin toimesta, joka sittemmin omalta osaltaan teki paikallisen poliittisen eliitin retorisen hyökkäämisen Daytonin sopimusta ja OHR:n toimintaa vastaan helpommaksi. Paikalliset tahot eivät olleet järin ihastuneita PIC:n uudesta tulkinnasta juuri kun Daytonin sopimus ylipäättään oli saatu neuvoteltua (Chandler, 2006, 25-26).

Se miten Daytonin sopimusta Sintran julistuksen tapauksessa tulkittiin, heijastelee monelta osin vallinneita valtasuhteita. Dayton oli sopimus, johon kaikki sopijaosapuolet³⁴ olivat laittaneet nimensä alle sopiakseen siinä mainitut asiat, osa käytännössä pakosta. Se miten sopimusta tulkitaan, on kuitenkin toinen, ei vähiten poliittinen kysymys. Niin paikalliset poliitikot kuin OHR ovat tulkinneet Daytonin sopimusta, kukin yrittäen viedä tulkinnan omien poliittisten tavoitteidensa kannaltaan suotuisaan suuntaan. Sintran julistus oli tapa tulkita Daytonin sopimusta hyvin laveasti. ’Spirit of Dayton’ -käsitteen lanseeraamisessa median kontrolloimiseksi oli taas kyse uudesta tulkinnasta, joka oli valtasuhteiden puolesta mahdollista tehdä, mutta josta ei ollut yhteisymmärrystä paikallisten poliitikkojen ja OHR:n välillä.

³³ OHR:n ja PIC:n roolista kansainvälisen lain näkökulmasta myös luvussa kaksi.

³⁴ Joidenkin näkemysten mukaan Daytonin sopimuksen neuvottelivat ensisijaisesti muut kuin bosnialaiset itse, mm. Bosnian kroaateilla eikä Bosnian serbeillä ollut omaa edustusta neuvotteluissa (IDC, 2009).

4. OHR:N VALTA JATKAA KASVAMISTAAN JA 'SPIRIT OF DAYTON' -KÄSITE HAASTETAAN SERBITASAVALLAN POLIITIKKOJEN TOIMESTA

I am a scientist [in fact a microbiologist]; I don't believe in ghosts [i.e., spirits]. – Biljana Plavšić (Fleming, 2010)

4.1. OHR:n toimivaltuuksien kasvaminen 'Spirit of Dayton' -tulkinnalla

Olen edeltävässä luvussa tarkastellut 'Spirit of Dayton' -käsitteen ilmaantumista ja käyttöä Bosniassa rauhanproessin alkupuolella. Ajallisesti analyysi tulee nyt jatkumaan 1990-luvun loppuvuosien tapahtumista, päätyen lopulta 2010-luvulle. Aloitan käsittelemällä OHR:n vallan kasvamista, ja 'Spirit of Dayton' -käsitteen suhdetta näihin tapahtumiin. Otan tarkastelun osaksi myös Serbitasavallassa vaikuttaneiden keskeisten poliitikkojen toimintaa suhteessa OHR:n roolin muutokseen, sekä heidän retorista tilannekuvaansa Daytonin sopimuksen kohtaamaan uudenlaiseen tulkintaan liittyen. Luvun loppupuolella tarkastelen, kuinka Serbitasavallan poliittinen eliitti pyrki vasta-argumentoimaan oman Dayton-tulkintansa puolesta.

Edellisessä luvussa tarkasteltu Sintran julistus on nähtävä jälkikäteen ensimmäisinä merkkeinä siitä, kuinka vaikeana PIC:n ja OHR:n toimijat todella näkivät Daytonin jälkeisen tilanteen ja itse rauhansopimukseen valtionrakennukseen liittyvät rajoitteet. Kuten edellisessä luvussa esitetty, käytännössä heti rauhanproessin alkupuolella alkoi näyttää siltä, ettei rauhanprosessi etenisi länsitoimijoiden kaavailemalla tavalla. OHR:n toimijoiden näkökulmasta Daytonin sopimuksen perusteella suoraan saadut valtuudet eivät riittäneet sopimuksen toimeenpanon takaamiseksi paikallisten vastustuksessa. Sintran julistusta seurasikin melko pian, joulukuussa 1997, uusi rauhan toimeenpanoneuvoston, PIC:n kokous Bonnissa. OHR:n taholta Daytonin asteittainenkin uudistaminen oli paikallisten vastustuksessa valtavissa vaikeuksissa, eikä tilanne ollut siten rauhanproessin kannalta tyydyttävä.

PIC:n Bonnin kokouksessa joulukuussa 1997, laadittiin OHR:n toimintavaltuuksia laajentanut ns. Bonnin julistus³⁵. Bonnin julistuksen päätöslauselma käsittelee OHR:n valtaoikeuksia:

The Council welcomes the High Representative's intention to use his final authority in theatre regarding interpretation of the Agreement on the Civilian Implementation of the Peace Settlement in order to facilitate the resolution of difficulties by making binding decisions, as he judges necessary (PIC, 1997b, XI, n:o 2)³⁶

Olennainen huomio Bonnin julistukseen liittyen on korkean edustajan mahdollisuus viime kädessä päättää rauhansopimuksen toimeenpanoon liittyvistä seikoista. Kuten aiemmin mainittua, OHR toimisto oli alun perin lähinnä neuvoa antava, ei sitoviin toimiin valtuutettu. Sintran julistus oli omalta osaltaan muuttanut tämän asetelman median osalta, mutta Bonnin julistus nosti OHR toimijoiden vallan paikallisen poliittisen päätöksenteon rinnalle, ja käytännössä tarvittaessa jopa yli. Korkealle edustajalle säädettiin mahdollisuus päättää rauhansopimuksen toimeenpanosta, mutta myös mahdollisuus puuttua päätöksellään paikallisten kiistoihin jumiutuneisiin poliittisiin päätöksiin.

Bonnin valtuuksissa OHR sai sekä lainsäädäntövaltaa että toimeenpanovaltaa, mm. mahdollisuuden vaikuttaa lakien säätämiseen, jonka on nähty OHR:n roolin kasvamisena huomattavasti alkuperäisestä mandaatista (PIC, 1997b, kappale XI ja Chandler, 2006, 27). Bonnin valtuuksien merkittäviin uusiin toimintavaltuuksiin kuului mahdollisuus erottaa paikallisia poliitikkoja tai virkamiehiä, mikäli nämä toimillaan estävät Daytonin sopimuksen toimeenpanoa (PIC, 1997b, kappale XI ja Chandler, 2006, 27). Bonnin julistus PIC:n yksipuolisena toimintana ilman paikallisten osallistumista uusien toimintavaltuuksien määrittelyyn oli omiaan heikentämään myös OHR:n ja paikallisten toimijoiden suhteita, jota tarkastelen edempänä (esim. OHR, 10.6.1998, 1).

Näkemykset siitä, oliko Bonnin julistuksessa kyse OHR:n toimivallan kasvattamisesta vai ainoastaan OHR:n Daytonin sopimuksessa kirjattujen valtuuksien käyttömahdollisuuksien

³⁵ Alkuperäiskielinen termi: "Bonn Conclusion" (PIC, 1997b). OHR:n Bonnissa saamia lisävaltuuksia kutsutaan yleisesti englanniksi: "Bonn powers".

³⁶ Kaikki viittaukset ovat sellaisenaan alkuperäisessä kirjoitusasussa aineistosta.

täsmäntämisestä, vaihtelevat. Kriittisten näkemysten mukaan Bonnin valtuuksissa oli kyse kokonaan uusista toimivaltuuksista, joista ei ollut sovittu Daytonin sopimuksessa, kun taas toisen näkemyksen mukaan julistus vain täsmensi, miten OHR voi soveltaa Daytonissa saamiaan toimivaltuuksia sopimuksen kymmenennen lisäyksen perusteella (Chandler, 2006, 25 ja Sjøberg, 2006, 46). David Chandlerin mukaan Daytonin sopimus itsessään ei juuri anna viitteitä, joiden perusteella OHR:n lisävaltuuksia voisi tarkastella itse sopimuksen mukaisina (Chandler, 2006, 25).

Bonnin näkeminen ennen muuta uusina valtuuksina korostaa ajatusta Bonnista PIC:n yksipuolisena irtiottona Daytonin sopimuksesta, joka sopimuksen väljästi tulkittavan kielen vuoksi oli mahdollista tehdä, mutta josta ei todellisuudessa ole yhteisymmärrystä Daytonin osapuolten välillä. Tämän tulkinnan merkityksessä on kyse ennen muuta siitä, että Bonnin valtuudet ovat poliittinen yksipuolinen tulkinta Daytonista, joka oli mahdollista tehdä sopimustekstiä äärimmilleen venyttämällä.

Kesäkuussa 1998 pidetty PIC:n Luxembourgin kokous oli jatkumoa Bonnin tapahtumille ja jatkoi PIC:n ottamaan aktiivista roolia OHR:n toiminnan ohjaamisessa:

The Steering Board expects the election rules and regulations adopted by the Provisional Election Commission (PEC) to be respected. The OSCE should fully utilize its existing authority, including the authority of the Elections Appeals Sub-Commission and the Media Experts Commission established by the PEC, to vet candidates, and sanction those parties and candidates that obstruct free and fair elections and the spirit of the Dayton Agreement. –PIC Luxembourg Declaration (PIC, 1998, n:o 57)

'Daytonin henki' -käsitteen käytön kannalta kokous oli merkittävä, sillä sen päätöksissä todennettiin mahdollisuus erottaa ja rangaista 'Daytonin henkeä' ja 'kirjainta' rikkovia vaaleissa ehdolla olevia ehdokkaita sekä puolueita. Luxembourgin julistusta voidaan pitää täsmennyksenä, joka tarkoittaa OHR:n Bonnissa saamien valtuuksien käyttöä vaalien lähestyessä. Samalla 'Daytonin henki' -käsite tuli jälleen liitettyksi retorisesti OHR:n vallankäyttöön. OHR-toimiston toimijoilla oli nyt mahdollisuus konkreettisesti puuttua paitsi mediassa esiintyviin rauhanprosessin kannalta haitallisina pitämiinsä puheisiin, niin myös erottaa virkamiehiä, poliitikkoja ja vaalien ehdokkaita, sekä vaikuttaa

lainsäädäntöön. Tämä kaikki oli rakennettu kokoontumisissa retorisen uudelleenraamituksen sisään kysymykseksi 'Daytonin hengestä'.

David Chandler esittää, kuinka Sintran, Bonnin ja Luxembourgin tapahtumakulku esitettiin OHR:n ja PIC:n toimijoiden toimesta osaksi Daytonin sopimuksen tulkintaa, eikä erillisinä päätöksinä uusista valtuuksista (Chandler, 2006, 25). Daytonin sopimusta ei enää tässä kohtaa tarkasteltu juridisena asiakirjana, vaan poliittisena, aivan kuten tutkija Noel Malcom oli asian ennakoanut lausumassa, jota tarkastelin edeltävässä luvussa (Malcom, 1996/1997, 10). Malcomin pragmaattinen käsitys Daytonin sopimuksen eteenpäinviemisestä vastaa jälkikäteen tarkasteltuna hyvin OHR:n toimintaa. 'Daytonin sopimus' oli osittain muuttunut 'Daytonin sopimuksen hengeksi'. Tämä oli seurausta poliittisesta uudelleentulkinnasta, jossa retorisesti uudelleenraamitettiin Dayton –'Daytonin hengeksi'. Bosniaan liittyviä poliittisia kysymyksiä tarkasteltiin OHR:n ja PIC:n toimijoiden taholta nyt ensisijaisesti 'Daytonin hengen' perusteella, toisin sanoen huomattavan poliittisin perustein, sivuuttaen sopimuksen juridinen puoli. Tämän uudelleenraamittamisprosessin seurauksena aluksi retorisesta tavasta ohjata paikallisia toimijoita rauhanprosessin kannalta suotuisaan suuntaan 'Daytonin hengestä' oli tullut konkreettinen ja monilla osa-alueilla velvoittava normi.

4.2 Miten tarkastella teoreettisesti reagoimista retoriseen uudelleenraamitukseen

Tässä vaiheessa siirrän tarkastelun pääpainon siihen, miten Serbitasavallan poliittinen eliitti reagoi uuteen retoriseen raamiin ja raamin käytön myötä muodostuneeseen uuteen kielelliseen todellisuuteen. Pyrin määrittämään teoreettisesti Serbitasavallan poliitikkojen toimintaa heidän toimiessaan uudessa retorisessa toimintaympäristössä, sekä tarkastelemaan Serbitasavallan poliitikkojen toimintaa suhteessa uuteen Dayton-tulkintaan. Serbitasavallan poliittisen eliitin toiminta suhteessa 'Spirit of Dayton' -retoriikkaan voidaan jakaa ja määrittää kolmeen osaan, joista kukin auttaa ymmärtämään käytettyä kieltä sekä sitä myötä selittää Serbitasavallan poliittisen eliitin retorisen tilannekuvan kehittymistä. Pyrin ensin määrittämään teoreettiset keinot reagoida ja vastata uuteen retoriseen raamiin, ja sitten tarkastelemaan Serbitasavallan poliitikkojen toimintaa 'Spirit of Dayton' -raamin suhteen.

Tarkastelussa olevat kolme retorista vasta-argumentoinnin tasoa ovat: I) reagoiminen muuttuneeseen retoriikkaan, II) uuden retorisen raamin havaitseminen, ja III) uuden raamin edelleen uudelleenraamittaminen, sekä tähän liittyen raamin hyväksyttävyyden purkaminen. Tämä liittyy pyrkimykseen ymmärtää ja vastata kysymykseen, mihin kulloinenkin puheakti tai argumentti on ollut vastaus ja miksi se on tehty (Palonen, 1996, 145). Tasot kuvaavat käytetyn kielen muutosta sitä mukaa kun Serbitasavallan poliitikkojen tilannekuva on kehittynyt.

Kuten aiemmin todettua poliittisen pelivaran osoittamista voidaan tarkastella politisointiretoriikkana (Palonen ja Summa, 1996, 11-12). Retorisen tilannekuvan hahmottumista voi määritellä poliittinen pelivaran hahmottumisena, eli eräänlaisena poliittisen pelivaran ja politiikoinnin³⁷ mahdollisuuden tunnistamisena, joka voidaan nähdä edellytyksenä asian politisoimiselle. Retorisella tilannekuvalla kuvaan toimijan tilannekuvaa tarkastelussa olevien käsitteiden poliittisista merkityksistä, eli sitä miten hän hahmottaa oman asemansa suhteessa poliittisessa kamppailussa käytettäviin käsitteisiin ja niiden merkityksiin.

Aina kun käytetty kieli vaihtuu, edellyttää se myös vasta-argumentoijalta uudenlaista reagoimista uudenlaiseen retoriikkaan. Kun kielen muutos on tapahtunut jonkin toimijan uudelleen raamittamisen seurauksena, on reagointi erityisen haastavaa, sillä tässä tilanteessa argumentoija on pyrkinyt määrittämään debatissa käytetyn kielen (Lakoff, 2004, 3 ja 26). Jos toimijat omaksuvat uuden raamin määrittäjän kielen, on raamin tuottaja onnistunut tavoitteissaan. Tietty raami liittyy tiettyjä mielikuvia ja siten legitimoit tehokkaasti toivottuja agendoja (Lakoff, 2004, xv, 3-4). Uusi raami on tehokas, sillä se käsitteellistää ilmiöitä. Vastaavasti toimija, joka pyrkii reagoimaan raamin tuottajan argumentteja vastaan, mutta ei kykene irtautumaan uuden raamin kielestä, ei myöskään pysty tehokkaaseen vasta-argumentaatioon (Lakoff, 2004, 26).

Reagoijan roolista tehokkaampaan ja aloitteellisempaan vasta-argumentointiin pääseminen edellyttää tuotetun raamin tunnistamista. Kun raamin tuottaja kerran pyrkii uudella raamilla vallitsevuuteen käytetyssä kielessä, raamin mukaista käsitteistöä käytetään ja toistetaan kerta toisensa jälkeen. Vallitsevuuteen päästään, jos ihmiset omaksuvat tuotetun

³⁷ Politiikoinnilla tarkoitan Kari Palosen (Palonen, 1993, 10) esittämää osallistumista poliittiseen kamppailuun toimintana.

raamin kielen, käyttävät sitä itse ja siten uusintavat raamia omassa toiminnassaan. Raami on olemassa ja elää vain käytössä. Paljon käytetystä uudesta raamista voi ideaalitulanteessa tulla vallitseva retorinen selviö³⁸, joka käsitteenä poliittisessa argumentaatiossa legitimoit tehokkaasti monia erilaisia politiikkalinjoja.

Toimija, joka tunnistaa raamin muutoksen kielessä ja pyrkii vasta-argumentaatioon, ei käytä raamin kieltä, koska tunnistaa sen epäedulliseksi tavaksi argumentoida. Tämä luonnollisesti edellyttää, että toimija on havainnut uuden raamin ja osaa huomioida sen kielelliset vaikutukset. Raamin tunnistanut toimija pyrkii joko käyttämään toisenlaista kieltä ja määrittämään itse keskustelussa käytettävän kielen edelleen uuteen suuntaan, eli itsekkin uudelleen raamittamaan (Lakoff, 2004, 3 ja 115), tai vastaavasti hän voi pyrkiä purkamaan raamin. Käyttämällä toisenlaista kieltä vasta-argumentoija pyrkii itse uudelleen määrittämään kielen, ei vain reagoimaan jo esitetyllä käsitteistöllä. Tämä perustuu ajatukseen siitä, että se millä käsitteillä ja millä kielellä ilmiöistä puhutaan, on samalla myös kielellinen kamppailu.

Kutsun tilannetta, jossa uuden raamiin kieleen vasta-argumentoiva pyrkii itse uudelleen raamittamaan kielen pois alkuperäisestä raamista, 'edelleen uudelleenraamittamiseksi'. Edelleen uudelleenraamittaminen on tehokkain tapa pyrkiä vasta-argumentoimaan tuotettua uutta raamia vastaan (Lakoff, 2004, 3 ja 115). Tällaisissa tilanteissa onnistuneen uudelleenraamituksen keskeisin ongelma on saada oma kieli vallitsevaan asemaan keskustelussa. Sama ongelma koskee uudelleenraamitusta yleisestikin, ei ainoastaan reagointia siihen. Puhuja voi määrittää käyttämänsä kielen ja pyrkiä vaikuttamaan keskustelussa käytettävään kieleen, mutta hän ei ikinä voi hallita sitä, millä käsitteillä muut käyvät samaa keskustelua. Mutta edelleen uudelleenraamittaja voi vain rajallisesti vaikuttaa jos kuulijat, saatikka alkuperäisen raamin tuottaja, omaksuvat ja käyttävät alkuperäisen raamin kieltä.

Tuotetun raamin kieli on mahdollista tehdä käyttökelvottomaksi purkamalla raami. Raamin purkaminen tarkoittaa raamin tekemistä epähyväksyttäväksi ja siten käyttökelvottomaksi argumentointiin. Raami purkautuu jos sitä ei käytetä, sillä se on olemassa vain käytetyssä kielessä. Raamin purkamisen mahdollisuus riippuu raamista sekä siitä miten raamia on

³⁸ Selviöistä (Jackson, 2006)

käytetty argumentoinnissa. Taitavasti rakennettu raami on vaikeampi purkaa, mutta myös se miten raamia on käytetty argumentoinnissa vaikuttaa. Se miten hyväksyttävänä raamin kieleen perustavaa argumentaatiota pidetään, vaikuttaa raamin hyväksyttävyyteen, jolloin laaja hyväksyttävyyys tekee luonnollisesti raamin purkamisen vaikeaksi. Yksinkertaistetusti raamin purkamisessa on kysymys käytetyn, purkajan kannalta epäsuotuisan kielen tekemisestä epähyväksyttäväksi kuulijoiden taholla. Tällöin raamin kielen hyväksyttävyyys tulee asettaa kyseenalaiseksi. Raamin purkaminen voi tapahtua asettamalla raamin looginen hyväksyttävyyys kyseenalaiseksi esimerkiksi osoittamalla sen loogiset ristiriitaisuudet älyllisesti naurunalaiseksi.

Lausumia voidaan tarkastella retorisisina siirtoina, jolloin ne eivät ole väitteitä, joiden pätevyden arviointi on ensisijaista (Palonen, 1996, 146). Näin myös raamin hyväksyttävyydessä ei ole kyse tuotetun raamin tiukasta loogisuudesta suhteessa ilmiöihin joiden kanssa se operoi, vaan siitä miten hyväksyttävänä ihmiset pitävät raamin kieltä ja siitä miten raami vastaa ihmisten maailmankuvaa (Lakoff, 2004, 17). Argumentaatio ei ole logiikkaa, sillä argumentoitaessa pyritään siirtämään premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä, ei siis loogisesti todistamaan johtopäätöksiä (Perelmann, 1996, 28 ja Leiwo ym., 1996, 95). Koska tällöin on mahdollista saada hyväksyntä myös loogisesti kestäättömille perusteluille, on myös raamia tarkasteltava tästä näkökulmasta.

Raamin loogisuus ei siis näin ollen ole ensisijaista, mutta sillä on oma roolinsa raamin hyväksyttävyyden kannalta. Raamin loogisen heikkouden esittäminen on näin mahdollinen keino joihin raamia purkamaan pyrkivä voi vedota pyrkiessään hankkimaan hyväksyttävyyttä raamin vastaiselle kielelle. Tällöin kyseessä on raamin uskottavuuden kyseenalaistaminen. Koska looginen ristiriitaisuus ei ole uskottavaa ja on haitaksi hyväksyttävyydelle, raamia purkava toimija voi pyrkiä murtamaan raamin hyväksyttävyyttä sen loogisuuden kyseenalaistamalla ja tuomalla epäloogisuus yleiseen tietoon, epäpätevänä ja epä-älyllisenä argumentaationa. Raamin purkautumisessa on huomioitava myös mahdollisuus raamin katoamiseen sen käytön lakkaamisen myötä. Raami voi purkautua myös sitä kautta, että sitä ei vain käytetä kielessä, tavoiteltu muutos on voitu jo saavuttaa, tai asia katoaa poliittiselta agendalta.

Raamin havaitsemiseen liittyvät eräänlaiset poliittiset hyväksyttävyyden rajat, joiden puitteissa se on käytettävissä, vaikeasti havaittavissa, ja joiden ylityttyä raami paljastuu tai

altistuu tarkemmalle tarkastelulle ja vasta-argumentaation kohteeksi. Tätä retorista liikkumatilaa raamiin liittyen tulee ensisijaisesti tarkastella uuteen raamiin liitettyjen seikkojen hyväksyttävyyden kannalta, toisin sanoen tarkastella mihin saakka käytetyn kielen hyväksyttävyys ja kyky legitimoida on riittävä kuulijoiden näkökulmasta. Samoja käsitteitä voidaan käyttää puheessa perusteluina eri asioille, mutta vaikka kuulijat hyväksyisivät tiettyjen käsitteiden päälle rakennetun argumentaation perusteluksi tietylle politiikkaohjelmalle, tästä ei seuraa, että näin kävisi myös kun samoja perusteita käytetään toisen politiikkaohjelman perusteluksi. Täsmälleen samat perustelut ja samoin käsittein rakennettu argumentaatio voivat olla täysin hyväksytyjä toiseen kysymykseen liittyen, ja vastaavasti epähyväksytyjä jonkin toisen kysymyksen suhteen. Olennaista eivät siis ole vain käytetyt perustelut, vaan käytetyt perustelut suhteessa kulloiseenkin kysymykseen.

Tietyn poliittisen rajan jälkeen raamin mukaan rakennettu ja käytetty kieli ei enää kelpaa hyväksyttäväksi perusteluksi jollekin asialle. Tällaiset hyväksyttävyyteen liittyvät rajat (ehkä useat päällekkäiset rajat) ovat aina olemassa jollain tasolla, vaikka niiden näkeminen on vaikeaa. Karkeasti kyse on siitä mitä esitettyjen argumenttien valossa voidaan pitää hyväksyttävänä ja mitä ei. Tällä on olennaista merkitystä, mitä tulee mahdollisuuksiin havaita uudistunut retorinen raami. Lakoff esittää asian yksinkertaistetusti Yhdysvaltain konservatiivien kielestä: ”he käyttävät orwellilaista kieltä, kun ovat heikoilla” (Lakoff, 2004, 22 ja 119). Orwellilaisella kielellä Lakoff tarkoittaa mahdollisuutta havaita raami tilanteissa, joissa esitetyt argumentit jostain asiasta eivät lainkaan vastaa todellisuutta tai ovat jopa täysin päinvastaisia – eräänlaisia merkitysten nyrjähdysiksiä. Mitä heikompi hyväksyttävyys jollain asialla on, sitä helpompi sen puolesta esitetyt argumentit tai uusi retorinen raami on mahdollista läpivalaista.

4.3 Serbitasavallan poliittisen eliitin reagoiminen ’Daytonin henki’ -raamiin

Bosnian Serbitasavallan delegaatioon kuulunut SDS³⁹ poliitikko Momcilo Krajisnik esitti tyytymättömyytensä Daytonin kirjaimesta lipsumiseen kommentoidessaan alussa mainitun

³⁹ SDS, Srpska Demokratska Stranka, Српска демократска Странка, suom. Serbien demokraattinen puolue Bosnia ja Herzegovinassa, toimi Bosnian Serbitasavallassa (erotukseksi Serbiasta).

Luxembourgin PIC-kokoontumisen tapahtumia Serbitasavallan delegaation pitämässä lehdistötilaisuudessa päivä Luxembourgin PIC-kokoontumisen jälkeen:

The method of imposing solutions and documents from Sintra and Bonn was again applied in Luxembourg. This was a new attempt to revise the DA⁴⁰.

...

The conference stressed that one of the priorities was also to insist on the establishment of a joint border police force, to make sure that all of the common bodies are based in the federal part of the Sarajevo etc, which is all in violation of the DA. Particularly antagonistic was the attempt to create a unified education system, also against the spirit of the DA. – Momcilo Krajisnik⁴¹ (OHR, 10.6.1998, 1)

Krajisnik esittää tyytymättömyytensä menettelytapoihin PIC:n muuttaessa OHR:n asemaa yksipuolisesti. Hänen näkemyksensä mukaan kyse oli jälleen yksipuolisesta yrityksestä uudistaa Daytonin sopimusta ja lisätä Bosnian sisäistä integraatiota. Daytonin uudistamista koskevat puheet olivat myrkyä Serbitasavallan poliitikoille, jotka pyrkivät pitämään kiinni Daytonin takaamasta suhteellisen vahvasta itsehallinnosta. Krajisnikin lausuman perusteella PIC:n harjoittama politiikka herätti tyytymättömyyttä ylhäältäpäin tapahtuvana sanelupolitiikkana, ja hän pitää puheessaan kiinni Daytonin sopimuksen noudattamisesta, vastustaen sen uudistamista, viitaten koulutusjärjestelmän uudistamisen yhtenäiseksi olevan 'Daytonin hengen' vastaista.

Huomionarvoista on, että Serbitasavaltaa edustava poliitikko käytti puheessaan tulkintaa Daytonin sopimuksesta sen 'hengen' perusteella. Samaan aikaan Krajisnikin kommenteista käy ilmi syvä epäluulo keskusvallan roolin kasvattamiseen ja kielteinen kanta Daytonin uudelleenmuotoiluun. 'Daytonin henkeen' perustuva tulkinta sopimuksesta oli samaan aikaan OHR:n käytössä pyrkimyksenä väljentää Daytonin tulkintaa alkuperäisestä sopimustekstistä⁴². Krajisnik ei siis halua Daytonin uudelleen muotoilua, mutta käyttää laajaa tulkintaa Daytonin sopimuksesta 'hengen' perusteella ja tulee siten vahvistaneeksi

⁴⁰ DA viittaa Daytonin sopimukseen, Dayton Agreement.

⁴¹ Viitatus tekstit alkuperäisessä kirjoitusasussa aineistosta.

⁴² Myös Daytonin sopimusta tulee tarkastella retorisenä tuotoksena, joka on avoin tulkinnoille, vaikka puhuttaisiinkin sopimuksen kirjaimellisesta noudattamisesta.

käytössä tuon laajemman tulkinnan hyväksyttävyyttä. 'Spirit of Dayton' -raamin sisällä reagoiden hän tulee vahvistaneeksi raamin myös tuottamaa todellisuutta.

Krajisnikin lausuma kuvaa erittäin hyvin Serbitasavallan poliitikkojen retorista tilannekuvaa suhteessa paineisiin uudistaa Daytonin sopimusta. Mutta miksi Krajisnik käyttää puheessaan 'Spirit of Dayton' -käsitettä, joka hetkeä myöhemmin muodostui kirosanaksi Serbitasavallan poliitikoille? Krajisnik käyttää uuden raamin kieltä sillä uuteen raamiin mukautumisessa on kyse yhtä lailla retorisesta ansasta, kuin raamin aktiivisesta hyväksymisestä. Raamin toiminnan kannalta riittää, että ihmiset hyväksyvät raamin kielen käyttöön, ja käytössä uudelleen tuottavat ja uudelleentuottavat tätä kieltä. Raamia ei ole rakennettu helposti tunnistettavaksi todellisen poliittisen merkityksen osalta, vaan sen on tarkoituskin olla piilossa, sillä turhan ilmeinen näkyminen altistaisi sen kyseenalaistamiselle.

Argumentaatiossa puhuja aina määrittää asioista ja ilmiöistä käyttämänsä kielen. Sen sijaan keskustelussa samoista asioista ja ilmiöistä käytettyjä kieliä voi olla ja usein onkin monia. Argumentoijalla on monopoli omaan käyttämäänsä kieleen omassa argumentaatiossaan, mutta ei käytävään keskusteluun. Myös sellaiset tilanteet, joissa toimija ei suoraan käytä raamin kieltä, voidaan nähdä osoituksiksi raamiin mukautumisesta. Tämä tilanteissa joissa vasta-argumentoija ei käytä raamin kieltä, mutta ei myöskään aseta sitä kyseenalaiseksi. Tällainen tilanne on tulkittava siten, että vasta-argumentoija ei ole havainnut raamia (tai hänellä on jokin taktinen syy olla kyseenalaistamatta sitä). Toimija, joka on havainnut raamin ja tunnistaa sen merkityksen, pyrkii myös muuttamaan vasta-argumentoinnissaan käyttämäänsä kieltä suuntaan, joka heikentää raamin hyväksyttävyyttä tai raamittaa uudelleen keskustelun kielen.

Krajisnikin lausuman tapauksessa raamin tunnistamisen ehdot eivät täyty, ja hänen voidaan todeta mukautuneen raamiin. Ilmeistä on myös, että Krajisnik käyttää puheessaan raamin käsitettä 'Spirit of Dayton', seikka jota tulee tarkastella kiistattomana osoituksena raamin kieleen mukautumisesta. Vasta-argumentoijan voi olettaa pyrkivän parhaansa mukaan käyttämään kieltä, joka tekee vastustajan kielestä epähyväksyttävää. Siksi toimijalta, tässä tarkastelussa Krajisnikilta, joka olisi tunnistanut retorisen uudelleenraamituksen, voidaan odottaa joko raamin purkamista tai käytetyn kielen edelleen uudelleenraamittamista. Krajisnikin tilanteessa kyse ei ole siitä, etteikö hän olisi havainnut OHR:n tai

länsitoimijoiden esittämiä muutospaineita. Hän on huomionnut yritykset muuttaa Daytonia, mutta hän ei ole havainnut Daytonin sopimuksen uutta kielellistä tulkintaa. Näin ollen Krajisnik ei osaa kiistää Daytonin henkeä eikä purkaa OHR:n toimijoiden rakentamaa uutta raamia.

Käsitteiden käytön osalta on erotettava millä merkityksillä käsitteet ovat toimijoille hyväksytyjä, sillä se täytyy huomioida tarkasteltaessa käyttöä. Krajisnik hyväksyy puheessa 'Daytonin hengen', mutta eri merkityksellä kuin OHR:n toimijat omissa puheissaan. Krajisnikille Daytonin henki on Daytonin tuottaman alueellisen ja poliittisen segregaaation voimissaan pitämistä, kun länsitoimijoille se merkitsee Bosnian integroimista yhdeksi valtioksi kaikilla tasoilla. Käytetyn kielen valinta on vaikeaa, ja toiset käsitteet voivat toimia puhujaa itseään vastaan, jos käytetty kieli tietyistä asioista onkin jonkun muun määrittämää, eikä vasta-argumentoija ole havainnut tätä. Krajisnikin lausumaa voi pitää myös osoituksena siitä, että 'Daytonin-henki' -raami oli tässä vaiheessa vähintään Krajisnikin lausuman verran tarttunut myös Serbitasavallan poliitikkojen kieleen.

Krajisnikin lausumassa ei ole kyse siitä, ettei hän tunnista omia intressejään: hän on vain omaksunut ja käyttänyt Daytonin uudelleentulkintaa edesauttavaa kieltä. Jos ilmiötä tarkastelee uudelleenraamitukseen reagointina, kyse on vaikeudesta vastata kieleen, joka on asetettu uudenlaiseen raamiin (Lakoff, 2004, 26). Vasta-argumentoidakseen kuulijan täytyisi todella tunnistaa raamin kieli voidakseen reagoida siihen (Lakoff, 2004, 3). Toisin sanoen vasta-argumentointi edellyttää 'Daytonin hengen' ja Daytonin sopimuksen merkityserojen tunnistamista. Tämä on tilanteesta riippuen joko helppoa tai äärimmäisen vaikeaa. Merkityserojen tunnistamisen mahdollisuus liittyy tilanteisiin joissa Daytonin sopimukseen ja Daytonin henkeen viitataan. Krajisnik käyttää sujuvasti 'Daytonin henkeä' kuvaamaan koulutusjärjestelmän segregaaation luonnetta, koska se on hänen näkökulmastaan erittäin hyväksyttävä.

Krajisnikia koskeva viite on valikoitu esimerkiksi, joka kuvaa Serbitasavallan poliitikkojen kielellistä asemaa suhteessa OHR:n pyrkimyksiin uudistaa Daytonin sopimusta. Krajisnikin lausuman yksityiskohtaisen tulkinnan tarkoitus on osoittaa kuinka Bosnian Serbitasavallan poliitikot eivät olleet kesäkuulla 1998 ainakaan laajassa mittakaavassa huomanneet 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytön todellisuudessa laajentaneen OHR:n vallankäytön mahdollisuuksia merkittävästi. OHR:n saamat uudet valtuudet Sintrassa,

Bonnissa ja Luxembourgiassa olivat konkreettisia. Tämän Serbitasavallan poliitikot olivat huomanneet, ja vastustaneet OHR:n vallan laajennusta. Mutta se, että uusia toimivaltuuksia sovellettiin suhteessa Daytonin sopimukseen sen 'hengen' eikä sopimustekstin perusteella, ei ollut vielä tässä vaiheessa serbipoliitikoille selvillä. He olivat omaksuneet uuden raamin tai minimissäänkin eivät olleet huomanneet uutta raamia, vaikka juuri tässä nimenomaisessa asiassa erityisesti vastustivat kaikenlaisia muutoksia Daytonissa kirjattuun.

Tästä johtuen Serbitasavallan poliittisen eliitin mahdollisuudet vastustaa uudistamispyrkimyksiä rajoittuivat reagointiin, ei itse perustelujen kyseenalaistamiseen – he eivät halunneet uudistusta, mutta eivät vielä tässä vaiheessa osanneet kyseenalaistaa OHR:n käyttämää kieltä, johon nojaten uudistuksia oltiin tekemässä. Kun Serbitasavallan poliitikot eivät olleet huomanneet raamia, he pyrkivät kyllä asiakysymyksissä reagoimaan OHR:n toimijoiden argumentaatiota vastaan, mutta raamin ollessa tunnistamattomissa eivät osanneet kyseenalaistaa käytettyä kieltä. Kielellisesti tästä seurasi, etteivät he kyenneet uudelleen rajaamaan käytettyä kieltä omia intressejään paremmin palvelemaan suuntaan, tai osanneet pyrkiä purkamaan raamia. Yksinkertaistetusti, Serbitasavallan johtavat poliitikot eivät osanneet kyseenalaistaa Daytonin tulkintaa sopimuksen 'hengen' perusteella.

4.4. Serbitasavallan poliitikot havaitsevat uuden raamin kielen

Vasta-argumentoinnin kannalta on olennainen ero siinä, reagoiko retorisen raamin sisällä vai irrottautuuko raamin kielestä. Kuten mainittua, tuotetun uuden raamin kieli on heikoimmillaan, kun sen käyttö liittyy Lakoffin mainitsemaan merkitysten nyrjähdyksiin käsitteiden merkitysten kanssa - siis tilanteisiin, joissa asioista käytetty kieli ja käsitteistö ei oikein tahdo vastata ihmisten käsitystä ilmiön todellista luoteesta, tai on jopa päinvastainen. Tällaiset merkitysten nyrjähdykset tekevät raamista helpommin havaittavan.

1998 Serbitasavallan presidentti Biljana Plavšić, joka oli seurannut tehtävässä Radovan Karadžićia, oli pannut merkille Daytonin ja 'Daytonin hengen' eron keskusteluissaan Yhdysvaltojen ulkoministeri Madeline Albrightin kanssa. Madeline Albright oli kehottanut

presidentti Plavšićille valtion lujittamista Daytonin hengessä, johon Plavšić esitti vastauksensa (Bieber, 2006, 29):

But we do not want to implement the ‘spirit of Dayton’ but ‘Dayton’ -
Biljana Plavšić (Bieber, 2006, 29)

Biljana Plavšićin tavatessa Yhdysvaltojen ulkoministerin Madeline Albrightin Serbitasavallan poliitikot olivat havainneet uuden Daytonista muodostetun raamin sen ’hengen’ perusteella. Näin ollen Plavšić torjui Albrightin ehdotuksen keskusvallan lujittamisesta ’Daytonin hengessä’, ja ilmoitti etteivät Serbitasavallan edustajat enää halua hyväksyä rauhanprosessin eteenpäinviemistä ’Daytonin hengen’ perusteella, vaan ainoastaan sopimuksen perusteella. Käytännössä valtion lujittaminen olisi tarkoittanut keskushallinnon roolin vahvistamista Serbitasavallan aseman kustannuksella.

Plavšićin kielellinen asemoituminen on täysin erilainen kuin edellä samassa luvussa esitettyssä Krajisnikin lausumassa. Koska Serbitasavallan johto on havainnut raamin, ja todennut sen intressiensä kannalta vahingolliseksi kieleksi, hän ei vain reagoi raamiin, vaan pyrkii viemään kielen omalta kannaltaan paremmin palvelemaan suuntaan. Tämä tapahtuu edelleen uudelleenraamittamalla kysymys Daytonista sen ’hengen’ perusteella, takaisin kysymykseksi Daytonista sopimuksen itsensä (kirjaimen) perusteella. Plavšićin lausumassa on ensisijaisesti kyse ’henki’ -raamin havaitsemisesta ja siihen vastaamisesta. Plavšić osoittaa selvästi, että raamin mukainen tulkinta ei käy hänelle, hän kieltää oman hyväksyntänsä raamin kielen käyttöön.

Plavšićin lausumaa tarkasteltaessa on tutkittava milloin uudelleenraamitus ylipäättään on vahvoilla, ja milloin heikoimmillaan. Kun uusi raami on käytössä perusteluna asialle, joka on kuulijan maailmankuvan mukainen, sen havaitseminen on vaikeaa tai mahdotonta (Lakoff, 2004, 22). Kun uusi raami ja sen avulla perusteltu asia ovat erittäin hyväksytyjä, asiassa ei yksinkertaisesti ole ristiriitaa hyväksyttävyyden osalta. Vastaavasti Lakoffin ajattelua hyväksikäyttäen on mahdollista esittää raamin heikkoudet, tilanteet joissa raami on havaittavissa ja siten purettavissa. Raami on heikoimmillaan ja kaikkein havaittavimmillaan, kun raamin kieltä käytetään argumenttina jonkin kuulijan maailmankuvan kannalta vastakkaisen asian tueksi (Lakoff, 2004, 22). Toisin sanoen, kun

raamin kielellä perustellaan jotain, jota kuulijat eivät voi hyväksyä ja pitää totena. Raami ei tällöin vastaa kuulijoiden käsitystä todellisuudesta tai käsitellyn ilmiön luonteesta.

Ei ole sattumaa, että juuri keskusvaltion lujittaminen on kysymys jossa Daytonin uusi raami osuu toden teolla Serbitasavaltaa edustavien poliitikkojen silmiin. Havaitseminen, ja siihen liittyvien merkitysten ”nyrjähtelyyn” selittyy käsitteiden ja raamin kielen hyväksyttävyyden rajoilla. Plavšićin maailmankuvassa Daytonin sopimus ei ole jotain, jota lähdetään noin vain muuttamaan ’hengen’ perusteella, päinvastoin. Serbitasavallan poliitikot eivät olleet reagoineet voimakkaasti siihen, että Daytonin sopimuksesta puhutaan sen ’hengen’ perusteella, kun puhe on heidän näkökulmastaan suhteellisen vähäpätöisistä asioista. Sen sijaan, kun puhutaan asioista joilla on olennaista merkitystä, kuten keskushallinnon roolista, myös käsitys raamin merkityksen hyväksyttävyydestä tulee voimakkaammin kyseenalaiseksi. Tässä tapauksessa ’henki’ –tulkinnan käyttäminen on ylittänyt sellaiset poliittiset hyväksyttävyyden rajat, että Plavšić havaitsee raamin, ja alkaa reagoida sen kieltä vastaan.

Plavšić tunnistaa raamin tässä kohtaa, sillä hän näkee ettei ’henki’ käsitteenä vastaa sitä todellisuutta, joka hänellä on Daytonin sopimuksen toimeenpanoon liittyen, erityisesti kun kysymys on keskushallinnon roolista. Jossain menee hyväksyttävyyden raja, jossa ’Daytonin henki’ ei enää vastaa käsitystä alkuperäisestä sopimuksesta ja kuulija ei voi hyväksyä tulkintaa. Plavšićin kohdalla tuo raja ylittyi (tai vähintään tuli julki) kohtaamisessa ulkoministeri Albrightin kanssa, kun Albright oli ehdottanut keskushallinnon vahvistamista ’Daytonin hengessä’.

On kuitenkin huomioitava, että vaikka raamin huomaaminen nousi esiin juuri Plavšićin kohdatessa Albrightin, ei Plavšićin huomio välttämättä liity ainoastaan Albrightin kohtaamiseen, vaan hän on tarkkaillut Daytonin sopimuksen toimeenpanoa aitiopaikalta Serbitasavallan poliittisessa johdossa. Rauhanprosessiin liittyvien asioiden kuvaaminen ’Daytonin hengellä’ (kuten edellisen luvun tarkastelussa) ei kuitenkaan ollut aiemmin nostanut minkäänlaista vastalauseita käsitteen käyttöä tai validiutta kohtaan. Tämä on nähtävä siten, että Serbitasavallan poliittisten toimijoiden huomio Daytonin uuteen tulkintaan heräsi vasta, kun asiat joiden perustelemiseen sopimuksen ’henkeä’ käytettiin, muuttuivat painoarvoltaan raskaammiksi, kuten Plavšićin lausuman tapauksessa.

Vaikka Plavšićin lausuma oli ensimmäinen kerta kun Serbitasavallan poliitikot kyseenalaistivat 'Daytonin henki' -tulkinnan, he eivät varmuudella kuulleet sitä ensi kertaa Madeline Albrightin suusta. Aiemmin käsitelty OHR:n toimivaltuuksien kasvattaminen ja Daytonin sopimuksen tulkitseminen laajemmin ovat luonnollisesti olleet myös Plavšićin huomion kohteena. 'Daytonin hengestä' oli tullut yksi keskeinen peruste, jolla OHR:n tekemiä päätöksiä tai niiden tarvetta perusteltiin. Mutta käytetystä kielestä löydettävä muutos ja pyrkimys edelleen raamittaa uudelleen keskustelu takaisin Daytoniin osuu juuri tähän yllä esitettyyn Plavšićin lausumaan.

Plavšićin puhe on tulkittava niin, että Serbitasavallan poliittinen eliitti (vähimmilläänkin presidentti Plavšić) on havainnut raamin, mutta myös samalla sen, että he ovat tästä hetkestä alkaen retorisesti hylänneet raamin kielen vaatimalla Daytonin sopimuksen noudattamista *littéralement*. Tämä on perustavaa laatua oleva seikka Serbitasavallan poliittisen johdon retorisessa tilannekuvassa, sillä heidän voi todeta havainneen raamin ja muuttaneen vasta-argumentointiaan raamin kieltä vastaan. Plavšić edelleen uudelleenraamitti, nyt Daytonista käytetyn kielen takaisin itse sopimukseen. Serbitasavallan poliittiselle eliitille kysymys Daytonista on tuosta lausumasta eteenpäin aina kysymys nimenomaan Daytonista kirjaimellisesti.

Daytonin sopimuksesta puhuminen ja sen merkityksen korostaminen on keino pyrkiä palauttamaan käytetty kieli, ja sitä kautta todellisuus, 'Spirit of Dayton' -raamista takaisin alkuperäiseen sopimusta kuvanneeseen kieleen. Plavšićin lausumaa tarkasteltaessa on huomioitava, että 'Daytonin henki' käsitteenä legitimoit Daytonin laajana tulkintana muutosta sopimukseen nähden. Serbitasavallan poliitikkojen näkökulmasta sopimuksen kirjaimellinen tulkinta taas on omiaan ylläpitämään sen hetkistä voimakasta alueellista jakoa maan sisällä.

4.5. Serbitasavallan poliitikkojen argumentointi raamin purkamiseksi

Kuten luvun alussa huomautettiin, tehokkain tapa vastata uuden raamin kieleen on pyrkiä vasta-argumentoinnissa edelleen uudelleenraamittamiseen. Tilanteissa, joissa edelleen uudelleenraamittaminen ei tuota toivottua tulosta, eli käytännössä vallitsevuus kielessä jää alhaiseksi, ei riitä, että raamin kieli on yritetty edelleen raamittaa uudelleen, vaan voi olla

tarpeen pyrkiä purkamaan raami murentamalla sen kielen hyväksyttävyyttä. Raami purkautuu jos sen kielestä tulee riittävän epähyväksyttävää, sillä rationaalinen retori ei voi käyttää laajasti epähyväksytyä käsitteistöä argumentaatioissaan. Retorinen raami lakkaa olemasta olemassa jos sitä ei käytetä kielessä. Yksi keino raamin hyväksyttävyyden murentamiseen on tehdä se kyseenalaistamalla raamin käsitteistön merkitysten looginen pätevyys.

Tarkastelussa raamin loogisuus ja hyväksyttävyyttä on syytä pitää osittain erillään, vaikka niiden välillä on ilmeinen yhteys, jota raamia purkamaan pyrkivä voi käyttää. Käytettyjen käsitteiden vastaavuus suhteessa merkityksiin, joilla käytetyt käsitteet kuulijan mielestä vastaavat todellisuutta ja kuulijan maailmankuvaa, ovat osa hyväksyttävyyttä. Toisin sanoen raamin purkaja voi pyrkiä murentamaan raamin käsitteistön hyväksyttävyyttä esittämällä niiden olevan ristiriidassa asioiden todellisen luonteen kanssa.

Puhetilanne, joka osoittaa jälleen uuden käänteen Bosnian Serbitasavallan poliitikkojen retorisessa tilannekuvassa suhteessa 'Daytonin henkeen', on löydettävissä edellisessä viitteessä mainitun Plavšićin seuraajan Nikola Poplašenin puheesta tammikuulta 1999:

President Poplasen stated that he insists upon the respect of the Dayton Agreement provisions. Introducing the category of "spirit of the agreement" allows that 'the spirit' could mean something that is even contrary to the very clear and precise provisions of the Dayton Agreement. The RS⁴³ President stated that, also in the future, he will insist upon the realization of the Dayton Agreement and not on its violation and completely disputable interpretation⁴⁴ (OHR SRT News Summary, 7.1.1999, 1)

Poplašen ilmaisee 'Daytonin henkeen' liittyvän problematiikan olennaisimman osan suoraan – asiat voivat olla 'Daytonin hengen' mukaisia ja samalla Daytonin sopimuksen tekstin säännösten vastaisia. Hän vaatii tulevaisuudessa pitäytymistä Daytonin sopimuksessa, eikä sitä rikkovissa ja täysin kiistanalaisissa tulkinnoissa ('Spirit of Dayton'). Poplašenin lausuma on suunnattu OHR:n tuottaman raamin kieltä ja käsitteistöä

⁴³ RS, Republika Srpska, Bosnian Serbitasavalta.

⁴⁴ Viitattut tekstit ovat alkuperäisessä kirjoitusasussa ja alkuperäiskielisinä aineistosta.

vastaan ja hän paitsi hylkää raamin kielen, niin myös ilmoittaa aktiivisesti vastustavansa sen käyttöä myös tulevaisuudessa.

Poplašen pyrkii kyseenalaistamaan raamin kielen hyväksyttävyyden sen loogisen pätevyuden perusteella, ja sitä kautta myös murentamaan 'Spirit of Dayton' -käsitteen legitimointipotentiaalin. Siksi Poplašen pyrkii osoittamaan 'Daytonin hengen' eroavan merkitykseltään täysin Daytonin sopimuksesta. Poplašen siis pyrkii purkamaan 'Daytonin henki' -raamin pätevyuden suhteessa Daytonin sopimukseen osoittamalla raamin epäpätevyuden loogisen hataruuden suhteessa Daytonin sopimukseen.

Siinä missä kolmannen luvun alkupuolella käsitellyssä tilanteessa Carl Bildt pyrki luomaan 'Daytonin hengen' ja 'Daytonin kirjaimen' välille yhtäläisyyttä, Poplašenin lausuma pyrkii esittämään 'Daytonin hengen' ja 'Daytonin kirjaimen' toisistaan merkittävästi eroavina, sekä joissain tilanteissa päinvastaisina. Tällöin pyrkimys on osoittaa käsitteiden merkitysten ero ja saada kuulija vakuuttuneeksi siitä, että 'Daytonin henki' ei ole merkitykseltään sama asia kuin 'Daytonin kirjain', olkoonkin että rauhansopimuksen säädösten merkityksiin liittyy erilaisten tahallisten ja tahattomien tulkintojen mahdollisuus siinä missä elämän muihinkin kielellisiin osa-alueisiin.

Serbitasavallan poliitikot rakentavatkin usein argumenttinsa Daytonin rauhansopimuksen sopimusluonteen ympärille, kuten Poplašen vaatiessaan Daytonin noudattamista sopimuksen säädösten perusteella. Vaikka Serbitasavallan poliitikkojen parissa Daytonin sopimusta ei pidetty heidän näkökulmastaan onnistuneena (IDC, 6.7.2009, 4), takasi sopimus kuitenkin Serbitasavallalle suhteellisen itsenäisen aseman. Siksi Daytonin sopimus oli puutteistaan huolimatta Serbitasavallan poliitikoille kaikki kaikessa maan sisäiseen integraatioon tai Daytonin sopimuksen uudelleenkirjoittamiseen tähtäävien uudistusten vastustamisessa.

Sopimusluonteeseen vetoavassa tarkastelussa 'Spirit of Dayton' -käsite toimii argumentoijalle Daytonin kirjaimen vastaisen vastakäsitteenä, joka on oikeudellisen tai kirjaimellisen tulkinnan luonteen vastainen. 'Daytonin henki' ja 'Daytonin kirjain' esitetään yhdessä, ja niiden merkitysten välille tehdään eroa argumentin tueksi. Poplašenin lausuman mukaan Daytonin "selviin" ja "yksityiskohtaisiin" säännöksiin (eli

kirjaimelliseen luentaan) tulkinnan mahdollisuuksia liittyy olennaisesti vähemmän kuin 'Daytonin henkeen' perustuviin tulkintoihin.

Poplašen vaalii Daytonin sopimuksen säädösten oikeudellista sitovuutta korostaen Daytonin sopimusluonnetta sitovana asiakirjana, ja tekemällä eroa vapaammin tulkittavaan 'Daytonin henkeen'. Tämä määrittelytapa esittää 'Daytonin henki' ja 'Daytonin kirjain' toistensa vastaisina on ollut erityisen tärkeä Bosnian paikalliselle poliittiselle eliitille, kun nämä ovat pyrkineet argumentoimaan 'Spirit of Dayton' -käsitteen ympärille rakennettuja argumentteja vastaan käyttämällä itse viittausta Daytonin sopimukseen sen kirjaimen kautta. Retorisesti avain 'Daytonin hengen' hyväksyttävyyden murentamiseen on tässä argumentaatiossa Daytonin sopimus itsessään, sillä käsitteiden looginen vastaavuus ei käy yksi yhteen, ja altistaa täten hyväksyttävyydenkin kyseenalaiseksi.

Argumentaatiossa ei pyritä todistamaan, vaan siirtämään premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä (Perelmann, 1996 28 ja Leiwo, 1996 95) Siten johtopäätöksille on mahdollista saada hyväksyntä myös loogisesti kestäättömällä perusteluilla. Vaikka 'Daytonin henkeä' käytettiin hyvin yleisesti kuvaamaan nimenomaan Daytonin sopimusta, käsitteen hyväksyttävyyden ei välttämättä edellytä kuulijan pitävän sitä loogisena tulkintana Daytonin sopimuksesta. Retoriikka, jossa 'Daytonin henkeä' argumenttina vastustetaan sillä perusteella, että se ei ole Daytonin sopimuksen mukainen tulkinta, toimii siihen pisteeseen asti, jossa kuulijat pitävät loogista vastaavuutta arvona. Ihmiset voivat toki hyväksyä 'Daytonin hengen' hyväksyttävänä käsitteenä kuvaamaan rauhanprosessia, vaikka käsitteen ristiriitaisuus suhteessa itse sopimustekstiin olisikin kyseenalaistettu.

George Lakoff esittää, että jos raamin kieli vastaa kuulijan maailmankuvaa, tosiasiat ovat itse asiassa toissijaisia hyväksyttävyyden kannalta (Lakoff, 2004, 17 ja 32). Argumentaation hyväksyttävyyteen vaikuttavat kuulijan maailmankuva ja intressit. OHR:n toimijat ovat pyrkineet 'Daytonin henki' -käsitettä käyttäessään määrittämään siihen lukuisia positiivisia rauhanprosessiin liittyviä merkityksiä, kuten luvussa kolme on esitetty. Tilanteissa, joissa kuulija on omaksunut Daytonin hyvän hengen maailmankuvaansa, Poplašenin argumentointi 'hengen' ja sopimustekstin merkitysten loogisista eroista ei tavoita yleisöään, eikä silloin pura raamia. Ajatusta siitä, että Daytonin henki olisi monille bosnialaisille täysin hyväksyttynä pidetty argumentti rauhanprosessia koskevissa asioissa,

ei voida ohittaa. Poplašenin osoittama merkitysten looginen ristiriita on havaintona hyvin 'Daytonin hengen' ja 'Daytonin kirjaimen' eroja kuvaava.

Mutta kun tarkastellaan millaiselle yleisölle Poplašenin puhe on suunnattu– OHR:n toimijoille ja Serbitasavallan suuntaan– voidaan todeta Poplašenin esittämän kielen purkavan raamia juuri Serbitasavallassa olevan kohdeyleisön maailmankuvaan liitettyinä. Serbitasavallan ulkopuolelta tarkasteltuna Serbitasavallan johtava SDS-puolue oli kovan linjan maineessa, vaikka Serbitasavallassa sitä ei pidetty sen paremmin radikaalina kuin nationalistisenakaan, lähinnä hyväksyttynä Bosnian serbien etujen puolustajana (Søberg, 2006, 49). Tästä on pääteltävissä, ettei ainakaan länsitoimijoiden toiveiden mukaista, maan sisäistä integraatiota aidosti kannattavilla poliittisilla voimilla ollut laajaa kannatusta Serbitasavallassa. Siksi 'Spirit of Dayton' -raami on lähtökohtaisesti hyväksyttävyydeltään heikoilla Serbitasavallassa ja vastaavasti raamin purkaminen helppoa.

Kuten aiemmin todennettu, Serbitasavallan poliittisella eliitillä oli asteittain kehittyvä retorinen tilannekuva raamin, eli 'Daytonin henki' -käsitteen poliittisesta merkityksestä - he olivat tehneet huomion Daytonin uudesta raamista, ja havainneet raamin heidän kannaltaan epäedulliseksi. Se miksi Serbitasavallan poliitikot alkoivat reagoida juuri tässä vaiheessa, on selitettävissä 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytön painoarvon lisääntymisellä, kun OHR:n rooli Bonnin ja Luxembourgin tapahtumien perusteella kasvoi. Poplašenin lausuma on nähtävä jälleen uudenaikaisena askeleena Serbitasavallan poliittisen eliitin 'Spirit of Dayton' -raamiin vastaamisessa, alun raamiin reagoimisesta edelleen uudelleenraamitukseen ja raamin purkamispyrkimykseen.

Vasta presidentti Poplašenin lausuman jälkeen voi todeta Serbitasavallan eliitillä olleen paitsi täysi retorinen tilannekuva siitä, mistä 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytössä oli kysymys, myös oma strategia, joka ei perustunut raamin kieleen reagoimiseen, vaan aktiiviseen omaan aloitteeseen. Tämä aloite oli raamin kielen edelleen uudelleenraamittaminen kysymykseksi Daytonin sopimuksesta kirjaimellisesti, sekä aktiivisesti muuttaa kieli pyrkimällä purkamaan Daytonista käytetty retorinen raami. Tämä tapahtui osoittamalla uuden raamin pätemättömyys suhteessa sopimuksen kirjaimiin. Serbitasavallan toimijoiden näkökulmasta kyse on epäedullisen tulkinnan kääntämisestä takaisin paremmin heidän intressejään palvelemaan suuntaan.

Kuten aiemmin tarkasteltua, politisointiretoriikkaa voidaan kuvata toiminnan pelivaran osoittamisena (Palonen ja Summa, 1996, 11-12) Poplašen politisoi 'Spirit of Dayton' -käsitteen osoittamalla julkisesti merkityksiin liittyvän ilmeisen räikeän poliittisen pelivaran. Serbitasavallan toimijat havaitsivat nyt uuden pelivaran tilanteessa, eli heidän retorinen tilannekuvansa on muuttunut, ja tuovat tuon pelivaran esiin, eli politisoivat 'Spirit of Dayton' -käsitteen.

Käytännössä tämä tarkoitti, ettei Poplašenin, eikä muidenkaan keskeisten Serbitasavallan poliitikkojen kanssa, voinut keskustella rauhansopimuksesta sen 'hengen' perusteella ilman, että raamin käsitteistö tulee samalla kyseenalaistamisen kohteeksi. Poplašen sai kokea OHR:n asteittain kasvaneen vallan hyvin konkreettisesti myös henkilökohtaisella tasolla, kun korkea edustaja Carlos Westendorp erotti tämän kaksi kuukautta edellä tarkastellun lausuman jälkeen (5.3.1999) Bosnian Serbitasavallan presidentin tehtävästä viitaten lehdistötiedotteessa Poplašenin jatkuviin yrityksiin haitata Daytonin sopimuksen toimeenpanoa (OHR, 5.3.1999, 1-2).

4.6 'Spirit of Dayton' -käsitteen käyttö uuden raamin paljastuttua

Koska käsitteet elävät, muokkautuvat ja kuolevat kielen käytössä (mm. Skinner, 2002, 176), myös vastaus siihen, miten hyvin tai huonosti raamin purkaminen lopulta onnistui, on löydettävissä raamin kielen käytöstä. Loppuvuodesta 1999⁴⁵ OHR käytti Bonnin ja Luxembourgin valtuutuksia erottaessaan 22 paikallista virkamiestä, jotka olivat OHR:n mukaan toiminnallaan toistuvasti haitanneet Daytonin toimeenpanoa ja rikkoneet 'Daytonin henkeä'. Korkea edustaja (HR) Wolfgang Petritsch perusteli erottamisia lehdistötilaisuudessa Brysselissä:

Whatever serves the purpose of re-uniting the country, of reconciliation, everything that is so to speak the gist of Dayton, the spirit of Dayton they violated. – High Representative Wolfgang Petritsch (OHR, 30.11.1999, 3)

⁴⁵ Ajallisesti tämä sijoittuu samalle vuodelle kuin edellisessä viittauksessa esitetty Serbitasavallan Poplašenin lausuma.

Petritsch perustelee 22 virkamiehen erottamista näiden 'Daytonin henkeä' rikkovilla puheilla. Petritschin OHR:n lehdistötilaisuudessa pitämässä puheessa, on nähtävissä OHR:n retorinen peruslinja koskien rauhanprosessia. Kuten esitettyä 'Daytonin henki' on usein merkitykseltään määrittynyt yhtenäisen Bosnian ja sovinnon kautta. Petritschin mukaan 'Daytonin hengen' rikkominen on näitä tavoitteita vastaan rikkomista. 'Daytonin henki' onkin Petritschin lausumassa Daytonin sopimus, yhdistettynä kaikkeen sopimuksen toimeenpanoa edistävään. Näitä tavoitteita rikkoneet virkamiehet pantiin viralta sen vuoksi, että he eivät olleet toimineet 'Daytonin hengessä' maata yhdistäen.

Petritschin lausuma on valikoitunut tähän, sillä se edustaa hyvin OHR:n toimijoiden rauhansopimuksen toimeenpanoon liittyvää retoriikkaa uusien Bonnin toimivaltuuksien saamisen jälkeiseltä ajalta. Petritsch puhuu Daytonin ytimestä ja 'Daytonin hengestä', mutta ei voi puhua Daytonin sopimuksesta suoraan. Erotetut virkamiehet eivät olleet suoraan rikkoneet Daytonin sopimusta.

Petritschin lausumassa olennaista onkin, että 'Daytonin henki' sopi käytettäväksi Bonnin valtuuksien yhteydessä, ja se irrotti OHR:n retorisesti Daytonin sopimuksen täsmällisestä noudattamisesta. Bonnissa myönnetty toimivaltuudet mahdollistivat virkamiesten erottamisen—kun toimivaltaa oli muutettu, oli kieli muutettava legitimoimaan vallankäyttöä myös uudessa tilanteessa. Petritschin lausumaa tarkastellen voidaan perustellusti todeta, ettei Serbitasavallan poliitikkojen pyrkimys kyseenalaistaa edelleen uudelleenraamittamalla ja purkamalla 'Spirit of Dayton' -raamia tuottanut täysin tulosta, joka olisi näkynyt raamin purkautumisena ja 'Spirit of Dayton' -käsitteen käytön loppumisena.

Petritschin lausunto todentaa, että OHR:n toimijoiden näkökulmasta 'Spirit of Dayton' oli edelleen riittävän hyväksyttävä legitimoimaan OHR:n toimintaa ja vallankäyttöä. Näin ollen mm. aiemmin esitetyt Plavšićin ja Poplašenin pyrkimykset murentaa käsitteen käytön hyväksyttävyyttä eivät onnistuneet luomaan sellaista poliittista painetta, joka olisi pakottanut OHR:n muuttamaan retoriikkaansa kiistanalaisen Dayton tulkinnan osalta. Bonnin valtuudet yhdessä Luxembourgin julistuksen täsmennysten kanssa loivat käsitteen käytölle hataran muodollisen mandaatin *de jure*, mutta Serbitasavallan poliitikkojen lausumat edellä huomioiden äärimmäisen kiistanalaisen sellaisen.

OHR:n toimijat jatkoivatkin 'Daytonin hengen' käyttämistä retoriikassaan tasaisesti 2010-luvun lähestyessä, samalla tavoin vaihtelevissa tilanteissa ja merkityksissä kuin analyysissä aiemmin tarkastelluissa tilanteissa. Ennen muuta käsitettä käytettiin edelleen myös Serbitasavallan poliitikkojen kiivaasti vastustamissa kysymyksissä koskien keskusvallan roolia Bosniassa sekä Daytonin sopimuksen uudelleenmuotoilua (mm. OHR, 13.10.2005 ja OHR, 26.9.2007). Vastaavasti Serbitasavallan poliitikot jatkoivat 'Daytonin hengen' esittämistä epähyväksyttävänä.

Myös edellisen luvun lopussa käsitellyn Sintran julistuksen mediaa koskevat osat velvoittivat edelleen mediaa sanktioinnin uhalla. 'Daytonin hengen' vastainen mediasisältö saattoi edelleen johtaa julkaisijan toiminnan estämiseen. Sintrassa määritellyt mediaa koskevat vaatimukset 'Daytonin hengen' mukaisesta mediasisällöstä olivat velvoittavia vielä ainakin 2005, kun OHR muistutti "yksikielisen kanavan olevan 'Daytonin hengen' vastainen" (OHR, 24.9.2005, 3). Sintran ja Bonnin valtuudet jäivät sellaisinaan voimaan, vaikka 'Daytonin henki' -tulkinnan loogisuus ja laillisuus kyseenalaistettiin Serbitasavallan johdon toimesta.

Myös Daytonin sopimuksen kohtaamat uudistamisaineet jatkuivat 'Daytonin henkeen' vetoavalla retoriikalla. Muiden muassa Yhdysvaltalainen korkea diplomaatti⁴⁶ Nicholas Burns lausui toiveen uudistuksista Sarajevossa 2005:

“Logical aim is only one President, stronger position of BiH Prime Minister and efficient State parliament, that is logical way to move forward in order to modernize Dayton Peace Agreement, that is in spirit, in accordance with DPA⁴⁷”, said Burns at a press conference in Sarajevo on Wednesday. (OHR, 13.10.2005, 2)

Daytonin sopimuksen uudistaminen asteittain oli OHR:n ja länsitoimijoiden poliittisen agendan ykkösaihe Bosniassa. Mutta vaikka OHR-toimistolla oli nyt maassa paljon valtaa, eritoten Bonnin ja Luxembourgin tapahtumien jälkeen, ei sillä ollut käytännössä mahdollisuutta pakottaa Serbitasavallan poliitikkoja uudelleen kirjoittamaan Daytonia ja siten vahvistamaan keskushallintoa serbientiteetin aseman kustannuksella. Juuri tähän

⁴⁶ US. Under Secretary of State Nicholas Burns (The White House Archives, 2012).

⁴⁷ DPA, eli Dayton Peace Agreement.

kysymykseen 'Spirit of Dayton' -käsite liittyy. Burnsian mukaan yksi presidentti kolmen sijasta⁴⁸, pääministerin (keskusvallan) vahvempi asema ja tehokkaampi valtion parlamentti ovat loogisia tapoja uudistaa Daytonin sopimusta, ja ennen muuta 'Daytonin hengen' mukaista. Burnsian lausuma on esimerkkinä yksittäinen, mutta kuvaa hyvin länsitoimijoiden laajempaa linjaa Bosnian perustuslain uudistamiseksi⁴⁹.

Burnsian lausuman tarkastelussa yhdistyvät Bosnian vaikeimmat poliittiset kysymykset, ja 'Spirit of Dayton' -käsite retorisenä työkaluna uudistusten eteenpäin saattamiseksi, tilanteessa jossa Serbitasavallan poliitikot pitivät tiukasti kiinni Daytonin sopimuksen takaamista itsehallinnollisista oikeuksista, suostumatta ottamaan sopimusta minkäänlaiseen uudelleentarkasteluun entieettien aseman ja keskusvallan roolin osalta. Kun kaikkea edellä esitettyä tarkastellaan, voidaan havaita kuinka 'Spirit of Dayton' -käsite on toiminut keinona retorisesti raamittaa uudelleen Daytonin sopimus ulos sopimuksesta itsestään. Burns toivoo 'Daytonin sopimuksen' uudistamista ja modernisointia 'Daytonin sopimuksen hengessä'. Näin tulkinta sopimuksen 'hengestä' toimii retorisenä irtiottona, joka antaa huomattavasti lisätilaa sopimuksen kirjaimeen nähden. Tämä oli yksi kielellinen tapa yrittää eteenpäin muuten täysin lukkiutuneessa kysymyksessä sopimuksen uudistamisesta.

Näin 'Daytonin hengestä' tuli yksi keskeinen peruste, jolla OHR:n tekemiä merkittäviä päätöksiä tai tarvetta niihin perusteltiin, mukaan lukien kenties Bosnian keskeisin ja vaikein poliittinen kysymys – kysymys perustuslakiuudistuksesta. Uuden perustuslain laatiminen olisi käytännössä tarkoittanut Daytonin sopimuksen hylkäämistä uuden perustuslain tieltä⁵⁰. Tutkija James M. B. Lyon pitää tätä ”vaatimusten pandoran lippaan avaamisena”, jossa uuden Daytonin kirjoittaminen olisi vaarantanut koko hauraan rauhanprosessin (Lyon, 2000, 115). Toisaalta, kuten käsitteen käytön jatkuminen OHR:n ja länsitoimijoiden osalta osoittaa, käsitteen hyväksyttävyyden haastaminen Serbitasavallan poliitikkojen toimesta ei riittänyt tekemään loppua 'Daytonin henki' -tulkinnan käytöstä.

⁴⁸ Daytonin sopimuksen perusteella presidenttiys oli kolmeen osaan bosniakkien, serbien ja kroaattien kesken (DPA, Annes IV, Article V).

⁴⁹ Marius Sjøberg on huomionut myös EU- ja NATO-maiden vaateet voimakkaamman keskusvallan saamiseksi Bosniaan (Sjøberg, 2006, 54).

⁵⁰ Valery Perryn mukaan Bosniaa koskevat vaatimukset Daytonin sopimuksen uudistamisesta olivat jatkuvia (Perry, 2002, 1).

Serbitasavallan pääministeri Milorad Dodik esittää oman näkemyksensä 'Spirit of Dayton' -käsitteen merkityksestä Serbitasavallalle Institute of Democracy and Cooperationin haastattelussa häntä 2009. Hän myös toistaa huomionsa 'Daytonin hengestä' jälkimmäisessä viittauksessa vuodelta 2011, sillä kertaa Serbitasavallan presidentin roolissa:

He protested that the Western countries, especially Britain, had demanded respect for the "spirit" of Dayton rather than the letter and that they had thus taken away powers from Republika Srpska⁵¹. – Institute of Democracy and Cooperation haastatteli Serbitasavallan pääministeriä Milorad Dodikia (IDC 6.7. 2009, 4).

The President said that the failure of the concept, based on the spirit of Dayton Peace Agreement, should be declared. Dodik said that Bosnia to him was a "loose alliance", aimed at broader, primarily European integrations. (Avaz, 1.4.2011)

Serbitasavallan presidenttinä sekä kahtena kautena pääministerinä toimineen Dodikin voi todeta edustavan hyvin Serbitasavallan poliittista johtoa. Aineiston suhteen Dodikin lausumat on valittu kuten muutkin analyysin kohteeksi valikoituneet tekstiviitteet. Dodikin lausumissa ei ole kyse yksittäisestä lausumasta, vaan lausumat on valittu viitteeksi laajemmasta joukosta Dodikin vastaavia lausumia erilaisissa yhteyksissä ja medioissa. Tähän perustuen Dodikilla voi todeta olleen selvä kuva 'Spirit of Dayton' käsitteen merkityksestä Serbitasavallan toimijoiden kannalta, sekä todennettavissa oleva pyrkimys omalta osaltaan vaikuttaa käsitteen käyttöön politisoimalla se.

Dodik esittää lausumansa Demokratia ja yhteistyö instituutin haastattelussa. Serbitasavallan poliitikoille 'Daytonin henki' -tulkinnan vastustaminen on pitkän linjan kysymys ja kertoo myös omalta osaltaan kuinka hitaasti Bosnia on uudistunut sitten Daytonin sopimuksen laatimisen, eli myös siitä, että uudistusten vastustajat ovat onnistuneet jarruttamaan niitä. Käytännössä OHR:n vahva, Daytonin sopimuksen mukaista vahvempi rooli poliittisessa päätöksenteossa oli Daytonin sopimusta seuranneen

⁵¹ RS, Republika Spraska, Bosnia je Hercegovinan Serbitasavalta

vuosikymmenen aikana viety läpi 'Daytonin henki' -perusteluilla. Bosnian Serbitasavallassa käsitteestä oli siten tullut osoitus OHR:n pyrkimyksestä vahvistaa integraatiota Serbitasavallan kustannuksella. Dodikille 'Daytonin henki' oli näin lännen retorinen temppu yrittää luistaa Daytonissa sovitusta Serbitasavallan asemasta.

Serbitasavallan poliitikkojen 'Daytonin henki' -raamin purkamiseen pyrkiminen on nähtävä paitsi pyrkimyksenä kritikoida OHR:n suuntaan, niin myös poliittisena argumentaationa, joka on suunnattu omia kannattajia kohtaan. Serbitasavallassa OHR:n toiminnan kritisoiminen kohtasi hedelmällisen poliittisen maaperän. Esimerkiksi Milorad Dodikin edustama SDS-puolue ei ollut serbitasavallassa kovin radikaali, ja sitä ei pidetty erityisen nationalistisena tai kovan linjan edustajana, vaan legitiiminä serbien etujen puolustajana (Søberg, 2006, 49). Dodikin, kuten muidenkin serbipoliitikkojen puheet on nähtävä osana tällaista politikointia, jossa ulkopuolisten toimijoiden kritisoiminen oli myös kansalaisten mielestä suosittua. Tätä auttaa ymmärtämään yllättävä huomio, jonka Daytonin sopimusta laatimassa ollut amerikkalaisdiplomaatti Richard Holbrooke esittää kirjassaan *To End a War*: Holbrooke näkee Dodikin kaltaiset poliitikot yhtenäisen Bosnian kasassa pysymisen mahdollistavina (Holbrooke, 1999, 366), vaikka joissain yhteyksissä Dodikin puheita voidaan pitää enemmänkin Bosniaa hajottavina (mm. Mc Mahon, ym., 2009, 69).

Käsitteille muodostuu arvoeroja – joskus sinänsä melko neutraalitkin asiat saavat voimakkaan arvolatauksen, toiset asiat ovat kielen käytössä pahoja toiset hyviä ja merkitykset voivat vaihdella (Palonen, 2003, 56). Dodikin lausumien tapauksessa tällaisen arvoeron luominen, eli 'Spirit of Dayton' -käsitteen virheellisyyden osoittaminen on osa politisoinnin retoriikkaa. Pyrkimys on osoittaa tulleeeksi vahingoitetuksi valheen tai epäpätevän tulkinnan vuoksi ja samalla osoittaa asiaan liittyvä toinen mahdollinen vaihtoehtoinen linja – Daytonin kirjaimessa pysyminen.

Dodik esittää Serbitasavallan poliitikkojen näkemyksen Daytonin uudelleenraamituksesta suoraan. Hänen mukaansa Serbitasavalta oli hävinnyt valta-asemia länsimaiden tekemässä 'Spirit of Dayton' -tulkinnassa, jossa on sivuutettu Daytonin sopimuksen kirjain. Dodik pyrkii osoittamaan länsitoimijoiden lanseeraaman raamin aiheuttaneen vahinkoa Serbitasavallalle. Tällä hän tukee omaa näkemystään vastustaessaan meneillään olleita muutospaineita keskushallinnon vallan kasvattamiseksi. Dodikille Serbitasavalta on tullut

kertaalleen petetyksi 'Daytonin henki' -tulkinnalla, eikä hän hyväksy vastaavaa uudestaan. Dodik ei kertaakaan edellisen kymmenen vuoden asioita muistellakseen, vaan koska joutuu edelleen kohtaamaan keskusvallan kasvattamista koskevat muutospaineet OHR:n ja länsitoimijoiden taholta, aivan kuten Daytonin sopimuksen alkumetreilläkin (IDC 6.7.2009, 4). Dodik pyrkii pitämään huolen siitä, ettei epäedullinen tulkinta Daytonista palaa poliittiseen päiväjärjestykseen, mutta ennen kaikkea käyttää 'Daytonin henkeä' argumenttina keskushallinnon roolin vahvistamista vastaan, kuvaten sitä ”epäonnistuneeksi käsitteeksi”.

Kun tarkastellaan mitä tapahtui tutkimuksen alkupuolella esitetyissä Sintran, Bonnin ja Luxembourgin PIC-kokoontumisissa, joissa OHR:n valtaa kasvatettiin, voi hyvin todeta, että Serbitasavallan poliittisen eliitin tilannekuva siitä millaisia uudistuksia maassa oltiin viemässä läpi 'Spirit of Dayton' -käsitteen avulla oli alussa auttamatta puutteellinen. He eivät kiistatta huomanneet uutta retorista raamia, eivätkä siten pystyneet vasta-argumentoimaan tehokkaasti OHR:n vallan kasvattamista vastaan. Serbitasavallan poliitikkojen hidas herääminen raamiin omalta osaltaan mahdollisti Daytonin sopimuksen huomattavasti sopimustekstiä väljemmän tulkinnan Serbitasavallan toimijoiden tappioksi ja tätä tukee myös Dodikin havainto. Serbitasavallan johto oli auttamatta myöhässä reagoidessaan 'Daytonin henki' -raamiin ja se selittää myös Dodikin näkemystä 'henki' tulkinnan vahingollisuudesta Serbitasavallalle.

Dodikin lausumia on huomioitava tässä valossa, kun tarkastellaan 'Spirit of Dayton' -käsitteen poliittista merkitystä Serbitasavallan poliitikoille. Dodikin lausuman valossa uuden raamin ja 'Spirit of Dayton' -käsitteen lanseeraamisen ja käytön voi todeta aiheuttaneen tappioita Serbitasavallan asemalle, kun OHR:n valta kasvoi. Toisaalta, vaikka he olivat myöhässä reagoidessaan OHR:n Daytonin retoriseen laajennukseen, onnistuivat he jarruttamaan uudistuksia kaikkein keskeisimpinä pitämillään osa-alueilla Serbitasavallan itsenäiseen asemaan liittyen. Myöskään keskusvallan roolin kasvattamisessa tai Daytonin sopimuksen uudelleenkirjoittamisessa ei oltu päästy juurikaan eteenpäin.

Vuoden 2011 lausumassa Dodik vaatii 'Daytonin henki' -käsitteen epäonnistumisen tunnustamista. Hänen mukaansa käsite on epäonnistunut, sillä se ei vastaa Bosniaa ”väljänä liittona”. Vaatimalla 'Daytonin henki' -käsitteen epäonnistumisen tunnustamista

hän argumentoi samalla oman muutoksia vastustavan näkemyksensä puolesta. Hänen mukaansa Bosnia on ”väljä liitto”, jonka länsitoimijat pyrkivät väkisin virheellisellä Dayton-tulkinnallaan yhdistämään yhden keskusvallan alle. Dodik edelleen raamittaa uudelleen ’Daytonin henki’ -raamia omista lähtökohdistaan. Lausumassa Dodik kytkee toisiinsa ’Daytonin hengen’ epäonnistumisen käsitteenä ja keskusvallan roolin kasvattamisen. Hän edelleen raamittaa uudelleen kysymyksen keskushallinnon roolin kasvattamisesta, kysymykseksi epäonnistuneesta ’Daytonin henki’ -käsitteestä. Hän purkaa ’henki’ -raamia pitämällä sitä epäonnistuneena ja vaatii epäonnistumisen julkista tunnustamista – eli politisoi länsitoimijoiden tekemän tulkinnan.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuskysymys ja siihen vastaaminen

Olen tarkastellut 'Spirit of Dayton' -käsitettä politiikanteon välineenä Bosnia ja Herzegovinassa Daytonin rauhansopimuksen uudelleentulkintana. Olen analyysissäni pyrkinyt tarkastelemaan olennaisia käännekohtia, jotka ovat olleet omiaan vaikuttamaan Bosnian poliittiseen todellisuuteen Daytonin sopimuksesta alkaneen rauhanprosessin aikana. Olen pyrkinyt pitämään huomion politiikan teossa. Hyvin pian kävi selväksi, että kun Bosnian ulkopuolisten ja Bosnian sisäisten toimijoiden välistä politikointia tarkastellaan, kysymys 'Daytonin henki' -tulkinnasta muodostuu yhdeksi keskeiseksi huomionarvoiseksi poliittiseksi kysymykseksi. Olen teoreettisten työkalujen, etupäässä uudelleenraamituksen näkökulman, kautta pyrkinyt tarkastelemaan käsitteen käytön retorista luonnetta osana legitimaatiota, sekä vastaavasti huomioimaan miten tämä legitimaatio on haastettu.

Peter Jackson esittää Max Weberin legitimaatiota koskeviin havaintoihin viitaten kuinka legitimizeetti määrittää toiminnan rajat. Kun rajaa muutetaan, todellisuus mahdollisesta muuttuu (Jackson, 2006, 24). 'Spirit of Dayton' on osoitus retorisesta uudelleenraamittamisesta, sillä on muutettu sitä mitä tarkoitetaan Daytonin sopimuksella. Kyse on Daytonin uudelleenraamittamisesta retorisesti, mutta myös todellisesti. Kieli on keino jolla maailmaa voi käsitellä ja vallitsevaa todellisuutta muuttaa (mm. Crawford, 2002, 11-15) Edellä tarkastelussa olen osoittanut kuinka Daytonista tehtiin 'Daytonin henki'. Nämä kaksi asiaa eivät ole sama asia, eikä muutos tapahtunut sattumalta, vaan poliittisesta tarkoituksesta.

Kari Palonen on tarkastellut Skinnerin pohdintaa, jonka mukaan käsite voi olla olemassa ennen sanaa, tai sana olla tuotettuna ennen käsitettä (Palonen, 2003, 89). Tämän työn tarkastelussa tämä tarkoittaa sen pohtimista, onko 'Daytonin henki' käsite viittaus aidosti vallitsevaan Daytonia seuranneeseen hyvään henkeen, vai onko viittaus 'Daytonin henkeen' tuotettu tarkoituksena edesauttaa tuollaisen hyvän hengen muodostumista Bosniassa. Analyysissä tarkasteltua argumentaatiota pohdittaessa voidaan todeta 'Daytonin henki' -käsitteen pikemminkin toimineen OHR:n ja länsitoimijoiden keinona pyrkiä

luomaan ja edistämään hyvää henkeä rauhanprosessin edistämiseksi kuin, että käsitteen käyttö olisi seurausta aidosti ja laajasti Bosnialaisten välillä vallinneen Daytonin sopimusta seuranneen hyvän hengen käsitteellistymisestä kieleen.

Olen osoittanut kuinka 'Spirit of Dayton' on myös varmuudella ristiriitainen käsite, jonka validiudesta ja merkityksestä vallitsee kiistaton ja merkittävä erimielisyys, erityisesti Serbitasavallan poliitikkojen ja rauhanprosessia valvovien ulkomaalaisten toimijoiden välillä. Daytonin sopimus oli tehty sitovana sopimuksena, joka päätti Bosnian sodan ja loi askelmerkit valtion rakentamiselle. Olen pyrkinyt luomaan tilanteen uudelleen Skinnerin metodia mukaillen ja vastaamaan kysymykseen, millaisessa argumentaatiossa tarkasteltu käsite on ollut mukana. En ole pyrkinyt tutkimaan, sitä onko 'Spirit of Dayton' validi käsite kuvamaan Bosnian rauhanprosessia hyvän hengen mukaisena, sillä se ei vastaa kysymyksen poliittiseen puoleen. Sen sijaan voidaan todeta, että käsite oli käytössä, ja sillä oli keskeinen merkitys OHR:n vallan kasvattamisen legitimoinnissa.

On myös huomionarvoista, kuinka sopimusten tulkinta ei noudata sopimuksen kirjoitettua tekstiä, vaan myös kulloinkin voimassa olevia valtasuhteita. Kansallisella tasolla oikeusvaltiossa tulkinnat sopimuksista voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Daytonin sopimuksen tapauksessa kyse on osapuolten poliittisista arvioista liittyen siihen, miten kukin osapuoli sopimusta tulkitsee ja mitä toiset toimijat sopimuksen puitteissa hyväksyvät tai sietävät. Tulkintojen tekeminen, ja myös niiden venyttäminen on politiikan arkipäivää. Daytonin sopimukseen liittyen käytiin retorista kamppailua tulkintoista, joissa kukin osapuoli yritti tulkita mahdollisimman paljon omaksi edukseen, kuitenkin ajamatta tilannetta liian kärjistyneeseen konfliktiin. 'Daytonin henki' oli yksi tällainen tulkinta.

'Spirit of Dayton' -käsitteen ilmaantumisessa Bosniasta käytettyyn poliittiseen kieleen oli rauhansopimuksen alkumetreillä kyse tarpeesta viitata rauhanprosessiin sekä sen etenemiseen ja tulevaisuuteen positiivisessa sävyssä. Asiat tapahtuivat 'Daytonin hengessä', joka puheessa sai lukuisia erilaisia positiivisia merkityksiä, jotka legitimoivat rauhanprosessia. Tulkinta loi kuvaa Bosnian jakautunutta ja sodan jäljiltä hajallaan olevaa yhteiskuntaa eheyttävästä 'hengestä', ollen tarkemmin määrittämätön retorinen jatkumo Daytonin sopimuksen tavoitteille. Hyvin pian käsite alkoi myös vakiintua laajasti käytössä, ja vakiintumisen myötä siitä tuli tapa viitata Daytonin sopimukseen sekä asioihin ja ilmiöihin, jotka eivät varsinaisesti olleet Daytonin sopimuksen perusteella tarkasteltavia,

mutta rauhanprosessiin liittyviä. 'Spirit of Dayton' sai käsitteenä varsin vallitsevan aseman OHR:n kielessä, koska se sopi kaikkiin puolin OHR:n tavoitteiden toteuttamiseen. Se oli merkityksiltään positiivinen ja sumea, yksinkertaistava, ja riippuvuussuhteessa lähes kaikkiin Bosnian poliittisiin kysymyksiin. Käsite legitimoi miltei minkä tahansa OHR:n politiikkaohjelman rauhanprosessin tavoitteiden kannalta suotuisalla tavalla.

Koska käsitettä ei sen positiivisuuden ansiosta aluksi kyseenalaistettu, ja sen merkitys oli lähtökohtaisesti hyvin monitulkintainen, käsite sai rauhanprosessin kuluessa merkityksiä, joita ei voi loogisesti palauttaa Daytonin sopimuksen sisältöön. Tämä tarjosi OHR:n kielenkäyttöön huomattavaa liikkumavaraa tilanteissa, joissa tarvittiin hyväksyttävää ja perusteltua legitimaatiota, mutta joissa ei muuten ollut mahdollista viitata Daytonin sopimukseen. OHR teki retorisella uudelleenraamittamisella poliittisen tulkinnan, joka ei ollut oikeudellisesti kovin kestävä, mutta oli näennäisen pitävä ja jollain tapaa hyväksyttävissä. Rauhanprosessin alusta saakka 'Spirit of Dayton' -käsite oli vastaus OHR:n toimijoiden ongelmaan siitä miten päästä eteenpäin kysymyksissä joissa ei voi suoraan nojata Daytonin sopimukseen.

OHR:n toimistolla ja länsitoimijoilla oli tarve arvioida Daytonin sopimusta ennen muuta poliittisena dokumenttina, jota voidaan tilanteen vaatiessa muuttaa rauhanprosessin edistämiseksi. Serbitasavallassa asia nähtiin toisin, ja Daytonin sopimus nähtiin juridisena ja sitovana lupauksena vahvasta itsehallinnosta. Tutkimuksessa tarkasteltu käsite on toiminut tässä politikoinnissa kielellisenä välineenä. Olen tarkastellut tätä politikointia, koska Bosnian tapauksessa niillä toimijoilla, joilla on valta päättää Daytonin sopimuksen tulkinnasta, on valta tulkinnalla vaikuttaa kaikkein keskeisimpiin poliittisiin kysymyksiin maassa.

5.2 'Spirit of Dayton' -käsitteen merkitys

Rauhanprosessin alkuvaiheet olivat OHR:n toiminnan kannalta hyvin vaikeita, ja sen toimintaan kohdistui huomattavaa vastustusta bosnialaisten, erityisesti Serbitasavallan toimijoiden taholta. OHR:n toimintavaltuuksien kasvattaminen johti lopulta siihen, että 'Spirit of Dayton' -käsite institutionalisoitiin, ensin PIC:n Sintran julistuksessa ja sittemmin Bonnin ja Luxembourgin PIC-kokouksissa. Sintran julistuksen myötä 'Daytonin

hengen' noudattamisesta mediassa tuli lainkaltainen normi. OHR sai Bonnin PIC-kokoontumisessa huomattavan laajat uudet toimivaltuudet, jotka sittemmin tarkennettiin Luxembourgiin. Edellä mainitut kolme PIC:n kokoontumista loivat 'Spirit of Dayton' -käsitteelle muodollisen *de jure* aseman, joka oli kuitenkin tehty hyvin hataralle juridiselle ja loogiselle pohjalle. Käytännössä edellä esitetty tarkoittaa, että OHR:n toimijat pystyivät tämän prosessin jälkeen käyttämään muodollisesti hyvin laajaa poliittista valtaa asioissa joiden he katsoivat koskevan 'Daytonin hengen' noudattamista.

Käytännössä tämä tarkoitti OHR:n vallan huomattavaa kasvua alkuperäisestä mandaatista. OHR:n käyttämän kielen oli pakko muuttua valtaoikeuksien kasvaessa, koska todellisuus ei enää vastannut Daytonin sopimusta. Tähän kysymykseen 'Daytonin henki' -tulkinta oli vastaus – koska tilanne oli muuttunut, myös käytetty kieli ja käsitteet tuli muuttaa. Koska OHR:n vallan kasvattaminen esitettiin muodollisesti Daytonin sopimukseen perustuen, myös uusien valtaoikeuksien käyttö esitettiin perustuvan muodollisesti Daytoniin sen 'hengen' perusteella. Edellä esitetty on OHR:n ja länsipoliitikkojen tekemän Daytonin sopimuksen retorisen uudelleenraamituksen ydin. OHR:n uusien valtaoikeuksien esitettiin perustuvan 'Daytonin henkeen' ja niiden käyttö koski 'Daytonin hengen' mukaisia asioita. Tämä uusi tulkinta Daytonista esitettiin muodollisesti Daytoniin perustuvana ja institutionalisoitiin PIC-komission toimesta.

Instituutioiden uudelleenrakentaminen on keskeinen osa konfliktin jälkeistä aikaa. Tällöin myös toimijoilla on halukkuutta politikoida instituutioilla, tai jotenkin pyrkiä manipuloimaan niitä. Prosessi, jolla OHR sai lisää valtaa, ja ennen kaikkea tapa jolla toimivallan kasvattaminen perusteltiin 'Daytonin hengen' perusteella, on nähtävä ennen muuta tarkoitushakuisesti tehtynä yksipuolisena ja äärimmilleen vietyinä poliittisena tulkintana Daytonin sopimuksesta. Tapa, jolla asian muodollinen puoli esitettiin tulkintana Daytonin sopimuksesta, on nähtävä kiistanalaisena, eikä se kestä tarkkaa ja kriittistä juridista tai loogista tarkastelua. Poliittisena tulkintana taas 'Daytonin henki' -tulkintaa voi pitää äärimmäisen onnistuneena tapana raamittaa uudelleen Daytonin sopimus ja luoda siten retorisesti todellista liikkumatilaa ja vallan lisäystä OHR:lle.

Edellä esitetty OHR:n vallan kasvu ja sen perustelu Daytonin 'hengen' perusteella johti käsitteen pätevyyden kyseenalaistamiseen ja politisoimiseen Serbitasavallan poliitikkojen toimesta. OHR:n tulkinnan räikeä poliittisuus suhteessa sopimukseen oli omiaan

herättämään Serbitasavallan poliitikot kritisoimaan uutta tulkintaa. Serbitasavallan poliitikot joutuivat kuitenkin asiassa reagoijan asemaan, sillä sen jälkeen kun uusi tulkinta Daytonista oli tehty, ja institutionalisoitu, mahdollisuus tulkinnan peruuttamiseen tai purkamiseen olivat heikot. Myös tämä heijastelee Bosniassa vallinneita valtasuhteita. OHR valvoi rauhanprosessia Daytonin sopimuksen perusteella, mutta PIC-neuvosto, joka määrittä viimekädessä miten rauhanprosessi etenee, oli hyvin läheisessä suhteessa OHR:ään. Tämä tilanne käytännössä mahdollisti niin venytetyn tulkinnan Daytonista kuin tarkastelussa osoitettiin, ja käytännössä takasi, ettei Serbitasavallan poliitikkojen esillä pitämän 'henki' -tulkinnan looginen hataruus suhteessa Daytonin sopimukseen johtanut 'Daytonin henki' -tulkinnan hylkäämiseen. Kuten analyysissä esitettiin he pyrkivät purkamaan raamin ja uudelleenraamittamaan kysymyksen Daytonista, takaisin kysymykseksi Daytonin kirjaimesta. Se olisi ylläpitänyt tehokkaasti *status quo* -tilannetta ja serbientiteetin suhteellisen vahvaa itsenäistä asemaa osana Bosniaa.

Lähtökohtaisesti syynä sille, ettei 'Daytonin henki' -tulkinta ollut lainkaan hyväksyttävä tulkinta Daytonista Serbitasavallan poliitikkojen parissa, on nähtävä Serbitasavallan poliitikkojen ja länsitoimijoiden kertakaikkisen ristiin menevät toiveet ja tavoitteet siitä mitä tulee Bosnian tulevaisuuteen ja valtion rakentamiseen. Tärkeissä kysymyksissä Serbitasavallan poliitikot onnistuivat vastustuksellaan pysäyttämään länsitoimijoiden kaavailemat uudistukset mm. Bosnian perustuslain ja keskushallinnon roolin kasvattamisesta. Tähän ei ole saatu kaikkia täysin tyydyttävää ratkaisua ainakaan vuoteen 2011 mennessä (Avaz, 1.4.2011). Käsitteen käyttö muutti Bosniaa, mutta ei muuttanut valtion rakennetta sen paremmin länsitoimijoiden kuin Serbitasavallan toimijoidenkaan toivomalla tavalla.

Ei pidä sulkea pois mahdollisuutta, että Serbitasavallan toimijat olisivat hyväksyneet 'Daytonin henki' -tulkinnan. Tällainen tilanne olisi voinut olla mahdollinen, mikäli Serbitasavallassa olisi noussut merkittävää kannatusta maan sisäisen integraation tiivistämiseksi. Se olisi edellyttänyt Serbitasavallan toimijoiden täydellistä poliittista suunnanmuutosta, eikä mikään viittaa tällaiseen, vaikka länsitoimijoiden toiveissa tällainen tilanne olikin. Tällaisessa tilanteessa Daytonin sopimuksen hylkääminen kaikkien osapuolien suostumuksella ei luonnollisesti olisi ollut ongelma, eikä edellä tarkastellun kaltaista yksipuolista tulkintaa Daytonista olisi ollut tarvetta tehdä.

Daytonin sopimus oli merkittävä, olkoonkin, että Daytonilla oli rajoitteensa, eikä se ollut erityisen hyväksytty Serbitasavallassa. Dayton oli kuitenkin yhtymäpinta länsitoimijoiden ja Serbitasavallan muuten vaikeassa suhteessa. Koska neuvottelutie Daytonin uudistamiseksi oli pahasti tukossa, ja rauhanprosessi oli menossa OHR:n toiminnan kannalta huonoon suuntaan, päädyttiin tulkintaan, joka vain hataran muodollisesti vastasi Daytonia.

Kummankaan osapuolen intresseissä ei ollut luopua Daytonin sopimuksesta yksipuolisesti, sillä jonkun Daytonin osapuolen yksipuolinen irrottautuminen sopimuksesta olisi kiistatta aiheuttanut merkittävän poliittisen konfliktin, joka olisi voinut johtaa maan hajoamiseen ja myös uuden sodan uhkaan. Niinpä 'Spirit of Dayton' -käsitteen lanseeraaminen on nähtävä poliittisesti perusteltuna tapana tehdä Daytonin uudelleenraamituksella yksipuolinen uusi tulkinta sopimuksesta, niin ettei sopimusta tarvinnut täysin hylätä. Hataran muodollinen Daytonin sopimuksen mukaisuus riitti jonkinasteisten uudistusten tekemiseen yksipuolisesti. Samalla kun OHR:n rooli muuttui, tarvittiin myös uusi kieli. OHR:n vallan kasvattaminen piti tehdä Daytonia kokonaan hylkäämättä, joten lopulta poliittinen operaatio vietiin läpi 'Spirit of Dayton' -käsitteen avulla.

Nykytilanteen valossa Daytonin sopimuksen uudelleentulkinta ja OHR:n vallan kasvattaminen tuntuvat hyvin raskailta toimilta, joilla ei kuitenkaan ollut toivottua lopputulosta. Daytonin kriitikot pitävät sopimusta epäonnistuneena, mutta sopimusta ei alunpitäen suunniteltu kestäväksi sellaisenaan 2010-luvulle, vaan se oli tarkoitus korvata asteittaisilla perustuslain muutoksilla. Daytonin luoma täydellinen poliittinen jumiutuminen johti edellä tarkasteltuun tilanteeseen. Dayton oli vastaus sodanjälkeiseen tilanteeseen, ja OHR:n toimisto oli vastaus Daytonin toimeenpanon ongelmiin. Nykyään Bosniassa on edetty perustuslain uudistamisen suhteen monin tavoin, mutta Daytonin sopimuksen jättämä etnistä jakoa ylläpitävä perusasetelma, jossa keskusvalta on heikko, on edelleen voimissaan, samoin Bosnian asema hyvin heikkona valtiona. Samaan aikaan OHR:n roolia on kuitenkin pystytty keventämään, osin toimiston epäonnistuneeksi todetun roolin vuoksi, osin poliittisten jännitteiden helpotuttua. OHR:n toimiston rooli lähenee todennäköisesti kohti toimiston toimintojen asteittaista lakkauttamista.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto:

Avaz, Dnevni: 2011, 'Bosnia Press Review' – April 1 2011, viitattu 1.12.2011, osoitteessa: <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-press-review-april-1-2011>

Bieber, Florian: 2006, 'After Dayton? The evolution of an Unpopular Peace', Ethnopolitics, Vol. 5, No. 1, 15-31, March 2006.

DPA: 1995, The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (GFAP) 14.12.1995, viitattu 1.3.2010 osoitteessa: http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380

ECHR, 2009, European Court of Human Rights: Case of Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina (Applications nos. 27996/06 and 34836/06) – Judgment, 22.12.2009, Strasbourg viitattu 27.8.2012 osoitteessa: <http://eudo-citizenship.eu/caselawDB/docs/ECHR%20Sejdic%20and%20Finci%20v.%20Bosnia.pdf>

FENA :8.3.2006; 'European Forum for Democracy and Solidarity', viitattu 30.11.2011, osoitteessa: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/infoCountryPage/setimes/resource_centre/bios/dodik_milorad?country=BiH

Fleming, Thomas: 2010, Chronicle Magazine, December 14, 2010. Viitattu, 1.12.2011 osoitteessa: <http://www.chroniclesmagazine.org/2010/12/14/richard-holbrooke-rih/>

IDC: 6.7. 2009, Institut de la Démocratie et de la coopération, What future for Dayton – IDC visit to Republika Srpska, viitattu 18.2.2010, osoitteessa: <http://www.idc-europe.org/en/What-future-for-Bosnia-Herzegovina>

IFOR: 22.4.1996, Transcript of the Press Briefing, viitattu 25.2.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/Ifor/trans/t960422a.htm>

IFOR: 7.5.1996, Transcript of the Press Briefing, viitattu 1.3.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/Ifor/trans/t960507a.htm>

IFOR: 13.5.1996, Transcript of the press briefing, viitattu 1.3.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/Ifor/trans/t960513a.htm>

IFOR: 28.6.1996, Transcript of the Press Briefing, viitattu 1.3.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/Ifor/trans/t960628a.htm>

IFOR: 15.7.1996, Transcript of the Press Briefing, viitattu 1.3.2012, osoitteessa: <http://www.nato.int/Ifor/trans/t960715a.htm>

IFOR: 12.8.1996, Transcript of the Press briefing, viitattu 1.3.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/Ifor/trans/t960812a.htm>

IFOR: 26.8.1996, Transcript of the Press briefing, viitattu 1.3.2010 osoitteessa:
<http://www.nato.int/Ifor/trans/t960826a.htm>

IFOR: 31.8.1996, Transcript of the Press Briefing, viitattu 1.3.2010, osoitteessa:
<http://www.nato.int/Ifor/trans/t960831a.htm>

IFOR: 26.10.1996, Transcript of the Press Briefing, viitattu 1.3.2010, osoitteessa:
<http://www.nato.int/Ifor/trans/t961026a.htm>

Malcom, Noel: 1996/1997, Bosnia Report, Published by the Bosnia Institute, Observations on the Bosnian Elections, viitattu 5.9.2011 osoitteessa:
http://www.bosnia.org.uk/bosrep/report_format.cfm?articleid=1873&reportid=116

OHR: 11.4.1997, Article by the High Representative, Carl Bildt: "Beyond Grand Speeches", viitattu 5.9.2011 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/prensa/default.asp?content_id=3172

OHR: 4.7.1997, OHR Local News Issues, viitattu 9.9.2011 osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/bh-media-rep/summaries-tv/bhtv/default.asp?content_id=908

OHR 15.7.1997, OHR Local News Issues, viitattu 9.9.2011 osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/bh-media-rep/summaries-tv/bhtv/default.asp?content_id=917

OHR: 2.9.1997, OHR Press Releases: Media Agreement Reached, viitattu 9.9.2011 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressr/default.asp?content_id=4544

OHR: 1.10.1997, OHR Press Releases, viitattu 9.9.2011, osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressr/default.asp?content_id=4556

OHR: 13.11.1997, OHR Press Releases, viitattu 9.9.2011 osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressr/default.asp?content_id=4567

OHR: 14.11.1997, BHTV: OHR BiH TV News Summary, viitattu 9.9.2011, osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/bh-media-rep/summaries-tv/bhtv/default.asp?content_id=1017

OHR: 10.6.1998, 'OHR SRT News Summary', viitattu 24.1.2010, osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/bh-media-rep/summaries-tv/rtrs/default.asp?content_id=2662

OHR: 7.1.1999, 'OHR SRT News Summary', viitattu 24.10.2010, osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/bh-media-rep/summaries-tv/rtrs/default.asp?content_id=2835

OHR: 12.2.1999, 'OHR Press Releases', viitattu 7.11.2011 osoitteessa:
http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressr/default.asp?content_id=4698

OHR: 5.3.1999, 1-2 'OHR Press Releases', viitattu 23.8.2012 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressr/default.asp?content_id=4706

OHR: 8.11.1999, 'Speech by the High Representative Wolfgang Petritsch', viitattu 7.11.2011, osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presssp/default.asp?content_id=3341

OHR: 30.11.1999, 'Transcript of the Press Conference', viitattu 7.9.2011 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressb/default.asp?content_id=4828

OHR: 14.12.1999, OHR Press Releases, viitattu 7.9.2011, osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressr/default.asp?content_id=4837

OHR: 13.11.2001, 'BiH Media Round-Up', viitattu 7.9.2011 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/bh-media-rep/round-ups/default.asp?content_id=6327

OHR: 3.4.2002 'BiH Media Round-Up', viitattu 7.9.2011, osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/bh-media-rep/round-ups/default.asp?content_id=7298

OHR: 25.4.2002, Chronology/Monthly Tracker, viitattu 18.2.2010, osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/chronology/default.asp?content_id=7534

OHR, 25.9.2005, OHR BiH Media Round-up, viitattu 9.9.2011, osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/bh-media-rep/round-ups/default.asp?content_id=35536

OHR: 13.10.2005, 'BiH Media Round-Up', viitattu 7.9.2011, osoitteessa: http://www.ohr-dept/preso/bh-media-rep/round-ups/default.asp?content_id=35679

OHR, 26.9.2007, Speech by the High Representative and EU Special Representative, Miroslav Lajčák to the RS National Assembly, viitattu 19.2.2010 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presssp/default.asp?content_id=40554

OHR: 'Introduction 16.2.2012': Viitattu 12.4.2012 osoitteessa: http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=38519

OHR: 16.2.2012b: viitattu 1.8.2012 osoitteessa http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=38563

PIC: 1997a, PIC, Sintra Declaration, Sintra PIC SB Ministerial Meeting 30.5.1997, viitattu 9.9.2011 osoitteessa: http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5180

PIC: 1997b, 'Bonn Conclusions, Bonn PIC Main Meeting' 10.12.1997, viitattu 28.11.2011 osoitteessa : http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5182#11

PIC: 1998, 'Luxembourg Declaration, PIC SB Ministerial Meeting', 9.6.1998, viitattu 7.9.2011 osoitteessa: http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5188

SFOR: 2.6.1998, Transcript: Joint Press Conference, viitattu 1.3.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/sfor/trans/1998/t980602a.htm>

SFOR: 18.2.1998, 'Transcript: Joint Press Conference', viitattu 2.3.2010, osoitteessa: <http://www.nato.int/SFOR/trans/1998/t980218a.htm>

The White House Archives, 2012, viitattu 16.4.2012 osoitteessa: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/government/nburns-bio.html>

Wien international, 2010. 'Bosnia: Serbia threatens to break away', internetjulkaisu, viitattu 19.2.2010, osoitteessa: <http://www.wieninternational.at/en/node/13025>

Tutkimuskirjallisuus ja artikkelit:

Bideleux Robert ja Ian Jeffries (2007): *The Balkans: a post-communist history*, Routledge, Oxon.

Chandler, David (2000): *Bosnia – Faking Democracy after Dayton*, Pluto Press, London.

Chandler David (2001): 'Bosnia: The Democracy Paradox', *Current History*, Vol. 100, Issue 644, p. 114-119.

Chandler, David (2005): 'Bosnia: From Dayton to Europe', *International, Peacekeeping*, Vol 12, No. 3, p. 336 – 349.

Chandler, David (2006): 'State Building in Bosnia – The Limits of Informal Trusteeship', *International Journal of Peace Studies*, Vol. 11, No. 1. p. 17-38.

Crawford, Neta. C. (2002): *Argument and Change in World Politics – Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention*, Cambridge University Press, New York.

Haapanen, Pirkko (1996): 'Johdanto antiikin retoriikkaan'. s.32-50, kirjassa Palonen, Kari ja Summa Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*, Vastapaino, Tampere.

Hart, Roderick (1997): *Modern Rhetorical Criticism*, Second Edition, Allyn and Bacon A Simon and Schuster Company, Boston.

Holbrooke, Richard (1999): *To End a War*, Modern Library, New York, Revised Edition

Jacson, Partick, Thaddeus (2006): *Civilizing the Enemy – German Reconstruction and the Invention of the West*, Published in the United States of America by the University of Michigan Press, Manufactured in the United States of America.

Kakkuri-Knuutila Marja-Liisa (2004): 'Retoriikka', s. 233-272, kirjassa: Kakkuri-Knuutila Marja-Liisa (toim.): 2004, 'Argumentti ja Kritiikki – lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot', Gaudeamus, Helsinki.

Knaus Gerald ja Martin, Felix (2003): 'Travails of the European Raj', *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, p. 60-74, viitattu: 23.1.2012 osoitteessa: <http://www.journalofdemocracy.org/articles/gratis/KnausandMartin.pdf>

Kumar, Radha: (1997): 'The Troubled History of Partition', *Forgeing Affairs*, Vol. 76, No 1, January/February. p. 22-34.

Lakoff, George (2004): *Don't Think of an Elephant! – Know Your Values and Frame the Debate*, Chelsea Green Publishing, White River Junction, Vermont.

Lehti, Marko (1999): 'Balkanisoitumisen uudet tulkinat kylmän sodan jälkeen. Muuttiko Kosovo mitään?', *Kosmopolis*, 29 (4), s. 8-34, viitattu 1.12.2011 osoitteessa: <http://www.helsinki.fi/lehdet/kosmo/>

Leiwo, Matti ja Pietikäinen, Sari (1996): 'Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä', s. 85-108, kirjassa Palonen, Kari ja Summa Hilikka (toim.) *Pelkkää Retoriikkaa*, Vastapaino, Tampere.

Lyon, James (2000): 'Will Bosnia survive Dayton', *Current History*, Vol. 99, Issue 635, p. 110-116.

Majstorović, Danijela (2007): 'Construction of Europeanization in the High Representative's discourse in Bosnia and Herzegovina', *Discourse and Society*, Vol. 18(5) p. 627-651, Sage Publications, viitattu 19.2.2010 osoitteessa: <http://das.sagepub.com>

Mc Mahon, Patrice C. ja Western, Jon (2009): 'The Death of Dayton', *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 5, p.69-83.

Paijic, Zoran (1999): 'A Critical Appraisal of the Human Rights Provisions of the Dayton Constitution of Bosnia and Herzegovina', s. 33-43 kirjassa: Wolfgang Benedek, 1999, (toim.) *Human rights in Bosnia and Herzegovina after Dayton: from theory to practice*, Kluwer Law International, Hague.

Palonen, Kari (1988): 'Tekstistä politiikkaan', *Vastapaino*, Hämeenlinna.

Palonen, Kari (1993): 'From Policy and Polity to Politicking and Politicization', s. 6-16, kirjassa: Palonen, Kari ja Parvikko, Tuija (toim.), 1993, 'Reading the Political', *Tamper-Paino Oy*, Tampere.

Palonen, Kari (1996): 'Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa – Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria', s. 137-159, kirjassa: Palonen, Kari ja Summa Hilikka (toim.) *Pelkkää Retoriikkaa*, Vastapaino, Tampere.

Palonen, Kari ja Summa, Hilikka (1996): 'Retorinen käänne', s. 7-19, kirjassa: Palonen, Kari ja Summa Hilikka (toim.) *Pelkkää Retoriikkaa*, Vastapaino, Tampere.

Palonen, Kari (2003): *Quentin Skinner – History, Politics, Rhetoric.*, Polity Press, Cambridge.

Perelman, Chaïm (1988): *L'empire rhétorique, rhéorique et argumentation*, Librairie philosophique J. Vrin, Paris.

Perelman, Chaïm (1996): 'Retoriikan valtakunta', *Vastapaino*, Tampere.

Perry, Valery (2002): 'Constitutional Reform and the 'Spirit' of Bosnia and Herzegovina', European Centre for Minority Issues, ECMI Brief # 7, viitattu 1.12.2011, osoitteessa: http://www.ecmi.de/uploads/tx_ifpubdb/brief_7.pdf

Price, E, Monroe (2002): 'Memory, the Media and NATO: Information Intervention in Bosnia and Herzegovina', s. 137-156, kirjassa: Müller, Jan-Werner (toim.): 2002, Memory and Power in Post-War Europe, Cambridge University Press, Cambridge.

Rose, Charlie (1994): Henry Kissingerin TV-haastattelu, 3'00", 28.11.1994, viitattu 23.8.2012 osoitteessa: <http://www.charlierose.com/view/interview/7185>

Schear, James, A (1996): 'Bosnia post Dayton traumas', Foreign Policy no: 104, p. 86-101.

Singer, Peter (2000): 'Bosnia 2000 – Phoenix or Flames?', World Policy Journal, Vol. 17, No. 1, p. 31-37.

Skinner, Quentin (2002): Visions of Politics VOL I – Regarding Method, University Press of Cambridge, Cambridge.

Søberg, Marius (2006): 'Empowering Local Elites in Bosnia and Herzegovina – The Dayton Decade', Problems of Post-Communism, Vol. 53 no. 3, p. 44-58.

Summa, Hilikka (1996): 'Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan – Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus', s. 51-83, kirjassa Palonen, Kari ja Summa Hilikka (toim.) Pelkkää Retoriikkaa, Vastapaino, Tampere.

Todorova, Maria (1997): Imagining the Balkans, Oxford University Press, Oxford/ New York.

Tribe, Keith (2004): 'Translators Introduction', s.vii-xx, kirjassa: Koselleck, Reinhard, Futures Past – on the Semantics of Historical Time, Columbia University Press, New York.